

วารสารวิจัยธรรมศึกษา

JOURNAL OF DHAMMASUKSA RESEARCH

ISSN 2730-1753 ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2564

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารวิจัยธรรมศึกษา

JOURNAL OF DHAMMASUKSA RESEARCH

ปีที่ 4 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2564)

Vol. 4 No. 1 (January – June 2021)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นวารสารตีพิมพ์เผยแพร่บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความหนังสือ และบทความวิชาการประเภทอื่นๆ
2. เพื่อเป็นสื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงวิชาการของนักวิจัยและนักวิชาการทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ
3. เพื่อเป็นวารสารเสนอองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนามนุษย์ตามหลักการศึกษาศาสนาและศาสตร์ต่างๆ
4. เพื่อพัฒนาวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประกันคุณภาพการศึกษาและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพผลงานการวิจัยและบทความทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาและศาสนาต่างๆ รวมทั้งปรัชญาให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI

เจ้าของ

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม (RESEARCH CENTER FOR DHAMMASUKSA PHRAPARIYATTIDHAMMA OF WATAWUTWIKASITARAM SCHOOL) ภูมิกุณแม่ชาลิ่ง ห้อง 305 เลขที่ 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถนนจรัญสนิทวงศ์ 71 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร 0860864258

ที่ปรึกษา

พระเทพปัญญามุนี	เจ้าอาวาส/เจ้าสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระราชดิลก, ดร.	ประธานกรรมการบริหารการศึกษา
พระศรีวินยาภรณ์, ดร.	เจ้าคณะแขวงบางพลัด
พระมหาสมาน ธมมวชิโร	อาจารย์ใหญ่สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม
พระมหาฉัตรชัย สุนตตชโย, ผศ.ดร.	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาบุญนา จานวีโร, ผศ.ดร.	คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมหาพรชัย สิริวิโร, ผศ.ดร.	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.เนตร หงษ์ไกรเลิศ	มหาวิทยาลัยสยาม
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.วิลาสินี วัฒนมงคล	ผู้พิพากษาสมทบ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสงคราม

บรรณาธิการวารสาร

พระมหาหมื่นวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

กองบรรณาธิการวารสาร

พระบุญฤทธิ์ อภิปัญโญ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.มนัสวี ศรีนนท์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ดร.ธเนศ เกษศิลป์	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ.ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	มหาวิทยาลัยวชิราวุธ
พ.ต.ท.หญิง ดร.ปิยะนุช ศรีสรานุกรม	โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
นายครรชิต มีซอ	โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

รศ.ดร.กฤต ศรียะอาจ	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.คงสุภรณ์ แพ่งทรัพย์	คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐพงษ์ มะลิซ้อน	วิทยาลัยการฝึกหัดครู มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
นาวาเอก ดร.นพดล บงกชกาญจน์	กรมยุทธศึกษาทหารเรือ
ดร.พูนศักดิ์ กมล	วิทยาลัยสงฆ์ชัยภูมิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยผศ.
ดร.กฤตสุขิน พลเสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ทวี เลี้ยวประโคน	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ประเวช วัฒนาแก้ว	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.กำธร เพี้ยเอี่ยม	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.สมเจต หลวงกัน	นักวิชาการศูนย์วิจัยธรรมศึกษา

ฝ่ายจัดรูปเล่ม/สมาชิกวารสาร

นายอริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ	นางคณนภัค กฤดากร ณ อยุธยา
นางสาวพรทิพย์ พุทธิกิตติวงศ์	นางสาวณัฐปรีญา วิจิตรฐะพันธุ์

พิมพ์ที่

จี คลาส (G CLASS) เลขที่ 26/19 ศาลายา พุทธมณฑล นครปฐม 73170
โทร 028892223 โทรสาร 028893204 อีเมลล์ g_class@hotmail.com

บทบรรณาธิการ

พ.ศ. 2564 นับว่าเป็นปีที่ 4 ในการจัดพิมพ์วารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม โดยทางกองบรรณาธิการได้บริหารจัดการวารสารให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน TCI มีการตรวจประเมินผลงานวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงาน กล่าวคือมีการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ 2 รูป/คน ประเมิน 1 บทความ เพื่อเป็นการรักษามาตรฐานทางวิชาการนั่นเอง และในโอกาสต่อไป เมื่อวารสารได้รับการรับรองคุณภาพจาก TCI แล้ว ก็จะเน้นการบริหารวารสารทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณให้เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพประสิทธิผลต่อไป

วารสารวิจัยธรรมศึกษานี้ได้นำเสนอผลงานของนักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ที่น่าสนใจดังนี้

1. การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท (An Analytical Study of the Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist Philosophy)

โดย ธรรมศักดิ์ กาญจนบุรณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า 1) จิตวิทยาการสอนของนักปรัชญาและนักจิตวิทยาแต่ละท่านมีพัฒนาการมาหลายช่วงยุคสมัยตามระบบสังคมที่แปรเปลี่ยนไปซึ่งนักจิตวิทยาแต่ละท่านจะมีทฤษฎีในการใช้จิตวิทยาการสอนที่ไม่เหมือนกัน ซึ่งนักจิตวิทยาแต่ละท่านจะมีแนวคิดที่มุ่งเน้นในด้านที่ตนเองค้นคว้า จึงทำให้เกิดแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มต่างๆ ออกมามากมาย นักจิตวิทยาบางกลุ่มจะมุ่งเน้นในด้านจิตนิยม บางกลุ่มจะมุ่งไปที่พฤติกรรมนิยม และบางกลุ่มจะกำหนดสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นปัจจัยในการเรียนรู้ แม้ว่าในแต่ละกลุ่มจะมีแนวทางปฏิบัติที่ไม่เหมือนกันแต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อทำความเข้าใจของพฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคลในแต่ละบุคคล รวมถึงสามารถกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้ให้สำเร็จตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 2) พุทธจิตวิทยาการสอนที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีรูปแบบและแนวทางปฏิบัติที่เป็นแบบแผนมาแต่อดีดยังไม่มีการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ผ่านมาแล้วก็ตาม แต่มีโครงสร้างที่ลึกซึ้งละเอียด และครอบคลุมในหลายด้าน ซึ่งจะมีทั้งลีลาการสอนที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งยังกล่าวถึงเรื่องของจิต ทั้ง 6 ที่จะมามีบทบาทในการหาความเหมาะสมของเรื่องที่จะสอนว่าสอดคล้องกับจริตประจำตัวของผู้ฟังหรือไม่ รวมถึงเรื่องราวของคำสอนที่เกี่ยวกับวงศัตถศาสตร์ ที่มีรูปแบบการสอนที่เป็นแนวทางซึ่งได้กำหนดไว้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเข้าใจได้ง่ายและแบ่งได้หลายระดับตามแต่ผู้ที่จะเข้ามาฟังธรรมเทศนา โดยที่สามารถนำมาใช้ได้กับสังคมยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี 3) พุทธจิตวิทยาการสอนที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท แม้ว่าจะผ่านมานานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังสามารถนำมาปรับใช้ในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แม้ว่าหลักจิตวิทยาการสอนของนักจิตวิทยาจะมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ในการเรียนการสอนของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งการสอนในรูปแบบหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ยังไม่สามารถสร้างเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้ตรงตามจุดประสงค์เท่าที่ควร และเมื่อได้ศึกษาหลักคำสอนตามแนวพุทธศาสนาก็พบว่า มีหลักการ รูปแบบ และวิธีการที่น่านำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของครูผู้สอนเป็นอย่างมาก เรื่องของพุทธจิตวิทยาการสอนจึงเป็นเรื่องของวิธีการ รูปแบบ ลีลาการสอน โดยไม่ได้มุ่งประเด็นไปที่เรื่องที่ทรงสอนว่าสอนเรื่องอะไร แต่จะมองไปที่วิธีการที่พระพุทธองค์ทรงสอนว่า มีหลักในการเลือกใช้วิธีการสอนอย่างไรบ้าง และแต่ละบุคคลควรสอนอย่างไร วิธีการอะไร มีอุปมาอุปไมยมากกว่า

2. ศึกษาความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธในยุคปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านมหมงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม (A STUDY OF MODERN BUDDHISTS' KNOWLEDGE IN DEATH : A CASE STUDY OF MAHAMONGKOL VILLAGE 2 SALAYA, BUDDHAMONTHON DISTRICT, NAKHON

PATHOM PROVINCE) โดย สุรพงษ์ กุมาร บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ พูนศักดิ์ กมล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ผลการวิจัย พบว่า 1. ความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความหมายความตาย รองลงมาได้แก่ อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย สาเหตุของความตาย ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย ประเภทของความตาย ปราภฏการณ์ก่อนตาย และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ วิธีพิจารณาความตาย ตามลำดับ 2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ วุฒิการศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรม ของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตาย 3. ข้อเสนอแนะ พบว่า การตายเป็นเรื่องปกติ ชีวิตเกิดมาก็ย่อมต้องตาย ไม่มีสิ่งใดอยู่ได้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่มีผู้ใดไม่เป็นทุกข์ เมื่อความตายมาถึง ดังนั้น จึงควรทำความดีตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา จึงไม่ควรกลัวที่จะตายจงพร้อมและทำจิตใจให้สงบเมื่อวาระแห่งความตายมาถึง

3. วิเคราะห์ธรรมชาติของสสาร (Analyzing the Nature of Matter) โดย วิจิรัตน์ ภาคแก้ว พระครูจารุสารธรรม นักวิชาการอิสระ และ มณสิริ ศรีนนท์ สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล สรุปได้ว่า ธรรมชาติของสสารนั้นสามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตได้ทั้งทางด้านครอบครัว ประเทศชาติ ไม่เฉพาะแต่ในฝั่งตะวันตกหรือตะวันออกเท่านั้น หากแต่ยังใช้ได้กับฝั่งเอเชียและทั่วทั้งโลกอีกด้วย จึงนับว่าเป็นทางอันจะนำไปสู่สังคมโลกที่สงบ สันติ และยั่งยืนต่อไป

4. วิเคราะห์การใช้ยาตามพุทธอนุญาตกับรสยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย (Analysis of the Drug Use According to the Buddha's Permission and the Taste of Drugs Based on the Thai Traditional Medicine Scriptures) โดย นภาพร กิตติศักดิ์ไพรัช นักวิชาการอิสระ สรุปว่า การวิเคราะห์การใช้ยาตามพุทธอนุญาตกับรสยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทยเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ทำการศึกษาโดยการเทียบกับรสยาในคัมภีร์เวชศึกษาเป็นหลัก คือ รสยา 10 รส เพราะรสยา 10 รส เป็นรสที่การแพทย์แผนไทยนำมาใช้ในการรักษาโรค ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า พระพุทธอนุญาตเภสัชที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้สามารถบ่งบอกรสยาได้จากสรรพคุณของเภสัชนั้น ๆ ได้ เพราะเภสัชต่าง ๆ ที่ตรัสไว้เพื่อรักษาการอาพาธของภิกษุผู้เป็นสาวก และเพื่อรักษาพระองค์เองด้วยนั่นเอง

5. บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” เขียนโดย สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ (Review of the Book on "Mystery of Philosophy in the Funeral Tradition" Written by Sukaphat Anonchan) โดย ศิริเพ็ญ ชัยสนธิ โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม และ พระมหามหาวินทร์ ปุริสสุตโต ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม สรุปว่า หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” ผู้เรียบเรียง : ดร.สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับปริศนาในงานศพโดยเฉพาะ ผู้เขียนได้รวบรวมปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ในเล่มเดียวกัน และได้รวบรวมขึ้นมาในโอกาสที่ผู้เขียนได้สูญเสียบุคคลสำคัญในชีวิตไป เฉพาะเรื่องปริศนาปรัชญาธรรมใน งานศพ เคยตีพิมพ์ไปแล้วครั้งหนึ่ง แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหนังสือปริศนา ปรัชญาธรรม เนื้อหาไม่มากนัก โดยสำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี จัดพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2546 ได้รับการตอบรับจากผู้สนใจเป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงได้รวบรวม หนังสือเล่มนี้ขึ้นมาใหม่ต่างหาก เอาเฉพาะเนื้อหาที่เป็นปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีการบำเพ็ญกุศลศพเท่านั้น และได้เพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วน สำหรับเล่มนี้มีข้อมูลทางบรรณานุกรมหอสมุดแห่งชาติ สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, 2552 จำนวน 75 หน้า ข้าพเจ้าสนใจ จึงยกบางประเด็นขึ้นมาวิจารณ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทบรรณาธิการ	ค
สารบัญ	จ
การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท (An Analytical Study of the Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist Philosophy)	1
ธรรมศักดิ์ กาญจนบุรณ	
ศึกษาความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธในยุคปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม (A STUDY OF MODERN BUDDHISTS' KNOWLEDGE IN DEATH: A CASE STUDY OF MAHAMONGKOL VILLAGE 2 SALAYA, BUDDHAMONTHON DISTRICT, NAKHON PATHOM PROVINCE)	11
สุรพงษ์ กุมาร และ พูนศักดิ์ กมล	
วิเคราะห์ธรรมชาติของสสาร (Analyzing the Nature of Matter)	21
วิธวินท์ ภาคแก้ว พระครูจารุสารธรรม และ มนัสวี ศรีนนท์	
วิเคราะห์การใช้ยาตามพุทธานุญาตกับรสยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย (Analysis of the Drug Use According to the Buddha's Permission and the Taste of Drugs Based on the Thai Traditional Medicine Scriptures)	29
นภาพร กิตติศักดิ์ไพรัช	
บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” เขียนโดย สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ (Review of the Book on "Mystery of Philosophy in the Funeral Tradition" Written by Sukaphat Anonchan)	39
ศิริเพ็ญ ชัยสนิท และ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม	
จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	44
การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม	46

การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท An Analytical Study of the Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist Philosophy

ธรรมศักดิ์ กาญจนบุรณ์

Thammasak Kanjanaboon

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

Email: dhammasakdhi@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์เรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทโดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาจิตวิทยาการสอนในพระคัมภีร์ 2) เพื่อศึกษาพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท 3) เพื่อวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท สารนิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกและเอกสารงานวิชาการทางพระพุทธศาสนาและทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นผลงานการศึกษาค้นคว้าของท่านผู้รู้ทั้งหลายอันเป็นที่ยอมรับในวงการการศึกษาทั่วไป นำมาวิเคราะห์ประกอบกับการชี้แนะของอาจารย์ที่ปรึกษา แล้วสรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า

1) จิตวิทยาการสอนของนักปรัชญาและนักจิตวิทยาแต่ละท่านมีพัฒนาการมาหลายช่วงยุคสมัยตามระบบสังคมที่แปรเปลี่ยนไปซึ่งนักจิตวิทยาแต่ละท่านจะมีพระคัมภีร์ในการใช้จิตวิทยาการสอนที่ไม่เหมือนกันซึ่งนักจิตวิทยาแต่ละท่านจะมีแนวคิดที่มุ่งเน้นในด้านที่ตนเองค้นคว้า จึงทำให้เกิดแนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มต่างๆออกมามากมาย นักจิตวิทยากลุ่มจะมุ่งเน้นในด้านจิตนิยม บางกลุ่มจะมุ่งไปที่พฤติกรรมนิยม และบางกลุ่มจะกำหนดสภาพแวดล้อมเพื่อเป็นปัจจัยในการเรียนรู้ แม้ว่าในแต่ละกลุ่มจะมีแนวทางปฏิบัติที่ไม่เหมือนกันแต่ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือเพื่อทำความเข้าใจของพฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคลในแต่ละบุคคลรวมถึงสามารถกำหนดพฤติกรรมการเรียนรู้ให้สำเร็จตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 2) พุทธจิตวิทยาการสอนที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีรูปแบบและแนวทางปฏิบัติที่เป็นแบบแผนมาแต่อดีตยังไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ผ่านมานานแล้วก็ตาม แต่มีโครงสร้างที่ลึกซึ้ง ละเอียดยิ่ง และครอบคลุมในหลายด้าน ซึ่งจะมีทั้งลีลาการสอนที่มีลักษณะแตกต่างกันออกไป ทั้งยังกล่าวถึงเรื่องของจิต ทั้ง 6 ที่จะมาบัพบาทในการหาความเหมาะสมของเรื่องที่จะสอนว่าสอดคล้องกับจิตประจำตัวของผู้ฟังหรือไม่ รวมถึงเรื่องราวของคำสอนที่เกี่ยวกับบวรสังคตศาสนา ที่มีรูปแบบการสอนที่เป็นแนวทางซึ่งได้กำหนดไว้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนเข้าใจได้ง่ายและแบ่งได้หลายระดับตามแต่ผู้ที่เข้ามาฟังธรรมเทศนา โดยที่สามารถนำมาใช้ได้กับสังคมยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี 3) พุทธจิตวิทยาการสอนที่ปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท แม้ว่าจะเป็นเรื่องเก่าแล้วก็ตาม แต่ก็ยังสามารถนำมาปรับใช้กับสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี แม้ว่าหลักจิตวิทยาการสอนของนักจิตวิทยาจะ

มีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการนำไปใช้ในการเรียนการสอนของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งการสอนในรูปแบบหลักสูตรที่ใช้อยู่ในปัจจุบันนั้น ยังไม่สามารถสร้างเสริมการเรียนรู้ของเด็กให้ตรงตาม จุดประสงค์เท่าที่ควร และเมื่อได้ศึกษาหลักคำสอนตามแนวพุทธศาสนาก็มพบว่า มีหลักการ รูปแบบ และวิธีการ ที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของครูผู้สอนเป็นอย่างยิ่ง เรื่องของพุทธจิตวิทยาการสอนจึงเป็นเรื่องของ วิธีการ รูปแบบ สติการสอน โดยไม่ได้มุ่งประเด็นไปที่เรื่องที่ทรงสอนว่าสอนเรื่องอะไร แต่จะมองไปที่วิธีการที่ พระพุทธองค์ทรงสอนว่า มีหลักในการเลือกใช้วิธีการสอนอย่างไรบ้าง และแต่ละบุคคลควรสอนอย่างไร วิธีการ ะไร มีอุปายอย่างไรมากกว่า

คำสำคัญ: จิตวิทยาการสอน, นักจิตวิทยา, พุทธจิตวิทยาการสอน

Abstract

Thematic Study on the An Analytical Study of The Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist Philosophy. The three main objectives. 1) To investigate the psychology of teaching in a general comment. 2) To investigate the Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist philosophy. 3) To analysis of the Buddha's Pedagogical Psychology in the Theravada Buddhist philosophy. The research was conducted by the qualitative method. Data were collected out of Tipitaka Canons and relevant academic writings on Buddhism and Psychology belonging to scholars in those fields and were academically accepted in general. Subsequently, they were analyzed through advisors' suggestions, summed up and presented by the descriptive analysis.

The analytical study's result were found as follows:

1) The teaching of psychology, philosophers and psychologists have developed many of the individual. Periods of social change to. Psychologists would have a point in the psychology of teaching is not the same, Psychologists have a concept that is focused on their research. The concept was born out of many different groups of psychologists. Some psychologists have focused on idealism. The group will focus on behaviorism. And some of the factors in the environment for learning. Although each group has different guidelines, but the aim is to understand the behavior of individual learning and behavior can be learned to achieve the desirable features. 2) The Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist Philosophy the patterns and practices of the past, but traditionally have not changed. However, the depth and coverage in several areas. Even though it will last much longer. However, the depth and coverage in several areas. This is the style of teaching is different nature. It also discusses the subject of the sixth behavior to have a role in determining the suitability of the subject to be taught that the behavior of the audience or not. The story of the teachings about Nwanga-sattusasana. The style of teaching, which is defined as a step by step easy to understand and share a variety of levels, but those who listen to a sermon. It can be applied to modern society as well. 3) The Buddha's Pedagogical Psychology in Theravada Buddhist Philosophy. It can also be adapted for use in today's society as well. Although the teaching of psychology, psychologists will be adjusted

according to age. But it is not enough to implement the teaching of modern society. The study found that Teaching in the current course. Not sufficient to enhance the learning of the child to meet the objectives as they should. The study of Buddhist doctrine, it was found that the models and methods to be used to enhance the performance of teachers especially. The various methods. The Psychology of Buddhist teaching is the way to a style of teaching does not focus on how to teach what I teach. But look at how the Buddha taught that. The primary method of learning how. The individual should be taught how to do the trick, however.

Keywords: The teaching of psychology, psychologists, the Buddha's Pedagogical Psychology

1. บทนำ

เรื่องของพุทธจิตวิทยาการสอน มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อใดก็ตามที่เข้าใจหลักการในการแก้ไขอุปสรรคต่างๆที่เราต้องเผชิญอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ เช่น การแก้ปัญหาครอบครัว การแก้ปัญหาในหน้าที่การงาน ฯลฯ อย่างถูกต้องก็จะทำให้ให้การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น “ตรงจุด” ของปัญหานั้นๆ ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษาพุทธจิตวิทยาการสอนเป็นการทำความเข้าใจเรื่องของวิธีการสอนตามแนวทางแห่ง “ผู้รู้” และการ “ดับทุกข์” ที่ได้ทรงกล่าวไว้เมื่อ 2500 กว่าปี ยังคงสามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้เป็นอย่างดี เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสมัยพุทธกาลมีคำสอนมากมาย ที่พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมเทศนาแก่ ภิกษุสงฆ์ก็ดี สามเณรก็ดี พราหมณ์ก็ดี อุบาสกอุบาสิกาที่ดี โดยที่พระองค์ทรงแสดงธรรมตามจังหวะและเรื่องที่เหมาะสมกับผู้ที่มาฟังธรรม เพื่อให้ผู้ที่มาฟังธรรมนั้นปล่อยจิตไปตามคำสอนและเข้าใจเรื่องที่พระองค์ทรงสอนโดยง่าย การที่ศึกษาเรื่องหลักการสอนของพระองค์นี้เองคือคำตอบของการศึกษาในยุคปัจจุบัน โดยประเด็นใจความสำคัญอยู่ที่การกำหนดเรื่องที่จะสอนให้สอดคล้องกับธรรมชาติแวดล้อมของผู้ฟัง จะทำให้ผู้ฟังมีความเข้าใจชัดเจนมากขึ้นกว่าการสอนโดยยึดแต่โครงสร้างของตำรา โดยที่หลักการสอนของพระองค์นั้นสอดคล้องกับหลักการของนักจิตวิทยาหลายๆท่าน ซึ่งเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ทำให้เราเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล เมื่อเราเข้าใจความแตกต่างของแต่ละบุคคลแล้วก็จะย่อมสามารถ ที่จะกำหนดได้ว่าบุคคลแต่ละคนต้องใช้อะไรเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ที่เรารู้สึกเกิดความเข้าใจมากที่สุด

การเรียนรู้และการศึกษานั้นมีมาตั้งแต่สมัยที่มนุษย์เริ่มรู้จักใช้ตัวอักษรเป็นสื่อกลางในการสื่อสารกัน และในยุคปัจจุบันการศึกษาถือเป็นเรื่องหัวใจสำคัญอย่างยิ่งของการพัฒนาประเทศ แต่ด้วยการเจริญเติบโตของประชากรอย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับอดีต ทำให้เกิดปัญหาทางสังคมมากมายหลายอย่างตามมา และด้วยความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนี้เอง ผลสะท้อน “ด้านลบ” ซึ่งกำลังขยายวงกว้าง โดยที่การ “เยียวยา” ด้วยการศึกษารูปแบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อาจไม่ได้ผลหรือได้ผลแต่น้อย ทั้งนี้ก็เนื่องมาจากระบบของสังคมที่แตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นสังคมเมือง สังคมชนบท ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ ความแตกต่างระหว่างชนชั้นหรือแม้แต่สังคมเล็กๆอย่างครอบครัว ก็กำลังห่างเหินกันแม้จะอยู่บ้านหลังเดียวกัน แล้วผลักดันภาระต่างๆไปที่โรงเรียน จริงอยู่ว่าความแตกต่างกันระหว่างชนชั้นนั้นมีมานานแล้ว แต่เมื่อเทียบกับปัจจุบันทำให้เห็นว่ามี “รอยแยก” ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน “จุดเริ่มต้น” อยู่ที่ไหน จากปัญหาข้างต้นเมื่อมองเจาะลึกลงไป ทำให้ได้อะไรบางอย่าง “ทุกข์” เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเราและสังคมมานานแสนนาน ระบบสังคมคงจะดีกว่านี้ถ้ารู้จัก “เหตุแห่งทุกข์” และรู้วิธีการ “ดับทุกข์” ซ้ำร้ายลงไปก็จะเป็นการแก้ปัญหาแบบแก้ปัญหาเดิมสร้างปัญหาใหม่และหนักกว่านั้น “โมหะ” ได้ชักนำให้เรามี “ทิฐิ” โดยยึดมั่นว่าเราทำมาถูกทางแล้วดีแล้วไม่ต้อง

เปลี่ยนอะไร หลักของพุทธวิทยาการสอนคือกุญแจดอกสำคัญที่จะทำให้ปัญหาที่เป็นอยู่คลี่คลายลง ดังคำกล่าวที่ว่า “ความคิดเปลี่ยน ชีวิตก็เปลี่ยน” การศึกษาอีกนัยหนึ่งก็คือการพัฒนาความคิดเท่ากับการพัฒนาตน

การทำความเข้าใจถึงพฤติกรรมของมนุษย์เพื่อศึกษา อธิบาย ทำนาย และควบคุม ไม่ว่าจะใช้หลักจิตวิทยาหรือหลักตามแนวพุทธ ก็มีสิ่งที่ตรงกันมากมายหลายส่วน โดยที่หลักตามแนวทางของพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจ “จิต” ของมนุษย์ โดยที่ไม่ต้องอาศัยเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่อย่างใดเลย แต่ผ่านกระบวนการวิเคราะห์ของพระองค์แล้วกำหนดเป็นวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ หนึ่งผลที่ออกมาจากการแสดงธรรมของพระองค์ได้ “ขัดเกลา” จิตใจของคนให้สูงขึ้นในทันทีทันใด การที่จะน้อมนำแนวทางและวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ ที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้นั้นย่อมส่งผลต่อระบบความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์เป็นอย่างดี และเมื่อเข้าใจสิ่งที่จะตามมาก็คือระบบความรู้และระบบความคิดที่ถูกต้องไม่หลงทางในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะอยู่ในด้านการประกอบอาชีพ การครองเรือนการแก้ไขปัญหาชีวิต การแก้ไขปัญหาในการทำงานและรู้เท่าทันป้องกันภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตัวเราเองและบุคคลรอบข้าง และรูปแบบของจิตวิทยาก็เพื่อศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์โดยมีจุดมุ่งหมายในการทำความเข้าใจถึงที่มาของพฤติกรรมนั้นๆ ทำให้เห็นถึงความสอดคล้องกันของแนวทางของทั้งสองด้าน

ดังนั้น ถ้าเรานำหลักพุทธจิตวิทยามาประยุกต์ใช้อย่างถูกต้องตามหลักการของพุทธศาสนาแล้ว ก็อาจจะบรรเทาปัญหาที่มีอยู่ในสังคมได้ และต้องไม่ลืมว่า “จุดเล็กๆ” ถ้าเริ่มต้นดี ก็จะไปสู่วิถีชีวิตที่ดี และจะเป็นสิ่งซึ่งเชื่อมโยงไปถึงระบบสังคมที่ดี

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาจิตวิทยาการสอนในพระคัมภีร์ทั่วไป
- 2.2 เพื่อศึกษาพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

3. ขอบเขตของการวิจัย

ในการทำวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการวางขอบเขตในการศึกษาเรื่องพุทธวิทยาการสอนที่ปรากฏในพุทธศาสนาเถรวาท โดยได้วางขอบเขตและแนวทางการศึกษาไว้ ดังนี้

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา จะศึกษาเกี่ยวกับพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธศาสนาเถรวาทและหลักพฤติกรรมของมนุษย์ตามแนวทางจิตวิทยาทั่วไป

3.2 ขอบเขตด้านเอกสารประกอบไปด้วยเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือ พระไตรปิฎก เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Primary Sources) คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา เอกสารทั่วไป วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยเน้นการวิจัยทางด้านเอกสาร (Documentary Research) โดยจะมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

3.1 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสำรวจเอกสารจากพระไตรปิฎก

3.2 รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ข้อเขียนทางพระพุทธศาสนาและทางจิตวิทยาซึ่งเป็นผลงานการศึกษาค้นคว้า และของท่านผู้รู้ผู้ชำนาญการทั้งหลายอันเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษาทั่วไป

3.3 นำข้อมูลไปปรึกษาวิทยากรหรือผู้รู้ที่มีความชำนาญด้านวิชาการเกี่ยวกับจิตวิทยาทั่วไปและด้านพระพุทธศาสนา แล้วนำมาศึกษาวิเคราะห์ตามหลักการที่กล่าวมาแล้วนั้น โดยผู้วิจัยจะนำเสนอผลการวิจัยตามลำดับขั้นตอนด้วยวิธีการเชิงบรรยายตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในแต่ละบทต่อไปตามลำดับ

3.4 นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์สรุป

4. ประโยชน์ที่ได้รับ

4.1 ทำให้ทราบถึงจิตวิทยาการสอนในพระศาสนาทั่วไป

4.2 ทำให้ทราบถึงพุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

4.3 ทำให้ทราบถึงผลของการวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

4.4 ได้นำผลของการวิจัยเป็นสารสนเทศในการสอนและปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

5. คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พุทธจิตวิทยาการสอน หมายถึง การศึกษาเรื่องของการสอน วิธีการสอน หลักในการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ อธิบาย และทำความเข้าใจในกลวิธีและหลักการสอน ตามแนวทางที่พระพุทธองค์ที่ได้ทรงแสดงไว้และปรากฏในพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธปรัชญาเถรวาท หมายถึง หลักคำสอนที่เกี่ยวกับความจริง (สัจธรรม) และหลักปฏิบัติ (จริยธรรม) บางประการของพระพุทธศาสนาที่นำมาศึกษาวิเคราะห์ ด้วยการใช้เหตุผลตามวิธีการของ “ปรัชญา” ตามคำนียามนี้หมายความว่า พุทธปรัชญาเถรวาทจะจำกัดวงอยู่ในส่วนที่เป็นศาสนธรรมของพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทเท่านั้น จะไม่รวมถึงส่วนที่เป็นศาสนา ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถานด้วย เว้นเสียแต่ว่า ส่วนต่างๆ เหล่านี้ จะไปเกี่ยวข้องกับศาสนธรรมที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ด้วยการใช้เหตุผลเชิงปรัชญาเท่านั้น

จิตวิทยา หมายถึง การศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ว่าด้วยเรื่องพฤติกรรมของสิ่งมีชีวิตโดยเฉพาะเรื่องของมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ อธิบาย ทำความเข้าใจ ทำนาย ควบคุมพฤติกรรมนั้นๆ

การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิด กิจกรรมหรือกระบวนการที่ทำให้กิจกรรมเปลี่ยนแปลงไป โดยเป็นผลตอบสนองจากสภาพการณ์หนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้ไม่ใช่ปฏิกิริยาธรรมชาติไม่ใช่วุฒิภาวะและไม่ใช่สภาพการเปลี่ยนแปลงของ ร่างกายชั่วคราวซึ่งชั่วคราวที่เนื่องมาจากความเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าหรือเป็นเพราะฤทธิ์ของยา

6. บทสรุป

6.1 จิตวิทยาการสอนในพระศาสนาทั่วไป

พบว่านักปรัชญาเมธีที่มีชื่อเสียงโด่งดังอย่างโสเครตีส ที่ถือกำเนิดขึ้นช่วงยุคแรกนั้น จะใช้จิตวิทยาการสอนตามแต่ที่ตนเองกำหนดขึ้น โดยยังไม่มีห้องเรียนเป็นหลักแหล่งแน่นอน รูปแบบการสอนก็เป็นแบบวิภาววิธี ที่มีกระบวนการนำเสนอข้อมูลที่มีเหตุผล และข้อคัดค้าน มาหักล้างกัน ซึ่งกระบวนการนี้จะทำให้ข้อเสนอของบุคคลท่านใดที่ไม่มีเหตุผลจะตกไปและจะคงเหลืออยู่เฉพาะส่วนที่มีเหตุผล ถ้าอนาคตมีข้อคัดค้านที่มีเหตุผลมากกว่าก็สามารถสร้างแนวคิดใหม่ที่แทนของเดิมได้ ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการนี้ก็คือความจริงที่ถูกต้อง ที่อยู่ภายใต้บรรทัดฐานด้านคุณธรรมจริยธรรม

ยุคของเพลโต ก็ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น มีพัฒนาการขึ้นมากเมื่อเทียบกับยุคของโสเครตีส แต่ยังคงใช้หลักการแบบที่โสเครตีสปฏิบัติ นั่นคือ มีการตั้งคำถามเพื่อให้ลูกศิษย์ได้มีโอกาสดู และในยุคนี้ถือเป็นยุคแรกที่เริ่มแตกแขนงศาสตร์วิชาต่างๆ รวมถึงปรัชญาด้านจิตวิทยาอีกด้วย นอกจากนี้เพลโตยังได้ถ่ายทอดแนวคิดด้านจริยศาสตร์ที่เป็นแบบอุดมคติ อย่างเป็นรูปเป็นร่างอีกด้วย

ยุคของอริสโตเติลถือเป็นยุคที่มีชื่อเสียงมากเพราะถือเป็นบุคคลไม่กี่คนในประวัติศาสตร์ที่ได้ศึกษาศาสตร์วิชาความรู้แทบทุกแขนง ทั้งยังเป็นผู้นำด้านการศึกษาระบบเน้นการใช้เหตุผลและมีการใช้จริยศาสตร์กับสังคมศาสตร์ร่วมกัน เพราะมนุษย์ต้องมีการฝึกฝนทักษะในการแยกแยะความผิดถูกของทางเลือกต่างๆ ในทางปฏิบัติหรือความสามารถในการตัดสินใจอย่างมี เหตุผล โดยอาศัยประสบการณ์ประจำวันเป็นแบบฝึกหัด และเมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ชีวิตจะก้าวหน้าเรื่อยๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าความคิดของอริสโตเติลนั้นเป็นแบบเชิงประจักษ์และปฏิบัติก็ได้

จอห์น ล็อก ผู้ยึดมั่นในวัตถุนิยมกลับมีความเชื่อในประสบการณ์ว่าเป็นที่มาแห่งความรู้จริงในด้านอภิปรัชญาเป็นนักทฤษฎีนิยม โดยเชื่อว่าจิตและสสารเป็นความแท้จริงด้วยกัน ในทางจริยศาสตร์เป็นนักสุขนิยม เพราะเชื่อว่าความดีคือความสุข แต่คำนึงกลับมองในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้ที่คิดว่าความรู้ที่ถูกต้องจะต้องอาศัยเหตุผลอย่างเดียวยังไม่ได้ หรือจะอาศัยประสบการณ์อย่างเดียวยังไม่ได้เช่นกัน แต่ควรจะอาศัยประสบการณ์ที่ตนเคยประสบและอาศัยเหตุผลที่ถูกต้องเข้าประกอบด้วย จึงจะเกิดความรู้จริงและถูกต้องได้ เรียกว่า “ทฤษฎีวิเคราะห์ความรู้”

ซิกมุนด์ ฟรอยด์ก็ยังให้ความเห็นในเรื่องของจิตว่า เพศหรือกามารมณ์ เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาของมนุษย์ ฟรอยด์เชื่อว่ามนุษย์มีสัญชาตญาณติดตัวมาแต่กำเนิด พฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากแรงจูงใจหรือแรงขับพื้นฐานที่กระตุ้นให้บุคคลมีพฤติกรรม คือ สัญชาตญาณทางเพศ 2 ลักษณะคือ สัญชาตญาณเพื่อการดำรงชีวิต, และสัญชาตญาณเพื่อความตายซึ่งฟรอยด์อธิบายว่าสัญชาตญาณทั้ง 2 ลักษณะมีความต้องการทางเพศเป็นแรงผลักดัน โดยที่ฟรอยด์ได้เปรียบเทียบมนุษย์เหมือนก้อนน้ำแข็ง ส่วนที่ปรากฏและรู้สึกได้มีเพียงส่วนน้อยที่ลอยอยู่เหนือน้ำ แต่ส่วนที่กว้างใหญ่คือส่วนที่จมอยู่ใต้น้ำเป็นส่วนที่อยู่ใต้สำนึก

จิน เพียเจต์ ผู้สร้างทฤษฎีพัฒนาการเขาวนปัญญา ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการเขาวนปัญญาที่ผู้เขียนเห็นว่ามีความประโยชน์สำหรับครู เขามองว่ารากฐานทางปรัชญาของทฤษฎีมาจากความพยายามที่จะเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ ด้วยกระบวนการที่พิสูจน์อย่างมีเหตุผล เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการไตร่ตรอง ซึ่งถือเป็นปรัชญาปฏิบัตินิยมประกอบกับหลักฐานทางจิตวิทยาการเรียนรู้ที่มี อิทธิพลต่อแนวคิดของเพียเจต์เอง ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นจาก การปรับตัวเข้าสู่สภาวะสมดุล ระหว่างอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม สรุปแล้วในพัฒนาการเขาวนปัญญาบุคคลต้องมีการปรับตัวซึ่งประกอบด้วยกระบวนการสำคัญ 2 อย่างคือการดูดซึมหรือซึมซาบเข้าสู่โครงสร้างทางปัญญา และ การปรับโครงสร้างทางสติปัญญา เพียเจต์ กล่าวว่าระหว่างระยะเวลาตั้งแต่ทารกจนถึงวัยรุ่น คนเราจะค่อยๆสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้นตามลำดับขั้น โดยเพียเจต์ได้แบ่งลำดับขั้นของพัฒนาการเขาวนปัญญาของมนุษย์ ไว้ 4 ขั้น คือ ประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหวช่วงแรกเกิดถึง 2 ขวบ, ระยะเวลาก่อนปฏิบัติการทางความคิดความเข้าใจช่วงอายุ 18 เดือน – 7 ปี, ระยะเวลาปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมช่วงอายุ 7 – 11 ปี และระยะเวลาปฏิบัติการความคิดความเข้าใจเชิงนามธรรมตั้งแต่อายุ 12 ปีขึ้นไป เป็นต้น

6.2 พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท เกี่ยวกับลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า มีทั้งการสอนแบบอธิบายให้เห็นชัดและเข้าใจแจ่มแจ้ง หรือเรียกว่า สันทสสนา คือการอธิบายให้เห็นชัดแจ่มแจ้ง เหมือนจูง

มือให้เห็นกับตา การสอนแบบโน้มน้าวจิตใจ หรือเรียกว่า สมาทพนา หมายถึง จูงใจให้เห็นจริงด้วย ชวนให้คล้อยตาม จนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ รวมถึงการสอนแบบให้กำลังใจเพื่อให้เกิดความอดสาหัสหรือเรียกว่า สมุตเตชนา หมายถึง เราใจให้แกลั้วกล้า บังเกิดกำลังใจปลุกให้มีความอดสาหัสแข็งขัน มั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก และการสอนสอนให้เกิดความเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อหน่ายเรียกว่า สัมปหังสนา หมายถึง ชโลมใจให้แช่มชื่น ราเริง เบิกบาน ฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมได้ด้วยความหวัง เพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่จะได้รับการปฏิบัติ

ลีลาการสอนของพระพุทธองค์มีรูปแบบการสอนที่เป็นการเฉพาะสำหรับบุคคลในแต่ละระดับอีกด้วยรูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้าซึ่งก็จะมีรูปแบบการสอนของพระพุทธเจ้ามีประเด็นสำคัญ 5 ประการ คือ การสอนแบบสนทนา วิธีนี้จำเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้น ยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และพระองค์ก็จะใช้วิธีที่เหมาะสมและง่ายต่อการทำความเข้าใจ เช่น สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้ไปสู่สิ่งที่จับต้องไม่ได้ หรือการสอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ เป็นการสอนในสิ่งที่รู้กันอยู่แล้วหรือเข้าใจในเรื่องนั้นๆแล้วมาสู่เรื่องที่ยังไม่รู้หรือยังไม่เข้าใจ บางครั้งพระองค์ก็ใช้วิธีสอนให้เกิดความคิดขึ้นมา เช่น พระพุทธเจ้าทรงสอนนางกิสากโคตมิ นอกจากนี่ยังมีการสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวัน ซึ่งมีประชาชน หรือพระสงฆ์จำนวนมาก และส่วนมากเป็นผู้มีพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ กับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้ว มาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจ นับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกัน พอจะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้างๆ ได้

การสอนแบบตอบปัญหาก็ถือเป็นการสอนให้ผู้ที่มาฟังธรรมได้รับความรู้อีกวิธีหนึ่ง ผู้ที่มาถามปัญหานั้น นอกจากผู้ที่มีความสงสัยข้องใจในข้อธรรมต่างๆ แล้ว โดยมากเป็นผู้นับถือลัทธิศาสนาอื่น บ้างก็มาถามเพื่อต้องการรู้คำสอนทางฝ่ายพระพุทธศาสนาหรือเทียบเคียงกับคำสอนในลัทธิของตน โดยที่ในการตอบพระพุทธองค์ทรงสอนให้พิจารณาคุณลักษณะของปัญหา และวิธีตอบให้เหมือนกันในสังคิติสูตร ท่านแยกประเภทปัญหาไว้ตามลักษณะวิธีตอบเป็น 4 อย่างคือ เอกังสพยากรณ์-ปัญหา หมายถึง ทรงตอบไปโดย ส่วนเดียว ปัญหาที่ถึงตอบตรงไปตรงมาตายตัว ยกตัวอย่าง เช่น ถามว่าจักขุเป็นอนิจจังหรือ ฟังตอบตรงไปได้ทีเดียวว่า ถูกแล้ว หรือการตอบแบบ ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา หมายถึง ทรงถามย้อนกลับโดยเอาคำถามที่ถามมา ย้อนถามไปอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็จะได้คำตอบเองเหมือนหลักของตรรกวิทยาปัญหาที่ฟังย้อนถามแล้วจึงแก้ และวิธีการตอบแบบ วิภังชพยากรณ์ปัญหา หมายถึง ทรงแยกตอบไปตามลักษณะของ เรื่องนั้นๆปัญหาที่จะต้องแยกแยะตอบ บางครั้งพระพุทธองค์ก็ทรงใช้วิธีอุปนัยปัญหา คือ ไม่ตอบคำถามเพราะปัญหาบางอย่างเป็นเรื่องไร้สาระ ตรัสออกไปแล้วก็ไม่ได้เกิดประโยชน์อันใดแก่ผู้ฟัง ถ้ามี คนถามปัญหาอย่างนี้ พระองค์ก็จะไม่ตอบ

กลอุบายในการสอนเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเรื่องที่สงสัยหรือยังไม่กระจ่างอีกด้วยซึ่งพระพุทธองค์มีอุบายสำคัญ 10 ประการได้แก่ การยกอุทาหรณ์, การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาการใช้อุปการณการสอน, การทำเป็นตัวอย่าง, การเล่นภาษา, อุบายเลือกคน และการปฏิบัติรายบุคคลการรู้จักจังหวะและโอกาส, ความยืดหยุ่นในการใช้วิธีการ, การลงโทษและให้รางวัล, และกลวิธีแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เป็นต้น เพื่อทรงสอนและถ้าจะกล่าวถึงลีลาการสอนกับรูปแบบการสอนนั้น ก็อาจเปรียบได้ว่า ลีลาการสอนจะใช้สำหรับครูผู้สอน ส่วนรูปแบบการสอนก็เปรียบเสมือน สารที่ส่งไปมาระหว่าง ครู กับลูกศิษย์ส่วนอุบายในการสอนก็เปรียบได้ว่าเป็นสื่อการสอนที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายขึ้น และยิ่งไปกว่านั้นยังมี จริต 6 ที่พระพุทธองค์ทรงกล่าวไว้เพื่อเป็นการวิเคราะหบุคคลในการแสดงออกซึ่งมีท่าทางอิริยาบถที่แตกต่างกันออกไป โดยสามารถทำให้วิเคราะหประเมินได้ว่าแต่ละจริตควรใช้ลีลาการสอนและรูปแบบการสอนรวมถึงอุบายในการสอนอย่างไรถึงจะเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

พุทธจิตวิทยาการสอนซึ่งเน้นคำสอนของพระพุทธองค์ยังมีปรากฏในพระวินัย พระสูตรและอภิธรรม และได้จำแนกแยกย่อยออกเป็น 9 ประการเรียกว่า นวักสัตถุศาสน์ คือ สุตตะ, เคยยะ, เวยยาकरणะ, คาถา, อุทาน, อิติวุตตะกะ, ชาตก, อัปภูตัมมะ และเวทัลละ อันเป็นเรื่องราวคำสอนที่มีประโยชน์และมีคุณค่าเป็นอย่างยิ่ง เนื้อหาในทุกกระดัดตั้งแต่เรื่องที่เข้าใจง่ายจนถึงธรรมขั้นสูง

6.3 การวิเคราะห์พุทธจิตวิทยาการสอนในพุทธปรัชญาเถรวาท

ผลการวิเคราะห์พบว่าวลีการสอนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนได้เป็นอย่างดี ซึ่งลีลาการสอนของพระองค์ยังเป็นแนวทางการปฏิบัติที่ครูสามารถนำมาปรับใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้ 1) การสอนแบบสันทสนาจะมุ่งเน้นในเรื่องของการให้คำอธิบายและมุ่งเน้นให้เกิดความเข้าใจในเรื่องที่ต้องการสอนอย่างชัดเจนซึ่งจะสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้หลายด้าน เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ หรือวิชาที่ต้องใช้หลักการและเหตุผล โดยในบางเนื้อหาวิชาอาจเหมาะสมกับนักเรียนในระดับมัธยมขึ้นไป 2) การสอนแบบสมาทพทาจะมุ่งเน้นให้เป็นการสอนในลักษณะของการจูงใจให้คล้อยตามจนยอมรับและนำไปปฏิบัติเหมาะสมกับรายวิชาและเนื้อหาที่เกี่ยวกับการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันและใช้ชีวิตในสังคม ทศนคติ 3) การสอนแบบสมุตเตชนาจะให้ความสำคัญกับการนำไปใช้ในสถานการณ์ที่นักเรียนต้องการขวัญและกำลังใจ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกกลุ่มทุกระดับชั้น 4) การสอนแบบสัมปหังสนาจะมุ่งเน้นในด้านการสร้างความสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ที่ผู้เรียนเกิดอารมณ์เบื่อหน่าย

การวิเคราะห์รูปแบบการสอนที่จะเป็นเครื่องมือสามารถกำหนดแนวทางได้ว่าการสอนอย่างไรเหมาะสมควรสอนกับบุคคลประเภทไหน ผลการวิเคราะห์พบว่า 1) การสอนแบบสนทนาสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่ผู้เรียนยังไม่เข้าใจในเนื้อหาที่จะเรียน หรือมีความเข้าใจยังไม่ชัดเจน หรือรู้เพียงเล็กน้อย 2) การสอนแบบบรรยายสามารถนำไปประยุกต์ด้านการสอนในระดับที่สูงขึ้นอาจเป็นระดับมัธยมปลายไปจนถึงระดับอุดมศึกษา หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงที่ผู้ฟังต้องมีความรู้ความเข้าใจมาก่อนแล้ว 3) การสอนแบบตอบปัญหา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่เหมาะสมสำหรับคำถามนั้นสามารถแจกแจงหรือมีรายละเอียดปลีกย่อยที่จะสามารถเจาะลึกลงไปได้อีกหรือเหมาะสำหรับสถานการณ์ที่คำถามของผู้ถามมีความหมายในหลายแง่มุมหรือมีความหมายเคลือบคลุมหรือผู้ถามตั้งคำถามที่มีขอบข่ายกว้างเกินไป 4) การสอนแบบวางกฎข้อบังคับนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์หรือเหตุการณ์อันเป็นประโยชน์ต่อความเป็นระเบียบในกลุ่มสังคม เช่น การวางกฎเรื่องการรักษาความสะอาด การรักษาเวลา การมีความรับผิดชอบ และการมีระเบียบวินัยต่อตนเอง

นวักสัตถุศาสน์เป็นคำสอนของพระพุทธองค์ทั้ง 9 ประการเพื่อการนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ สามารถสรุปได้ดังนี้ 1) สุตตะสามารถนำไปประยุกต์ใช้จะมุ่งเน้นให้ปรับใช้ในการสอนเพื่อเป็นการยกระดับศีลธรรมซึ่งจะเหมาะสมที่สุดระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไป 2) เคยยะสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับผู้เรียนที่ยังไม่สามารถทำความเข้าใจในเนื้อหาที่ยากต่อการศึกษาให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นมุ่งเน้นไปที่การอธิบายธรรมในประเด็นที่สำคัญเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย 3) เวยยาकरणะนำไปประยุกต์กับผู้เรียนทั่วไปที่จะมุ่งเน้นศึกษาในขั้นต้นโดยอาศัยเนื้อหาที่เข้าใจได้ง่ายและในเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป 4) คาถาสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับบุคคลทั่วไปและในเด็กที่ต้องการศึกษาโดยมุ่งเน้นในด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่มีอายุตั้งแต่ 7 ปีขึ้นไป 5) อุทานสามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการเสริมสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีสถานการณ์จำลองเกิดขึ้น เช่น การจับกลุ่มแสดงละครที่มีคติสอนใจ 6) อิติวุตตะกะสามารถประยุกต์ใช้กับการนำไปเป็นแบบทดสอบที่เป็นอัตนัยโดยมีจุดประสงค์ในการวัดผลประเมินผลของผู้เรียนด้านความรู้ความเข้าใจในคุณธรรมจริยธรรมซึ่งจะเหมาะสมสำหรับเด็กที่มีอายุตั้งแต่ 11 ปี 7) ชาตกสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนที่มีอายุตั้งแต่ 4 ปี ขึ้นไป 8) อัปภูตัมมะจะเหมาะสำหรับบุคคลทั่วไปหรือผู้เรียนที่สนใจ

และต้องการแนวปฏิบัติเพื่อการเจริญภาวนาอย่างจริงจัง 9) เวลที่ลละเหมาะสำหรับการนำไปประยุกต์ใช้
กิจกรรมการเรียนหรือเป็นการอภิปราย ถาม-ตอบ การสัมนนา การไต่ว่าที่

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

การศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, กรม. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

(1) หนังสือภาษาไทย

จิตรา วสุวณิข. รศ.. (2533). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ชูศักดิ์ ทัพย์เกสร. (2540). **พระพุทธเจ้าสอนอะไร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

เดือน คำดี. รศ.. ดร.. (2534). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮาส์.

ธรรมปิฎก. (ป. อ. ปยุตโต) พระ. (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

----- (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ
วิทยาลัย.

----- (2546). **พุทธธรรม**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บรรจบ บรรณรุจิ. (2537). **อัสติมหาสาวก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บุญมี แทนแก้ว. ผศ.. (2545). **จริยศาสตร์ (ETHICS)**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์.

พรหมคุณาภรณ์. (ป. อ. ปยุตโต) พระ. (2551). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ : บริษัท สหมิตรพริ้นติ้ง แอนด์
พับลิชชิ่ง จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (พระธรรมโกศาจารย์) พระ. (2538). **มรดกธรรม**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2531). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษร
เจริญทัศน์.

สมเด็จพระวันรัต. (เจ้า สุวัฑฒนเถระ). (2539) **พุทธวิธีทรงฝึกเวไนยชน**. อนุสรณ์เนื่องในงานพิธีพระราชทาน
เพลิงศพสมเด็จพระวันรัต, กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดชวนพิมพ์.

สมักร บุราวาส. (2552). **พุทธปรัชญา : มองพุทธศาสนาด้วยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์สยาม.

----- (2554). **จิตวิทยาและการทำใจ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สยาม.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2541). **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุรีย์ มีผลกิจ. (2543). **พระพุทธกิจ 45 พรรษา**. กรุงเทพฯ : บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด.

แสง จันทร์งาม. (2511). **พุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศิริบุรณ์ สายโกสม. รศ. ดร.. (2542). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

วสิน อินทสระ. (2542). **พุทธปฏิภาณ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมกิตติ.

(2) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์

นภดล เจนอักษร. (2526). **การศึกษาวิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.

แหวนทอง บุญญาโคโม (บุญคำ). พระมหา. (2534). **วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าตามที่ปรากฏในพระสูตรและพระวินัย**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ทวี มหาปัญญา (ละลง). พระมหา. (2545). **การศึกษาเชิงวิเคราะห์พุทธวิธีการสอนในธัมมปทัฏฐกถา**. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

2. ภาษาอังกฤษ

Connaughton. Patrick A.. (2009). **An Introduction to ancient Western Philosophy**. Nakorn Pathom : Academic Promotion and Development Center Saengtham college.

ศึกษาความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธในยุคปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้าน

มหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

A STUDY OF MODERN BUDDHISTS' KNOWLEDGE IN DEATH

: A CASE STUDY OF MAHAMONGKOL VILLAGE 2 SALAYA, BUDDHAMONTHON DISTRICT,
NAKHON PATHOM PROVINCE

สุรพงษ์ กุมาร

Surapong Kumarn

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahamakut Buddhist University

พูนศักดิ์ กมล

Poonsak Kamo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Email: surapong@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวนทั้งสิ้น 333 ตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้การวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าไคแอสก์

ผลการวิจัย พบว่า

1. ความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความหมายความตาย รองลงมาได้แก่ อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย สาเหตุของความตาย ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย ประเภทของความตาย ปรากฏการณ์ก่อนตาย และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ วิธีพิจารณาความตาย ตามลำดับ 2. ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า เพศ อายุ วุฒิการศึกษาทางโลก และวุฒิการศึกษาทางธรรม ของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ไม่มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตาย 3. ข้อเสนอแนะ พบว่า การตายเป็นเรื่องปกติ ชีวิตเกิดมาก็ย่อมต้องตาย ไม่มีสิ่งใดอยู่

ได้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง และไม่มีผู้ใดไม่เป็นทุกข์ เมื่อความตายมาถึง ดังนั้น จึงควรทำความดีตามแนวคำสอนของพุทธศาสนา จึงไม่ควรกลัวที่จะตายจงพร้อม และทำจิตใจให้สงบเมื่อวาระแห่งความตายมาถึง

คำสำคัญ: ความรู้, ความตาย, ชาวพุทธ

Abstract

The objectives of this thematic paper were as follows; 1) To study the knowledge and understanding in death of Buddhists at Mahamongkol Village 2 Salaya, Buddhamonthon District, Nakhon Pathom Province, 2) To study the relation between personal factors and the knowledge in death of Buddhists at Mahamongkol Village 2 Salaya, and 3) To study the suggestions regarding the knowledge and understanding in death of Buddhists at Mahamongkol Village 2 Salaya. The random samplings used in this research were 333 Buddhists living at Mahamongkol Village 2 Salaya, Buddhamonthon District, Nakhon Pathom Province. The instrument used in this research was the questionnaire. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, means, standard deviation and Chi Square.

The results of research were found as follows:-

1. In overall, the knowledge in death of Buddhists was at a high level. In aspects, the level of knowledge in meaning of the death came first and followed by emotion of the dying persons, causes of death, benefits from mindfulness of death, types of death, phenomena occurring before death, and contemplation of death respectively. 2. The personal factors; namely, sex, age and levels of education in both worldly and secular fields were not related to knowledge and understanding in death. 3. The suggestions were that the death is a normal phenomenon. Whatever is occurred, that is destroyed. Nothing lasts forever. No one feels distressed at times of death. Everyone should do goodness according to Buddhism. One should be prepared for death and ready to confront with death mindfully and peacefully.

Keywords: the knowledge and understanding, death, Buddhists

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา มีเหตุผลเมื่อนำมาประพฤติปฏิบัติตามถึงที่สุดย่อมสามารถเป็นที่พึ่งของสรรพสัตว์ทั้งหลาย นำไปสู่ความพ้นทุกข์ได้จริงแน่นอน หัวใจของพระพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย หรือแก้ว 3 ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระอริยสงฆ์ พระบรมศาสดา ทรงค้นพบแนวทางพ้นทุกข์ได้ด้วยพระองค์เอง คือ อริยสัจ 4 เป็นยอดของความจริงแท้ ซึ่งมีอยู่ในธรรมชาติของโลกนี้ พระองค์ตรัสว่า “สิ่งเหล่านี้มีอยู่ประจำของโลกอยู่แล้ว พระองค์เพียงค้นพบนำมาปฏิบัติถึงที่สุด และพ้นทุกข์ได้จริงแน่นอน” การที่เราจะรับหรือนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นหลักประจำใจเป็นที่พึ่งอาศัยก็จำเป็นต้องพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งนั้นมีดีอย่างไร เป็นที่พึ่งแก่เราได้หรือไม่เสียก่อน เมื่อเห็นว่ามีดี และมีประโยชน์จริงแล้ว จึงควรนับถือหรือรับไว้ เช่นนี้ก็ชื่อว่าฉลาด ถือเอาแต่สิ่งที่ดีมีประโยชน์ จำต้องพิจารณาให้ดีว่าพุทธศาสนานั้นมีดีอย่างไร เป็นประโยชน์แก่ชีวิตเราอย่างไร ชีวิตตั้งแต่เกิดจนตายและหลังความตายแล้วไปไหนพระพุทธศาสนาให้คำตอบได้

ชีวิต แปลว่า ความเป็นอยู่ ตรงข้ามกับความตาย ในทางวิทยาศาสตร์ ให้ความหมายของชีวิตไว้ว่า ชีวิต คือ ความสามารถ ที่จะกินได้ แปรสภาพสิ่งที่กินได้ เติบโตได้ ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้และสืบพันธุ์ได้ แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนา ชีวิต คือ ชันธ์ 5 (ส่วนประกอบห้าอย่าง) และชันธ์ 5 นี้ สามารถแยก ออกได้เป็นส่วนประกอบ 5 อย่าง คือ (1) รูป ได้แก่ ร่างกาย (2) เวทนา ได้แก่ ความรู้สึกสุข ทุกข์ และความรู้สึก ไม่สุขไม่ทุกข์ (3) สัญญา ได้แก่ ความจำได้หมายรู้ เช่น จำคน จำของ จำสีขาว จำสีแดง เป็นต้น (4) สังขาร ได้แก่ เครื่องปรุงของจิตซึ่งปรุงแต่งจิตให้ดี หรือชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ และ (5) วิญญาณ ได้แก่ ความรู้แจ้งอารมณ์ ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ

การมองชีวิตตามความหมายทางพระพุทธศาสนา นี้ มุ่งให้เห็นว่าสิ่งที่เรียกว่า “สัตว์” “บุคคล” หรือ “ตัวตน” นั้น เมื่อแยกออกไปแล้ว ก็จะพบแต่ส่วนประกอบ 5 ส่วนเหล่านี้เท่านั้นไม่มีสิ่งอื่นเหลืออยู่ที่จะมาเป็น ตัวตนต่างหากได้ และแม้ชันธ์ 5 เหล่านี้แต่ละอย่างก็มิได้อยู่เพียงในรูปที่สัมพันธ์เนื่องอาศัยกันไม่เป็นอิสระ ไม่มีโดยตัวของมันเอง ดังนั้น ชันธ์ 5 แต่ละอย่าง ๆ นั้น ก็ไม่ใช่ตัวตนอีกเช่นกัน และสิ่งที่ตัวตนอยู่ต่างหาก จากส่วนประกอบเหล่านี้ก็ไม่มี เมื่อมองเห็นเช่นนั้นแล้ว ก็จะถอนความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตน (อัตตวาทุ ปาทาน) ได้ เมื่อถอน ความยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตนได้ ก็จะไม่เป็นทุกข์ และนับว่าเป็นการเข้าถึงจุดหมายที่ ต้องการตามคติทางพระพุทธศาสนา

หมู่บ้านมхамงคล 2 เป็นกลุ่มชุมชนของข้าราชการในพระองค์ทั้งสิ้น ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ. 2537 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นลักษณะเรือนแถว 2 ชั้น จำนวน 698 ห้อง มีประชากร อาศัยอยู่ประมาณ 2,002 คน มีคณะบริหารกิจการหมู่บ้าน ลักษณะทิศเหนือติดต่อกับหมู่บ้านราษฎร์ สวนผลไม้ ทิศใต้ติดต่อกับหมู่บ้านสินทรัพย์มั่นคง ทิศตะวันตกติดต่อกับถนนหลวงแผ่นดินสาย ศาลายา - บาง ภาษี ทิศตะวันออกติดต่อกับคลองทวีวัฒนา มีถนนริมคลองตลอดแนวหมู่บ้าน และจัดถนนซอยจากคลองทิศ ตะวันออกสู่ถนน ศาลายา - บางภาษี ทิศตะวันตกทั้งสิ้น 15 ซอย โดยมีทางเข้าออกหมู่บ้านที่ซอย 8 เพื่อออกไปปฏิบัติงาน และกระทำการกิจต่าง ๆ ในสภาวะสังคมการปกครองอันสับสนวุ่นวาย ทำให้ทุกสังคมมี ความขัดแย้งและ มีเหตุการณ์เสียชีวิตเกิดขึ้นในหมู่บ้านหลายครั้ง ซึ่งประชากรในหมู่บ้าน นับเนื่องว่าเป็นกลุ่ม ชนที่มีความสัมพันธ์กันเปรียบเสมือนญาติที่เคยร่วมปฏิบัติงานกันมาหลายชั่วอายุคน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจว่าจะทำอย่างไรกับปัญหานี้ให้บรรเทาเบาบางลงและหมดไปในที่สุดซึ่งเป็นการ ตอบแทนสังคมทั้งยังได้ให้ประชากรในหมู่บ้านมีหลักการปฏิบัติตนอย่างมีความรู้ในขณะดำรงชีวิตอยู่ในโลก มนุษย์กับมองเห็นแนวทางสืบต่อไปอย่างมีความหวัง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธ มณฑล จังหวัดนครปฐม

2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความรู้ เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้าน มхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำแนกตามตัวแปรอิสระ

2.3 เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบล ศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3. สมมติฐานของการวิจัย

3.1 เพศ มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3.2 อายุ มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3.3 วุฒิกการศึกษาทางโลก มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

3.4 วุฒิกการศึกษาทางธรรม มีความสัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

4. ขอบเขตของการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านประชากร ได้แก่ ชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม จำนวน 333 คน จากประชากร จำนวน 2,002 คน

4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่ ความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประกอบไปด้วย 1) ความหมายของความตาย, 2) ประเภทของความตาย, 3) สาเหตุของความตาย, 4) ปรากฏการณ์ก่อนตาย, 5) อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย, 6) วิถีพิจารณาความตาย และ 7) ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย

4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ หมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

5. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

5.1 ทำให้ทราบความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

5.2 ทำให้ทราบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคลกับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

5.3 ทำให้ทราบข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

5.4 ทำให้สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ไปเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับความรู้เรื่องความตายแก่ชาวพุทธหมู่บ้านมхамงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

6. คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

1) ความหมายของความตาย หมายถึง การหมดสิ้นลมหายใจ ความขาดสูญของชีวิตในภพหนึ่ง ๆ หรือการที่ร่างกายแตกสลายไป ไม่มีการเคลื่อนไหว อวัยวะทุกส่วนหยุดการทำงาน

2) ประเภทของความตาย หมายถึง การตายเพราะหมดอายุเป็นกาลมรณะ หมดกรรมเป็นกาลมรณะ หมดอายุ และหมดกรรมเป็นกาลมรณะ ตายก่อนหมดอายุ และหมดกรรมเป็นกาลมรณะ

3) สาเหตุของความตาย หมายถึง สาเหตุของความตายมี 4 ประเภทบ้าง 5 ประเภทบ้าง, อายุขยมรณะ คือ ตายเพราะสิ้นอายุตาย, ตายเพราะสิ้นกรรม เรียกว่า กรรมขยมรณะ, ตายเพราะสิ้นบุญ เรียกว่า บุญขยมรณะ และชาติปัจจุยามรณะ คือ ตายเพราะมีการเกิดเป็นปัจจัย

4) ปรากฏการณ์ก่อนตาย หมายถึง ระยะเวลาใกล้ตายมี 2 อย่าง, มรณสันตติวิธี คือ วิถีจิตใกล้ตาย, วิถีจิตใกล้ จะเกิดขึ้นภายใน 1-2 นาที, 1-2 ชั่วโมง วิถีจิตใกล้ตายจะปรากฏให้เห็น, ปรากฏการณ์ก่อนตายมี 2 ลักษณะ

5) อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย หมายถึง อารมณ์ของผู้ใกล้ตายมี 3 อย่าง, กรรมอารมณ์ ได้แก่ อารมณ์ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจกรรม, อารมณ์ที่เกิดเป็นนิमितขึ้นเพราะการกระทำ เรียกว่า กรรมนิमित, คตินิमित คือ เครื่องหมายที่เป็นการบ่งบอกถึงสถานที่ที่ไปเกิด, กรรมนิमित คือ การนึกถึงกรรมเล็กน้อย ย่อมสามารถทำให้ไปเกิดในอบายภูมิได้

6) วิธีพิจารณาความตาย หมายถึง ระลึกถึงความตายให้ปรากฏเหมือนเพศฆาต, ระลึกถึงความตายโดยพิจารณาถึงความเสื่อมแห่งอายุ, ระลึกถึงความตายโดยไม่มีเครื่องหมายบอกกล่าว, ระลึกถึงความตายโดยไม่มีกำหนดเวลาชัดเจน

7) ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย หมายถึง ทำใจยอมรับต่อความตายได้ดี, เปลี่ยนอารมณ์ให้ดีขึ้นได้, อบรมจิตจนสามารถให้ปัญญาเจริญได้อย่างมั่นคง, ทำให้จิตใจสะอาดหมดจดได้, ทำให้เกิดความสงบเบาใจได้ดี

8) ความตาย หมายถึง การสิ้นใจ สิ้นชีวิต ไม่เป็นอยู่ต่อไป สิ้นสภาพของการมีชีวิต สมองหยุดทำงาน หัวใจหยุดเต้น หายใจเองไม่ได้

9) ชาวพุทธในยุคปัจจุบัน หมายถึง ประชาชนชาวพุทธชาย และหญิงที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม

10) เพศ หมายถึง เพศของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 2 เพศ ได้แก่ 1) เพศชาย และ 2) เพศหญิง

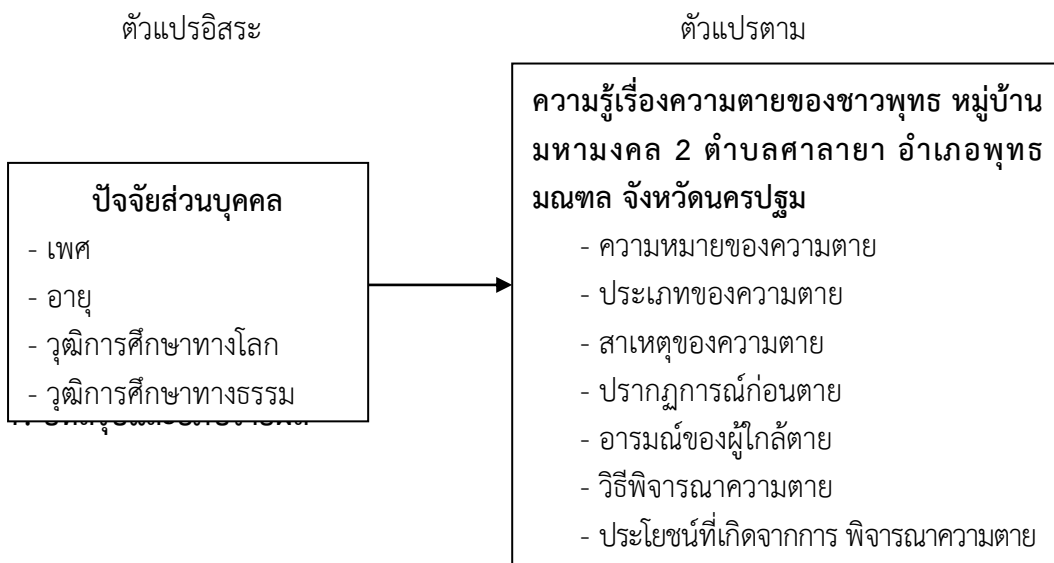
11) อายุ หมายถึง อายุของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 5 กลุ่ม คือ 1) น้อยกว่า 30 ปี, 2) 30 - 40 ปี, 3) 41 - 50 ปี และ 4) 51 ปี ขึ้นไป

12) วุฒิกการศึกษาทางโลก หมายถึง วุฒิกการศึกษาทางโลกของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ไม่เกินระดับมัธยมศึกษา, 2) ระดับอนุปริญญา/ปวส., 3) ระดับปริญญาตรี และ 4) ระดับปริญญาโทขึ้นไป

13) วุฒิกการศึกษาทางธรรม หมายถึง วุฒิกการศึกษาทางธรรมของผู้ตอบแบบสอบถามสำหรับสารนิพนธ์ฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ธรรมศึกษาชั้นตรี, 2) ธรรมศึกษาชั้นโท, 3) ธรรมศึกษา ชั้นเอก และ 4) อื่น ๆ ที่ผู้ตอบแบบสอบถามระบุไว้

7. สรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากแนวคิด เรื่องความรู้ในเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดด้วยการกำหนดตัวแปรอิสระ คือ เพศ วุฒิกการศึกษาทางโลก และวุฒิกการศึกษาทางธรรม ที่สัมพันธ์กับความรู้เรื่องความตาย และได้กำหนดตัวแปรตาม คือ ความสำคัญของความรู้เรื่องความตาย เป็นต้นโดยจะเห็นว่าความตายนั้ย่อมเกิดขึ้นกับทุกคนได้ทุกกาลเวลาและทุกสถานที่ไม่สามารถอาจรู้ได้ ควรกำหนดด้วยสติปัญญา เพื่อรับสภาพความตายด้วยใจอาหาญ ดังนั้น เกี่ยวกับเรื่องความตายนั้ พุทธศาสนาจึงได้ให้หลักการเพื่อนำมาเป็นกรอบแนวคิดตามแผนภูมิแสดงสรุปกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

จากการสรุปผลการวิจัยศึกษาความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมประกอบไปด้วย 1) ความหมายของความตาย 2) ประเภทของความตาย 3) สาเหตุของความตาย 4) ปรากฏการณ์ก่อนตาย 5) อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย 6) วิธีพิจารณาความตาย และ 7) ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

การวิเคราะห์ความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม พบว่า ความรู้เรื่องความตายของชาวพุทธหมู่บ้านมหามงคล 2 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม โดยรวมมีความรู้ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่า การวัดความรู้เป็นการวัดสมรรถภาพของสมองด้วยการระลึกของความจำเกี่ยวกับเรื่องราว ประสบการณ์ โดยใช้เครื่องมือหรือแบบทดสอบ ดังนี้ แบบทดสอบเชิงปฏิบัติ เป็นการทดสอบด้วยการลงมือกระทำจริง ๆ และแบบสอบถามที่ใช้กันโดยทั่วไป โดยที่ผู้ตอบแบบสอบถาม ต้องตอบทั้งหมด รวมทั้งการทดสอบแบบปากเปล่า โดยการพูดแทนการเขียน แบบสอบถามด้วย และความรู้ หมายถึง การรับรู้ข้อเท็จจริง กฎเกณฑ์ เหตุการณ์และรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการสังเกต การศึกษา รายงาน หรือประสบการณ์ โดยทำหน้าที่อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดจนการคาดการณ์ผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เพื่อให้เกิดความเข้าใจสาเหตุและสามารถแก้ไขปัญหาได้ ตามพื้นฐานและความสามารถของแต่ละบุคคล โดยชาวพุทธนั้นมีความรู้เรื่องความตาย ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความหมายของความตาย 2) ประเภทของความตาย 3) สาเหตุของความตาย 4) ปรากฏการณ์ก่อนตาย 5) อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย 6) วิธีพิจารณาความตาย และ 7) ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย ทั้งนี้ชาวพุทธมีความรู้เรื่องพวกนี้ อยู่ในระดับมาก

เมื่อแบ่งเป็นรายด้านในการอภิปรายผล สามารถสรุปตามลำดับได้ดังนี้

1. ความหมายของความตาย โดยรวมซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะชาวพุทธนั้นมีความรู้เรื่องความตาย ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ความหมายของความตาย 2) ประเภทของความตาย 3) สาเหตุของความตาย 4) ปรากฏการณ์ก่อนตาย 5) อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย 6) วิธีพิจารณาความตาย และ 7) ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย ทั้งนี้ชาวพุทธมีความรู้เรื่องพวกนี้อยู่ในระดับมาก

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของความหมายของความตาย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ ร่างกายแตกดับ อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้เรื่องนี้ดี เช่น เมื่อถึงอายุขัยจะต้องดับสูญด้วยความซำกัดี โรคภัยไข้เจ็บก็ดี จิตก็จะเตรียมตัวไว้ เวลาหมดลมก็จะมีสติสัมปชัญญะ รู้สีกตัว

ว่าร่างกายใกล้เคียงกับร่างกายดับโดยกะทันหัน เช่น รถคว่ำ รถชน ถูกยิงตาย ฯลฯ ซึ่งการตายแบบนี้จิตมิได้เตรียมพร้อมหรือเตรียมตัวมาก่อน ครั้นร่างกายแตกดับจิต ก็จะขาดจากร่างกายทันที โดยมีทันรู้ตัวและก็จะกระทำให้งิวัตรที่เคยกระทำหรือสิ่งที่จิตคิด พะวงอยู่หรืออาจท่องเที่ยวไปตามที่ต่าง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ สันอายุชัย อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างยังอาจไม่มีความรู้ในเรื่องการสันอายุชัย ทั้งนี้ หมายถึง เมื่อชีวิตของสัตว์โลกในภพภูมิต่าง ๆ ได้แก่ 1. อบายภูมิ 4 คือ ดิรัจฉาน อสุรกายเปรต นรก ซึ่งมีความทุกข์มาก 2. มนุษย์ภูมิ 1 คือ มนุษย์โลก ซึ่งมีความสุข ความทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ 3. เทวภูมิ 6 คือ สวรรค์/ เทวโลก ซึ่งมีความสุข แต่ถ้าหมดบุญต้องไปเกิดอีก 4. รูปภูมิ 16 อรูปภูมิ 4 คือ พรหมโลก ซึ่งมีความสุข เหล่านี้ได้สันอายุไขลง ก็จะถึงแก่ความแตกดับในภพภูมิที่ตนเป็นอยู่ และกลับไปเวียนว่ายตายเกิดอีกครั้ง ยกเว้นอริยบุคคลชั้นสุทธาวาสจะ永不เกิดในภพภูมิใดอีก เมื่อท่านเหล่านี้ได้ปฏิบัติธรรมจนเข้าใจในเรื่องของความตายได้อย่างมีสติและสงบ รู้ว่าความตายเกิดขึ้นทุกขณะ สามารถเข้าสู่นิพพานและไม่ต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในเรื่องของอายุไขซึ่งมีในสัตว์ต่าง ๆ อีก คือ หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด

2. ประเภทของความตาย โดยรวมซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในเรื่องประเภทของความตายในระดับดี โดยประกอบไปด้วย ตายเพราะหมดอายุเป็นกาลมรณะ ตายเพราะหมดกรรมเป็นกาลมรณะ และตายเพราะหมดอายุและหมดกรรมเป็นกาลมรณะ ทำให้ในด้านนี้มีความรู้ที่ดี

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของประเภทของความตาย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ ความตายมี 2 ประเภท อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นสามารถแยกแยะได้ว่าความตายนั้นก็มีประเภท โดยกลุ่มตัวอย่างนั้นอาจมีความสนใจในเรื่องประเภทของความตาย จึงศึกษาหาความรู้ในเรื่องนี้ จึงทำให้ข้อนี้มีความรู้มากในเรื่องของประเภทของความตาย ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย คือ ตายเพราะหมดอายุและหมดกรรมเป็นกาลมรณะ กับตายก่อนหมดอายุเพราะหมดกรรมเป็นกาลมรณะ อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นไม่อาจแยกแยะได้ว่าตายเพราะหมดอายุและหมดกรรมเป็นกาลมรณะ กับตายก่อนหมดอายุเพราะหมดกรรมเป็นกาลมรณะ เพราะอาจไม่มีความรู้ที่ว่าตายเพราะหมดอายุและหมดกรรมเกี่ยวข้องกันอย่างไรกับเรื่องของกาลมรณะ เช่น ตายเพราะสิ้นบุญ สันอายุ หรือเพราะสิ้นทั้งสองอย่าง ความตายเพราะสิ้นบุญ คือ แม้จะมีปัจจัยที่จะทำให้มีอายุอยู่ต่อไปได้ แต่ก็มีวิบากกรรมเก่ามาตัดรอนทำให้ต้องตาย ความตายเพราะสันอายุ คือ มีชีวิตอยู่จนหมดช่วงอายุขัยเฉลี่ยของมนุษย์ในยุคนั้น ๆ เช่น ในปัจจุบันอายุขัยเฉลี่ย คือ 75 ปี ก็มีอายุยืนไปจนหมดอายุขัยและตายในที่สุด เพราะความไม่สมบัตินั่น เช่น คดี กาล และอาหาร เป็นต้นผู้ที่มีชีวิตอยู่นานจึงตาย เรียกว่าตายไปตามกาลเวลาหรือตายในเวลาควรตาย เปรียบเหมือนอสรพิษที่มีฤทธิ์ร้ายแรง ได้กัดบุคคลคนใดคนหนึ่งให้ถึงซึ่งความตาย ไม่มียา แก้วพิษ พิษของงูนั้น เรียกว่าถึงที่สุดฉับใด ผู้ที่มีอายุอยู่นาน สันอายุแล้วก็ตายไป ก็ฉับนั้น ๆ นั้น หมายความว่ากลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในรายข้อ

3. สาเหตุของความตาย โดยรวมซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในระดับดี ซึ่งมีความรู้ในเรื่องสาเหตุของความตาย ซึ่งประกอบไปด้วยตายเพราะสิ้นกรรม เรียกว่า กรรมขมรณะ อายุขมรณะ คือ ตายเพราะสิ้นอายุ และชาติปัจจัยามรณะ คือ ตายเพราะมีการเกิดเป็นปัจจัย ทำให้ในด้านนี้มีความรู้ความเข้าใจ

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของสาเหตุของความตาย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ สาเหตุของความตายมี 4 ประเภทบ้าง 5 ประเภทบ้าง อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในเรื่องประเภทของการตายเป็นอย่างดี เพราะเป็นเรื่องใกล้ตัวที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เมื่อมีคนตาย ชาวพุทธก็มักจะวิพากษ์วิจารณ์ไปตามความเชื่อทางศาสนา เช่น เมื่อมีคนตายตั้งแต่อายุ 75 - 100 ปีก็คิด

ไปว่าตายเพราะสิ้นอายุไขบ้าง หรือตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรมบ้าง หากมนุษย์ได้ถึงแก่ความตายในเวลาที่ไม่เหมาะสมก็คิดไปว่าตายเพราะสิ้นกรรมบ้าง หากมนุษย์ตายเพราะความหิวกระหาย ถูกอสริพิษงูกัด ถูกวางยาพิษ ถูกไฟไหม้ จมน้ำ หรือถูกคมอาวุธ อุปมาเหมือนเปลวไฟที่ต้องมอดดับลง ทั้งที่ยังมีไส้และน้ำมันเหลืออยู่ ก็คิดไปว่าตายเพราะประสบอุบัติเหตุบ้างคือเพราะเหตุที่เป็นปฏิกิริยา มีน้ำ ไฟ หรือลมเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่งเข้าเบียดเบียนอย่างกะทันหัน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย คือ ตายเพราะสิ้นบุญ เรียกว่า บุญญชยมรณะ อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นอาจไม่มีความรู้ในเรื่องรายข้อนี้ซึ่งเป็นเรื่องความตาย 5 ประเภท คือ ขาดปัจจัยามรณะ ได้แก่ ความตายเพราะความเกิดเป็นปัจจัย อุปกัมมมรณะ ได้แก่ ความตายเพราะการกระทำ สรรสมรณะ ได้แก่ ความตายโดยสภาพคือตายเอง อายุชยมรณะ ได้แก่ ความตายเพราะสิ้นอายุ บุญญชยมรณะ ได้แก่ ความตายเพราะสิ้นบุญ จึงทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่มีความรู้ เพราะในตำราจะกล่าวแค่ 4 ประการ ได้แก่ (1) อายุชยมรณะ ความตายเพราะสิ้นอายุ (2) กัมมชยมรณะ ความตายเพราะสิ้นกรรม (3) อุภยชยมรณะ ความตายเพราะสิ้นอายุและสิ้นกรรม และ (4) อุปปัจเจกมรณะ ความตายเพราะประสบอุบัติเหตุโดยอายุและกรรมยังไม่สิ้น และบางตำรากล่าวไว้ 5 ประการ โดยรวมบุญญชยมรณะ ได้แก่ ความตายเพราะสิ้นบุญ

4. ปรากฏการณ์ก่อนตาย โดยรวมซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในระดับดี ซึ่งความรู้ในเรื่องปรากฏการณ์ก่อนตายประกอบไปด้วย ระยะเวลาใกล้ตายมี 2 อย่าง มรณสันตติวิธี คือ วิธีจิตใกล้ตาย และขวิจิตใกล้ จะเกิดขึ้นภายใน 1-2 นาที

เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อของปรากฏการณ์ก่อนตาย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ สาเหตุของความตายมี 4 ประเภทบ้าง 5 ประเภทบ้าง อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะชาวพุทธได้เรียนรู้ในเรื่องพุทธศาสนา มาก โดยจะรู้ว่า มรณสันนกาล ได้แก่ ระยะเวลาใกล้ตายแล้วมี 2 อย่าง คือ วิธีจิตใกล้ตายชนิดธรรมดา ได้แก่วิธีจิตใกล้ตายที่เกิดขึ้นแก่บุคคลผู้ที่จะตายภายในเวลา 1-2 นาที หรือ 1-2 ชั่วโมง เป็นต้น จนถึง 7 วัน จึงสรุปได้ว่าชาวพุทธมีความรู้ความในเรื่องปรากฏการณ์ก่อนตายได้เป็นอย่างดี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย คือ ปรากฏการณ์ก่อนตายมี 2 ลักษณะ อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นอาจไม่มีความรู้ในเรื่องปรากฏการณ์ก่อนตายมี 2 ลักษณะ ดังนั้น ควรมีสุนัยการเรียนโดยบอกว่า ปรากฏการณ์ก่อนตาย 2 ประเภท ได้แก่ มรณสันนกาล คือ เวลาที่บอกให้รู้ว่าใกล้จะถึงแก่ความตายเป็นการเตือนให้รู้ล่วงหน้า อาสันนกาล คือ กาลเวลาใกล้ตาย หมายถึง วิธีจิตใกล้จะสิ้นชาติใจแล้ว

5. อารมณ์ของผู้ใกล้ตาย โดยรวมอยู่ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อภิปรายได้ว่ากลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในระดับดี ซึ่งความรู้ในอารมณ์ของผู้ใกล้ตายประกอบไปด้วย อารมณ์ของผู้ใกล้ตายมี 3 อย่าง คตินิมิต คือ เครื่องหมายที่เป็นการบ่งบอกถึงสถานที่ที่ไปเกิด และกรรมอารมณ์ ได้แก่ อารมณ์ที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจ

เมื่อพิจารณารายข้อของอารมณ์ของผู้ใกล้ตาย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ คตินิมิต อภิปรายได้ว่าเป็นเพราะ ชาวพุทธได้เรียนรู้ในเรื่องพุทธศาสนา มาก โดยจะรู้จากการศึกษาคำสอนทางพระไตรปิฎก เช่นในเรื่องเรื่องอัมมิกอุบาสกเป็นตัวอย่าง เป็นที่ทราบกันว่า อัมมิกอุบาสกอาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์เมืองหลวงแห่งแคว้นมคธ เป็นผู้ดำรงตนอยู่ในศีลในธรรมมีบริวารมาก ยินดีในการจำแนกแจกจ่ายทานต่าง ๆ ทั้งยังได้แนะนำบริวารของตนให้ประพฤติปฏิบัติตามด้วย อุบาสกนั้นมีบุตร 7 คน ธิดา 7 คน รวมอุบาสกและภรรยา จึงเป็น 17 คน เขาได้แนะนำคนในครอบครัวทุกคนให้ทำบุญถวายทานต่าง ๆ อยู่เป็นประจำ ครอบครัวนี้จึงมีชีวิตอยู่เย็นเป็นสุขตลอดมา ในบั้นปลายแห่งชีวิตของอัมมิกอุบาสก เขาเกิดเจ็บป่วยอย่างหนักนอนอยู่บนเตียงที่บ้านของตน มีความต้องการจะฟังธรรม จึงบอกลูก ๆ ให้ไปนิมนต์ภิกษุมาสวดพระสูตรให้ฟังที่บ้าน เมื่อภิกษุได้รับนิมนต์มาถามว่า อยากฟัง พระสูตรไหน จึงบอกว่า อยากฟังมหาสติปัฏ

ฐานสูตร ในขณะที่ภิกษุทั้งหลายเริ่มสวดพระสูตรนั้นอยู่ ปรากฏว่ามีเทวดาจากชั้นต่าง ๆ นำราชรถมารับอุบาสกนั้นอยู่ อุบาสกไม่ต้องการให้การฟังธรรมหยุดชะงักลง จึงพูดว่า ท่านทั้งหลายโปรดหยุดรอก่อน เมื่อภิกษุทั้งหลายได้ยินเช่นนั้นก็นึกว่าอุบาสกพูดกับพวกตนจึงพากันหยุดสวด แม้ลูก ๆ ของอุบาสกนั้น ก็เข้าใจเช่นนั้นเหมือนกัน ภิกษุทั้งหลายจึงคิดว่าอุบาสกคงไม่ยอมฟังธรรมแล้ว จึงพากันกลับวัด เมื่อเวลาผ่านไปได้สักครู่หนึ่งอุบาสกได้เห็นลูก ๆ พากันร้องไห้อยู่และไม่เห็นภิกษุทั้งหลาย จึงได้สอบถาม เมื่อรู้ความเป็นไปแล้วจึงได้เล่าความจริงให้ทุกคนฟังว่า ที่พ่อบอกให้หยุดรอก่อนนั้น พ่อไม่ได้พูดกับภิกษุทั้งหลาย พ่อได้พูดกับพวกเทวดาที่นำราชรถมารับต่างหาก จากนั้นจึงได้ถามลูก ๆ ว่า พ่อจะไปอยู่ชั้นไหนดี เมื่อได้คำตอบว่าชั้นดุสิต จึงให้ลูกนำพวงมาลัยมาแล้วจัดไปที่ราชรถชั้นดุสิตแล้วได้บอกลูก ๆ ว่า หากต้องการจะไปเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตเหมือนกับพ่อ ก็จงพากันทำบุญอย่างที่ผมเคยทำมาแล้ว แล้วได้ตายลง ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ กรรมนิมิต อภิปรายได้ว่า ถึงแม้ว่าในเรื่องนี้จะมีค่าเฉลี่ยน้อย แต่อย่างไรก็ตามการฝึกฝนให้ความรู้ในเรื่องอารมณ์ของผู้ใกล้ตายให้มากขึ้นกว่านี้ เพื่อจะได้นำไปสอนและให้การศึกษาแก่ผู้อื่น

6. วิถีพิจารณาความตายโดยรวมซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย ที่เป็นเช่นนั้นอภิปรายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในระดับไม่ดี เพราะฉะนั้นจึงอาจยังไม่รู้ถึงเรื่องการพิจารณาความตายอย่างถ่องแท้ และเพราะยังไม่ถึงนิพพานอย่างพระพุทธเจ้าก็ได้ ดังที่กล่าวไว้ว่า ไม่เพียงแต่อายุสังขารเท่านั้นที่จะคอยติดตามคน แม้วัยก็ติดตามอยู่ตลอดเวลา ดังคำว่า “อายุสังขารจะติดตามสัตว์ผู้ยืน นั่ง นอน และเดินไปมาเท่านั้นก็หาไม่ วัยย่อมติดตามเหล่าสัตว์แม้กระทั่งล้มตาศ และหลับตา” ดังนั้น เราต้องมีความรู้กัน

เมื่อพิจารณารายชื่อของอารมณ์ของวิถีพิจารณาความตาย พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ ระลึกถึงความตายโดยพิจารณาถึงความเสื่อมแห่งอายุ อภิปรายได้ว่า เป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังให้ความสำคัญกับความตายว่า “บุคคลแม้จะดำรงชีวิตอยู่ถึง 100 ปี หรือเกินไปบ้างก็ตามก็ต้องพลัดพรากจากหมู่ญาติ และต้องละทิ้งชีวิตไว้ในโลกนี้แน่นอน” นั้นเป็นคำสอนจะทำให้มีความรู้สึกลัวความจริงทุกคนต้องตายเป็น สัจธรรมของโลก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย คือ การพิจารณาความตายมี 8 วิธี อภิปรายได้ว่า เป็นเพราะคนเรายังไม่คำนึงถึงเรื่องความตาย เพราะปัจจุบันยังมีเรื่องที่ต้องทำอยู่ ยังดิ้นรนให้กับครอบครัว ตนเอง และสิ่งอื่น ๆ ที่ต้องการ ทำให้กลุ่มตัวอย่างไม่สามารถที่จะศึกษาเรื่องการพิจารณาความตายได้

7. ประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตาย โดยรวมซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนั้นอภิปรายได้ว่า กลุ่มตัวอย่างนั้นมีความรู้ในระดับดี ซึ่งความรู้ในประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตายประกอบไปด้วยทำใจยอมรับต่อความตายได้ดี เปลี่ยนอารมณ์ให้ดีขึ้นได้และอบรมจิตจนสามารถแก้ปัญหาเจริญได้อย่างมั่นคง

เมื่อพิจารณารายชื่อของประโยชน์ที่เกิดจากการพิจารณาความตายพบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับมาก คือ ทำใจยอมรับต่อความตายได้ดี อภิปรายได้ว่า เป็นเพราะกลุ่มตัวอย่างนั้นเข้าใจเรื่องความตายว่าดี และตายไปแล้วไม่สามารถเอาอะไรไปได้ เนื่องจากมนุษย์ที่เกิดมาแล้วต้องตายเป็นธรรมดาทุกคน ไม่มีใครล่วงพ้นความตายไปได้ ความตายเป็นสัจธรรมที่เที่ยงแท้แน่นอน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ซึ่งมีค่าแปลผลอยู่ในระดับน้อย คือ ทำให้เกิดความสงบเบาใจได้ดี อภิปรายได้ว่า เป็นเพราะเมื่อความตายมาถึงเข้ามนุษย์ทุกคนกลับสะดุ้งกลัวต่อความตายที่มาเยือน เกิดความหวาดหวั่นพรั่นพรึง มีความเศร้าโศกพิไรราพันเมื่อคราวต้องประสบกับความพลัดพรากจากบุคคลผู้เป็นที่รักของตน เมื่อเป็นเช่นนั้น มนุษย์เราควรมีวิธีปฏิบัติต่อความตายอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน

บรรณานุกรม

ณรงค์ โพธิ์พุกขานนท์. (2546). **ระเบียบวิธีวิจัย : แนวการเขียนเค้าโครงงานวิจัยและรายงานการวิจัย**
ประจำภาค. กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2551). **การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS.** กรุงเทพฯ : บิสิเนสสอร์แอนด์ดี.

ธีระศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ. (2549). **เครื่องมือวิจัยทางการศึกษา : การสร้างและการพัฒนา.** นครปฐม : ภาควิชา
 พื้นฐานทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ์. (2539). **ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เรืองอักษร.

บุญมี เมธางกูร. (2538). **คนตายแล้วไปเกิดได้อย่างไร.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยามประเทศ.

พระญาณวโรดม. (2538). **ศาสนาต่าง ๆ.** กรุงเทพฯ : สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระศาสนโศภน. (2538). **สวดมนต์แปล.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2531). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช**
วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. **พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล ฉบับครบรอบ 200 ปี แห่งราชวงศ์จักรี กรุง**
รัตนโกสินทร์ พุทธศักราช 2525 เล่มที่ 40. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย,

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2520). **อภิธัมมัตถสังคหะและอภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏ
 ราชวิทยาลัย.

โยธิน ศันสนยุทธ และจุมพล พูลภัทรชีวิน. (2524). **จิตวิทยาสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริม
 วิชาการ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ :
 ราชบัณฑิตยสถาน.

สุขญา ศิริธัญกร. (2552). **คู่มือตายดี.** กรุงเทพฯ : หจก. ไทยรายวันการพิมพ์.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). **ลักษณะและปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสตรีชนบท.** ขอนแก่น :
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อนันต์ ศรีโสภะ. (2540). **การวัดและการประเมินผลการศึกษา.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

(2) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์

พระมหาธรรมา ธมมธโร. (2547). **มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในพระพุทธศาสนา : การศึกษาเชิงวิเคราะห์.**
 วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

รัตนพงศ์ ก่องดา, ดาบตำรวจ. (2547). **การเตรียมตัวตายอย่างสงบตามหลักพุทธธรรม.** สารนิพนธ์ศาสนศาสตร
 มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลดารัตน์ สาภินันท์. (2545). **ภาวะธรรมทัศน์ในวัยสูงอายุและการเตรียมตัวเกี่ยวกับความตายของผู้สูงอายุ.**
 วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สิริจิตร ปันเงิน. (2542). **ความตายในทัศนะของกามูร์ (Camus).** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.
 บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดมพร ชื่นไพบูลย์. (2547). **การไม่หลงตายในคำสอนพระพุทธศาสนา.** สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต.
 บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิเคราะห์ธรรมชาติของสสาร Analyzing the Nature of Matter

วิธวินท์ ภาคแก้ว

Vitawin Pagkaew

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

พระครูจารุสารธรรม

phrakrujarusaratham

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

มนัสวี ศรีนนท์

ManatsaweeSrinont

สถาบันนวัตกรรมการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยมหิดล

Institute for Innovative learning, Mahidol University

Email:prakrujarusaratham9182@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาธรรมชาติของสสาร 2) เพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับสสาร ซึ่งหลังจากศึกษาแล้ว ผู้เขียนจึงนำมาวิเคราะห์และสรุปปัญหาพื้นฐานทางปรัชญาในประเด็นดังกล่าว จากการศึกษาพบว่า ธรรมชาติของสสารนั้นสามารถนำมาปรับใช้กับการดำเนินชีวิตได้ทั้งทางด้านครอบครัว ประเทศชาติ ไม่เฉพาะแต่ในฝั่งตะวันตกหรือตะวันออกเท่านั้น หากแต่ยังใช้ได้กับฝั่งเอเชียและทั่วทั้งโลกอีกด้วย จึงนับว่าเป็นทางอันจะนำไปสู่สังคมโลกที่สงบ สันติ และยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : ธรรมชาติ, สสาร, ปัญหาพื้นฐานทางปรัชญา

Abstract

The objectives of this article were; 1) to study the nature of matter, and 2) to obtain knowledge of matter. After having scrutinized, the fundamental problems of philosophy were analyzed and summarized. The results showed that the nature of matter can be adapted to the lifestyle both in family and for nations. Not only adapted in the west or the east, the nature of matter can be in Asia and around the world. This can lead to a peaceful and sustainable global society.

Keywords; nature, matter, the fundamental problems of philosophy

1. บทนำ

สสารนิยม (Materialism) เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่มีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ นักปรัชญาตะวันตกสมัยโบราณ ที่ถือว่าเป็นบิดาแห่งสสารนิยมก็คือ ธาเลส (Thales) ผู้ที่ซึ่งพยายามที่จะค้นหาแก่นแท้ของสรรพสิ่งอันเป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งในโลกนี้ และธาเลสเชื่อว่า น้ำ เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง หรือเป็นปฐมธาตุของโลก ซึ่งต่อมานักปรัชญารุ่นหลังจาก ธาเลส (Thales) ก็พยายามคิดค้นหา เกี่ยวกับปฐมธาตุของสรรพสิ่งเช่นเดียวกัน

สสารนิยม (Materialism) หรือภาษาไทยเรียกว่า “วัตถุนิยม” มีต้นกำเนิดในทางฝั่งนักปรัชญาตะวันตกมากกว่านักปรัชญาตะวันออก ด้วยเหตุที่นักปรัชญาตะวันตกยอมรับการมองเห็นด้วยตา สัมผัสด้วยกาย ไม่ยอมรับการไม่มีอยู่จริงหรือโลกหลังความตาย คำว่า “Materialism” ที่ใช้ในทางจริยศาสตร์ หมายถึงทัศนคติที่ว่าศาสตร์ที่ถือว่าทรัพย์สินเงินทอง และอำนาจ ตลอดจนสิ่งที่เกี่ยวข้องด้วยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญ เพราะอำนวยความสะดวกสูงสุดให้แก่ชีวิตได้ ท่านจึงบัญญัติศัพท์ว่า “วัตถุนิยม”

“Materialism” ที่ใช้ในทางอภิปรัชญา หมายถึง ทัศนคติที่ว่า สสาร หรือพลังงาน เป็นเครื่องกำหนดลักษณะพื้นฐานของสิ่ง หรือเหตุการณ์ทั้งหลาย แต่สสารเท่านั้นเป็นภาวะที่มีอยู่จริง นอกนั้นไม่เชื่อว่ามีอยู่จริง เป็นเพียงภาวะอนุพันธ์คือเกิดจากสสารนั่นเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผลผลิตของสสาร ท่านจึงบัญญัติศัพท์ว่า “สสารนิยม”

สสารนิยม เป็นกลุ่มนักปรัชญาที่มีแนวความคิดที่คัดค้านกับฝ่ายจิตนิยม เพราะเชื่อในความมีอยู่ต่างกัน ชาวจิตนิยมเชื่อในสิ่งที่เป็นามธรรมว่าเป็นความแท้จริงของสรรพสิ่ง ส่วนชาวสสารนิยมเชื่อในสิ่งที่เป็รูปธรรมว่าเป็นความแท้จริงของสรรพสิ่ง ยกตัวอย่างเช่น เรื่องของจิตที่ชาวจิตนิยมบอกว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แต่ชาวสสารนิยมบอกว่า เป็นเพียงมันสมองที่ประกอบด้วยระบบประสาท ไม่ใช่จิต อย่างที่ชาวจิตนิยมเข้าใจกัน เป็นต้น

ทฤษฎีสสารนิยม (Materialism) สามารถแบ่งตามจำนวนปฐมธาตุของอภิปรัชญาได้เป็น 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีเอกนิยมฝ่ายสสารนิยม (Materialistic Monism)
2. ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายสสารนิยม (Materialistic Pluralism)

2. ทฤษฎีเอกนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Monism)

ทฤษฎีเอกนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Monism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีเพียงสิ่งเดียว มีลักษณะเป็นรูปธรรม นั่นคือ “สสาร” กล่าวคือสิ่งที่เราสามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส เท่านั้นจึงจะเป็นจริง และเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง นอกนั้นไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริง เช่น ปรัชญาสสารนิยมทั่วไป เป็นต้นว่าธาเลส (Thales) ถือว่า ปฐมธาตุของโลกคือ “น้ำ” น้ำ เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่ง สรรพสิ่งเกิดมาจากน้ำ และจะกลายเป็นน้ำอีก

3. ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Pluralism)

ทฤษฎีพหุนิยมฝ่ายสสาร (Materialistic Pluralism) ได้แก่พวกที่ถือว่า ความแท้จริงของปฐมธาตุมีมากมาย แต่มีลักษณะเป็นรูปธรรม (สสาร) เช่น ปรัชญาเกี่ยวกับปรมาณูนิยม (Atomism) ของเดโมคริตัส (Democritus) ที่ว่า ปรมาณูเชิงเดี่ยวหลาย ๆ อย่างรวมตัวกันเป็น ดิน น้ำ ไฟ ลม แล้วกลายเป็นสิ่งต่าง ๆ ดังนั้น สรรพสิ่งจึงเกิดจากปรมาณู หรือมีปรมาณูเป็นบ่อเกิด หรือ ปรัชญาของเอมพิโดเคลส (Empedocles) ที่ว่า สรรพสิ่งไม่มีการเกิดขึ้นและการสลายตัวอย่างสิ้นเชิง แต่เป็นเพียงพลัง 2 อย่างของดิน น้ำ ลม ไฟ

กล่าวคือ 1. พลังตั้ง ทำให้สรรพสิ่งเกิดขึ้น หรือเกิดการรวมตัวบางส่วน 2. พลังผลัก ทำให้สรรพสิ่งสลายตัวบางส่วน

ดังนั้น ปฐมธาตุของโลก หรือบ่อเกิดของโลกตามทัศนะของเอมพิโดเคลสก็คือธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เพราะสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นเพราะการรวมตัวของธาตุทั้ง 4 และสลายไปเพราะการแยกออกจากกันของธาตุทั้ง 4 นั่นเอง (ทวิวัฒน์ ปุณฺทริกวิวัฒน์, คอลัมน์หน้าต่างความจริง, หนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับประจำวันอาทิตย์ที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2546 ปีที่ 26 ฉบับที่ 103, หน้า 6)

4. นักปราชญ์แนวสสารนิยม

นักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงที่เกี่ยวกับสสารนิยมมีมากมาย แต่จะขอยกมาพอเป็นสังเขปดังนี้

1. ธาเลส (Thales : 624 – 547 ก่อน ค.ศ.)

แนวคิดที่สำคัญของธาเลสก็คือการค้นหาคำตอบเกี่ยวกับคำถามที่ว่า “อะไรเป็นปฐมธาตุของโลก” เขาได้สรุปแนวคิดไว้ว่า “น้ำ (Water) เป็นปฐมธาตุของโลก เพราะสรรพสิ่งเกิดมาจากน้ำ และจะกลับกลายไปเป็นน้ำอีก”ที่เป็นเช่นนั้น ธาเลสให้เหตุผลว่า เพราะน้ำมีลักษณะที่แปลก สามารถเปลี่ยนรูปได้ต่าง ๆ นานาการ ไหม้จะจับตัวเป็นของแข็ง ละลายตัวกลายเป็นของเหลว หรือแม้แต่กลายเป็นไอหรือก๊าซ ลักษณะความเป็นไปต่าง ๆ นี้ทำให้เชื่อได้ว่าเป็นต้นตอของโลก เพราะโลกมีลักษณะความเป็นไปดังกล่าว

เขายังได้อธิบายไว้ว่า เมื่อน้ำระเหยไปในอากาศ ความเย็นของน้ำก็จะค่อย ๆ แปรสภาพเป็นความร้อน นั่นคือน้ำแปรสภาพเป็นไฟ แต่เมื่อน้ำตกลงมาในรูปของสายฝน นั่นก็แสดงว่าน้ำกำลังแปรสภาพเป็นดิน ลักษณะเช่นนี้จึงเชื่อได้ว่า “น้ำเป็นปฐมธาตุของโลก”

2. อแนกซิมานเดอร์ (Anaximander : 610 – 545 ก่อน ค.ศ.)

อแนกซิมานเดอร์ แสดงความคิดเห็นคัดค้านธาเลส ผู้เป็นอาจารย์ว่า ปฐมธาตุของโลกไม่ใช่ น้ำ แต่ควรเป็นสิ่งที่มีลักษณะเป็นกลาง นั่นคือสภาวะไร้รูป (Formless Material) กล่าวคือยังไม่เป็นอะไรเลย มีลักษณะเป็นสิ่งที่ไร้ขอบเขต (infinity) มีปริมาณไม่จำกัด ดังนั้น เขาจึงสรุปว่า ปฐมธาตุของโลกก็คือ “อนันตะ” (Infinite) เพราะอนันตะยังไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัวว่าเป็นอย่างไร

3. อแนกซิเมนีส (Anaximenes : 588 – 528 ก่อน ค.ศ.)

แนวคิดที่สำคัญของอแนกซิเมนีสก็คือ ปฏิเสธแนวคิดที่ว่า น้ำและอนันต์ เป็นปฐมธาตุของโลก เขาเสนอว่า “อากาศ” (Air) เป็นปฐมธาตุของโลก เพราะว่า อากาศคือสิ่งที่เป็นวินญาณของคนเรา เป็นองค์ประกอบของชีวิตเรา เป็นสิ่งที่ผูกพันสิ่งทั้งปวงในจักรวาล เป็นมวลสารพื้นฐานของสิ่งทั้งปวง มีพลังในการขับเคลื่อนตัวเอง แผ่ขยายไปไม่มีที่สิ้นสุด ไร้ขอบเขต มนุษย์เราจะดำรงชีวิตอยู่ได้เพราะการหายใจ หากไม่มีอากาศหายใจก็แสดงว่ามนุษย์คนนั้นไม่มีชีวิตหรือตายแล้วเขากล่าวว่า “สรรพสิ่งในโลกเกิดมาจากอากาศ อากาศทำให้เกิดเมฆ เมฆทำให้เกิดฝน และฝนตกลงมาเป็นดินและหิน แล้วก็จะกลายเป็นอากาศอีก”

4. เฮราคลิตุส (Heraclitus : 540 – 470 ก่อน ค.ศ.)

เขาเสนอแนวคิดว่ ปฐมธาตุของโลกคือ “ไฟ” (Fire) เป็นสิ่งที่มีความร้อนในตัว มีสภาพไม่คงที่ เป็นพลังที่เปลี่ยนแปลงตัวเองไปเป็นอย่างอื่นอยู่เสมอ เราจะสังเกตได้จากเปลวไฟที่เรามองเห็น จะมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา แม้ว่าบางครั้งความคิดเราจะบอกว่ามันไม่เปลี่ยนแปลง แต่ความเป็นจริงเปลวไฟนั้นเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

เฮราคลิตุส กล่าวว่า ไฟ เป็นต้นตอของสรรพสิ่ง ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไฟและไฟก็เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ไฟเปลี่ยนไปเป็นน้ำ แล้วน้ำก็เปลี่ยนไปเป็นดิน ดินก็เปลี่ยนไปเป็นไฟอีก ธรรมชาติของไฟทำให้มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุด เพราะไฟให้ชีวิต ให้พลังงานที่ไม่คงสภาพการเปลี่ยนแปลงทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างดำรงอยู่ได้

ความเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสัจจะ ดังนั้น เฮราคลิตุส จึงสรุปว่า “ไฟคือปฐมธาตุของโลก” ไฟจะต้องเป็นแก่นแท้ของสรรพสิ่ง (Fire must be the essence of all things)

5. โทมัส ฮ็อบส์ (Thomas Hobbes : 1588 – 1679)

ฮ็อบส์ เป็นนักสสารนิยมชาวอังกฤษ ที่ถือว่า จิตคือการทำหน้าที่ของสมอง สสารเท่านั้นเป็นความจริงแท้ นั่นคือสากลโลกเป็นประมวลแห่งสสารวัตถุ สสารวัตถุมี 2 อย่างคือ 1. สสารวัตถุชนิดที่มีความรู้สึกตัวน้อย ได้แก่สิ่งที่เราเรียกว่า สิ่งสามัญหรือสิ่งนอกกาย 2. สสารวัตถุชนิดที่มีความรู้สึกตัวมาก ได้แก่สิ่งที่เราเรียกว่า เจตภูต

ฮ็อบส์ อธิบายว่า โลกและชีวิตเป็นขบวนการเคลื่อนไหวอย่างกลไก จนเขาได้นำมาว่าเป็นบิดาแห่งลัทธิจักรกลนิยม (Mechanicism) โดยที่ลัทธินี้ถือว่า อินทรีย์ เป็นเครื่องจักรกลที่ละเอียดซับซ้อน ชีวิตคือพลังงานทางฟิสิกส์ – เคมีที่ซับซ้อนเท่านั้น ชีวิตเกิดจากสสารที่ไม่มีชีวิต คือนินทรีย์สารต่าง ๆ เช่น คาร์บอน ออกซิเจน ไฮโดรเจน ไนโตรเจน ฯลฯ สัมผัสเข้ากันเป็นอินทรีย์สารขึ้นมาเอง กลายเป็นสิ่งที่มีชีวิตขึ้น ฮ็อบส์ถือว่า ชีวิตและความคิดทุกอย่างเกิดขึ้นตามกฎกลศาสตร์ โลกเป็นเสมือนเครื่องจักรประกอบด้วยสสารและพลังงาน สสาร ชีวิต และจิต เกิดขึ้นโดยบังเอิญ ประมาณรวมตัวกันโดยบังเอิญ ไม่ใช่จุดมุ่งหมายเพื่อใคร กล่าวคือ ประมาณรวมตัวกันเป็นโมเลกุล โมเลกุลรวมตัวกันเป็นสสาร สสารรวมตัวกันเป็นดาวต่าง ๆ เป็นโลก เมื่อพื้นผิวโลกเย็นลงก็กลายเป็นสารประกอบเชิงซ้อนของคาร์บอน เรียกว่า คอลลอยด์ (Colloids) ซึ่งยังไม่มีชีวิต และวิวัฒนาการสูงขึ้น จนกลายเป็นอินทรีย์สาร เป็นชีวิตขั้นต่ำ คือพืช วิวัฒนาการสูงขึ้นไปอีกเป็นสัตว์ที่สุกักวิวัฒนาการเป็นมนุษย์ นับว่าเป็นกระบวนการวิวัฒนาการ 4 ระดับ คือ สสาร อินทรีย์สาร ชีวิต และจิต

6. คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx : 1818 – 1883)

คาร์ล มาร์กซ์ เป็นนักปรัชญาสสารนิยมแบบวิภาษวิธี (Dialectic) โดยยึดสังคมเป็นหลัก เน้นด้านสสารนิยมหรือวัตถุนิยม เพราะถือว่าสสารมีพลังพัฒนาตัวเองตามกฎวิภาษวิธีของเฮเกล กล่าวคือต้องวางตัวให้ขัดแย้งกันเพื่อจะได้หาทางประนีประนอมกันเพื่อส่วนรวมจะได้ก้าวหน้า เมื่อประนีประนอมกันได้แล้วก็ต้องวางตัวตรงกันข้ามอีก เพื่อหาทางประนีประนอมอีก ทำลักษณะอย่างนี้เรื่อยไป ในปัจจุบัน มาร์กซ์เห็นว่าการขัดแย้งในสังคมก่อให้เกิดการพัฒนาหรือความเจริญก้าวหน้า มาร์กซ์ เชื่อว่า สสารและพลังงานทำให้เกิดชีวิต ชีวิตมนุษย์พัฒนามาจากชีวิตสัตว์ เพราะมีพฤติกรรมคล้ายคลึงกับสัตว์ในขั้นพื้นฐาน ที่กลายเป็นมนุษย์ เพราะมีคุณธรรม มีสติปัญญาสูง ก็เนื่องมาจากจิต เป็นพลังความคิด เพราะทำหน้าที่ของสมอง จิตเป็นพลังความคิดของสมองนี้เอง จึงสามารถพัฒนาจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งได้ นั่นคือจากระดับต่ำขึ้นไปสู่ระดับสูงได้

5. สสารในพุทธศาสนา

สสารในทางพระพุทธศาสนานั้นได้กล่าวถึงเรื่องสสารและรวบรวมไว้ในขันธ 5 ประกอบไปด้วย 1) รูป สิ่งที่รับรู้ได้ด้วยตา เช่นรูปตัวคน รูปตัวสัตว์ เค้าโครง ได้แก่ ส่วนที่ผสมกันของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม 2) เวทนา คือความรู้สึก ได้แก่ ทุกข์ สุข อทุกขมสุข เช่น ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน 3) สัญญา คือความจำได้หมายรู้ ได้แก่ จำสิ่งที่ได้รับและรู้สึกนั้นๆ 4) สังขาร คือการคิดปรุงแต่ง เช่นการแยกแยะสิ่งที่รับรู้ การคิดวิเคราะห์ 5) วิญญาณ ความรับรู้ ได้แก่ ระบบรับรู้สิ่งนั้นๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขันธนี้ รูปจัดเป็นรูปธรรม เวทนา, สัญญา, สังขาร, วิญญาณจัดเป็นนามธรรม เมื่อจัดขันธเข้าในปรมัตถธรรมตามพระสูตรนี้สัตว์ทั้งหลายจึงเป็นการรวมกันของขันธ จึงได้รับสมมุติว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ชั้นพระพุทธรูปเจ้าทรงแสดงไว้หาประการ ดังที่ปรากฏในปัญจชั้นสูตรว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงชั้น 5 และอุปาทานชั้นห้า เธอทั้งหลายจงฟัง ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ชั้นห้าเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต และปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้นี้เรียกว่า รูปชั้น เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้นี้เรียกว่า วิญญาณชั้น ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า ชั้น 5 (<https://th.wikipedia.org/wiki/ชั้น5>)

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็อุปาทานชั้นห้าเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปร่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียดเลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน นี้เรียกว่าอุปาทานชั้นคือรูป เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สัญญาอย่างใดอย่างหนึ่ง ฯลฯ สังขารเหล่าใดเหล่าหนึ่ง ฯลฯ วิญญาณอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นภายในหรือภายนอก หยาบหรือละเอียด เลวหรือประณีต อยู่ในที่ไกลหรือใกล้ เป็นไปกับด้วยอาสวะ เป็นปัจจัยแก่อุปาทานนี้เรียกว่าอุปาทานชั้นคือวิญญาณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหล่านี้เรียกว่า อุปาทานชั้น 5 (ส.ข. 17/95/47)

ชั้นห้าเป็นภาระดังที่พระพุทธรูปเจ้าแสดงไว้ในสูตรว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงภาระผู้แบกภาระ เครื่องถือนั้นภาระ และเครื่องวางภาระ แก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้น ทูลรับสนองพระพุทธดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ภาระเป็นไฉน พึงกล่าวว่า ภาระ คืออุปาทานชั้น 5 คือรูป อุปาทานชั้น คือเวทนา อุปาทานชั้น คือสัญญา อุปาทานชั้น คือสังขาร และอุปาทานชั้น คือวิญญาณ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าภาระ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้แบกภาระเป็นไฉน พึงกล่าวว่าบุคคล บุคคลนั้นนั่น คือท่านผู้มีชื่ออย่างนี้ มีโคตรอย่างนี้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าผู้แบกภาระ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็เครื่องถือนั้นภาระเป็นไฉน? ตณหานี้ใด นำให้เกิดภพใหม่ประกอบด้วยความกำหนด ด้วยอำนาจความเพติดเพลิน มีปกติเพติดเพลินยิ่งในภพหรืออารมณ์นั้นๆ ได้แก่กามตณหา ภวตณหา วิวตณหา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าเครื่องถือนั้นภาระ

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็การวางภาระเป็นไฉน ความที่ตณหานั้นแลดับไปด้วย สำรอกโดยไม่เหลือ ความสละ ความสละคืน ความพ้น ความไม่อาลัย ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าการวางภาระ พระผู้มีพระภาคผู้พระสุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกในภายหลังว่า ชั้น 5 ชื่อว่าภาระแล และผู้แบกภาระคือบุคคล เครื่องถือนั้น ภาระเป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ในโลก การวางภาระเสียได้เป็นสุข บุคคลวางภาระหนักเสียได้แล้ว ไม่ถือภาระอื่น ถอนตณหาพร้อมทั้งมูลรากแล้ว เป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้วดังนี้ (ส.ข. 17/49-53/25)

ในชั้นห้านี้พระพุทธรูปศาสนาแยกเป็นรูปกับนามหรือสสารกับจิต มีทัศนะที่ตรงกันข้ามกับสสารนิยม ในทางอภิปรายที่ยอมรับเพียงสสารเท่านั้นที่เป็นจริง ปรากฏการณ์ในรูปอื่นๆ สามารถทอนลงได้ เป็นเพียงปรากฏการณ์ของสสาร คล้ายกับทัศนะของอชิตเกสภมพลและปฐกัจจายนะที่ยอมรับเพียงสสารเท่านั้นที่มีอยู่จริง แต่พระพุทธรูปศาสนายอมรับทั้งสสารและจิต แต่เรียกใหม่ว่ารูปนามรวมกันเข้าเรียกว่าชั้นห้า แต่ชั้นห้าก็เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงยังคงเป็นไปตามกฎแห่งสามัญลักษณะที่ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ดังที่ปรากฏในอนิจจสูตรว่า

ดูกรภิกษุทั้งหลาย รูปไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่ตนของเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้ อริยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ

ตามความเป็นจริงอย่างนี้ เวทนาไม่เที่ยง ฯลฯ สัญญาไม่เที่ยง ฯลฯ สังขารไม่เที่ยง ฯลฯ วิญญาณไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นไม่ใช่ของเรา ไม่เป็นเรา ไม่ใช่ตัวตนของเรา ข้อนี้อรยสาวก พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามความเป็นจริงอย่างนี้ อรยสาวกผู้ได้สดับแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ฯลฯ ย่อมรู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำ ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี (ส.ข. 17/42/21)

วิญญาณชั้น ๕ จัดเข้าในจิต, เวทนาชั้น ๕, สัญญาชั้น ๕, สังขารชั้น ๕ จัดเข้าในเจตสิก, รูปชั้น ๕ จัดเข้าในรูป, การหมดเหตุปัจจัยของนามรูป จัดเข้าในนิพพาน, ชั้น ๕ จัดเข้าในไตรลักษณ์ (<https://th.wikipedia.org/wiki/ชั้น๕>) ซึ่งแตกต่างจากสสารฝ่ายสสารนิยมที่ไม่ยอมรับเรื่องของจิต

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกมตสังคห แปลว่า การรวบรวมจิต เจตสิก รูป นิพพาน บัญญัติ ที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอภิธรรม 7 คัมภีร์

สำหรับในปริกษณ์ที่ 6 นี้ เป็นการแสดงเรื่องรูป ซึ่งได้แก่เรื่องสสารและพลังงานในวิทยาการทางโลกทางวิทยาศาสตร์

คำว่า ปรมาณู แยกออกเป็น 2 บท คือ ปรม + อตถ

ปรม = เป็นธรรมอันประเสริฐ เพราะจะไม่ผันแปรกลับกลอก

อตถ = เนื้อความในคัมภีร์พระอภิธรรม

รวมกันเข้าทั้ง 2 บทแล้ว ก็ได้แก่ธรรมชาติอันประเสริฐ เพราะจะไม่ผันแปรกลับกลอกด้วยกาลเวลา หรือสถานที่ เป็นความจริงอย่างไร ก็จะเป็นความจริงอยู่อย่างนั้นตลอดไป เช่นรูปทั้งหลายไม่ว่าเล็กหรือใหญ่ รูปในอดีตหรือในปัจจุบัน ไม่ว่ารูปนั้นจะอยู่ในที่ใด ย่อมมาจากหน่วยเล็กๆ แล้วรูปเหล่านั้นมารวมกัน และบรรดารูปทั้งหลายตั้งมั่นอยู่ไม่ได้ ย่อมผันแปรเปลี่ยนแปลงไปมา ไม่มีใครจะสามารถบังคับให้มันหยุดอยู่นิ่งๆ ได้ เป็นต้น

การแสดงธรรมอันเป็นความจริงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอยู่ 2 ประการ คือ 1. ทรงแสดงธรรมตามความจริงที่เรียกว่า สมมุติสัจจะ อันเป็นความจริงที่สมมุติขึ้นมาของบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ธรรมเหล่านั้นก็ได้แก่ พระสูตร พระวินัย และปุคคลบัญญัติ หรือสมมุติสัจจะของชาวโลกทั้งหลายที่ใช้กันอยู่ 2. ทรงแสดงธรรมตามความเป็นจริงของสภาวะ ชื่อว่า ปรมาณูสัจจะ คือ ความจริงอันประเสริฐ ซึ่งได้แก่พระอภิธรรมทั้ง 6 คัมภีร์ (เว้นปุคคลบัญญัติ)

ในพระพุทธศาสนาได้แยกธาตุ (สสาร) ให้เล็กลงๆ จนในที่สุดถึงอนุ ปรมาณู แล้วในปรมาณูหนึ่งนั้น เรียกว่า อวินิโยกรูป 8 อันหมายถึงรูปที่จำแนกออกไปเป็น 8 ส่วน คือ 1. ปรมาณู ธาตุดิน 2. ปรมาณู ธาตุน้ำ 3. ปรมาณู ธาตุลม 4. ปรมาณู ธาตุไฟ 5. ปรมาณู ธาตุสี 6. ปรมาณู ธาตุกลิ่น 7. ปรมาณู ธาตุรส 8. ปรมาณู ธาตุที่ย่อยแล้วสร้างความเจริญเติบโตแก่สัตว์ได้

ในพระพุทธศาสนาได้สอนถึงการแยกธาตุออกให้เล็กลงๆ ไปเป็นลำดับจนถึงอนุ ปรมาณูเหมือนกัน แต่มิได้สอนให้ทำปรมาณูเพื่อช่วยในการผลิตสร้างสิ่งใดในทางสันติ หรือให้ทำลูกระเบิดปรมาณูเพื่อแก่การทำลายกันในเวลาเกิดสงคราม หากแต่สอนเรื่องปรมาณูเพื่อให้บังเกิดความเข้าใจในเรื่องของชีวิต เฉพาะอย่างยิ่งทางฝ่ายรูปธรรม เพื่อให้เข้าใจตามความเป็นจริง จริงๆ (ปรมาณู) เพื่อมิให้หลงผิดหรือละเมอเพ้อฝันจนเป็นเหตุให้ตั้งอยู่ในความประมาทในปัญหาของชีวิต แล้วยังเป็นหนทางที่จะเข้าไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ชีวิตหลุดรอดไปจากความทุกข์ด้วยปรมาณูในพระพุทธศาสนาแยกจากเม็ดข้าวเปลือกให้เล็กลงๆ ไปเรื่อยๆ จนถึงปรมาณู (<http://www.dharma-gateway.com/ubasok/boonmee/boonmee-08-01.htm>)

พระพุทธศาสนานี้สามารถมองลึกลงไปจากใหญ่ไปหาเล็กไล่เรียงลงไปตามลำดับ หากนำไปเทียบกับฝ่ายสสารนิยม ที่กล่าวถึงเรื่องปรมาณูนั้น โดยอดีตไม่สามารถแยกออกได้แต่ในปัจจุบันยุคศตวรรษที่ 21

สามารถแยกออกได้เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถผลิตเครื่องมืออันทันสมัย แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นสามารถแยกอุปให้เล็กลงๆ ไปตามลำดับขั้นจนถึงอนุ ปริมาณเช่นเดียวกันเพราะ ต้องการสอนในเรื่องของการไม่ทำลายชีวิต และการไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

6. บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถวิเคราะห์ธรรมชาติของสสารโดยสรุปได้ดังนี้คือพระพุทธศาสนาจะมี ทักษะที่ตรงกันข้ามกับสสารนิยม เนื่องจากสสารนิยมเชื่อความเป็นจริง สัมผัสได้ ทุกอย่างดับสลายไปตาม กาลเวลา ซึ่งตัวเวลาจะเป็นผู้กำหนด แต่ในทางพระพุทธศาสนานั้นได้รวมเอากายกับจิตเข้าด้วยกันและรวมอยู่ ในขั้น 5 ประกอบไปด้วย 1) รูป สิ่งที่รับรู้ได้ด้วยตา เช่นรูปตัวคน รูปตัวสัตว์ เค้าโครง ได้แก่ ส่วนที่ผสมกัน ของธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม 2) เวทนา คือความรู้สึก ได้แก่ ทุกข์ สุข อทุกขมสุข เช่น ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน 3) สัญญา คือความจำได้หมายรู้ ได้แก่ จำสิ่งที่ได้รับและรู้สึกนั้นๆ 4) สังขาร คือการคิดปรุงแต่ง เช่นการ แยกแยะสิ่งที่รับรู้ การคิดวิเคราะห์ 5) วิญญาณ ความรับรู้ ได้แก่ ระบบรับรู้สิ่งนั้นๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เมื่อมนุษย์ได้เข้าใจถึงที่มาที่ไปของสสาร ทั้งฝ่ายวัตถุนิยม (Materialism) และสสารในทางพระพุทธศาสนา อย่างถ่องแท้แล้ว ผู้เขียนเชื่อเหลือเกินว่า จะนำความสุขทั้ง สันติภาพ ภารดรภาพ และเสรีภาพ ที่มั่นคงและ ยั่งยืนมาสู่โลกใบนี้ตราบนานเท่านาน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กิริติ บุญเจือ. (2528). **แก่นปรัชญากรีก**. กรุงเทพฯ ฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- กิริติ บุญเจือ. (2527). **แก่นปรัชญายุคกลาง**. กรุงเทพฯ ฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2534). **ปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราช วิทยาลัย.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒน. (2522). **ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย 1**. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เดือน คำดี. (2530). **ปัญหาปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.
- เดือน คำดี. (2534). **พุทธปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.
- บุญมี แผ่นแก้ว, ผศ.. (2536). **ปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ : โอเดียนสโตร์.
- บุญย์ นิลเกษ, ดร.. (2526). **เมตาฟิสิกส์เบื้องต้น**. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2533). **จิต มโน วิญญาณ**. กรุงเทพฯ ฯ : ไร่เรือนสมาธิ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2532). **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ – ไทย**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตสถาน.
- วิธาน สุชีวงศ์ และคณะ, ผศ.. (2532). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ ฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สถิต วงศ์สวรรค์, รศ.. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรพิทยา.
- สุจิตรา (อ่อนค้อม) รณริน, รศ.. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.
- สนิท สีสำแดง. (2538). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาและศาสนา**. กรุงเทพฯ ฯ: นิลนารการพิมพ์.
- สนิท สีสำแดง. (2544). **ปรัชญาเถรวาท**. กรุงเทพฯ ฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล, รศ.. (2540). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2533). **คู่มืออภิปรัชญา**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2536). **ปรัชญาอินเดียร่วมสมัย**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อดิศักดิ์ ทองบุญ. (2532). **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพฯ ฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

อมร ไสภณวิเศษฐวงศ์, ผศ.. (2520). **ปรัชญาเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : ประสานมิตร.

เว็บไซต์

<https://th.wikipedia.org/wiki/ชั้น5>, 30/9/2562.

<http://www.dharma-gateway.com/ubasok/boonmee/boonmee-08-01.htm>, 30/9/2562.

<http://www.baanjomut.com/library/002/>, 30/9/2562.

วิเคราะห์การใช้ยาตามพุทธานุญาตกับรสยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย Analysis of the Drug Use According to the Buddha's Permission and the Taste of Drugs Based on the Thai Traditional Medicine Scriptures

นภาพร กิตติศักดิ์ไพรัช

Napaporn Kittisakphairat

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

Email: napaporn@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 14 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 30 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิเคราะห์การใช้ยาตามพุทธานุญาตกับรสยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทยเรื่องนี้ ผู้เขียนได้ทำการศึกษาโดยการเทียบรสยาในคัมภีร์เวชศึกษาเป็นหลัก คือ รสยา 10 รส เพราะรสยา 10 รส เป็นรสที่การแพทย์แผนไทยนำมาใช้ในการรักษาโรค ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า พระพุทธานุญาตเภสัชที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้สามารถบ่งบอกรสยาได้จากสรรพคุณของเภสัชนั้น ๆ ได้ เพราะเภสัชต่าง ๆ ที่ตรัสมีไว้เพื่อรักษาการอาพาธของภิกษุผู้เป็นสาวกและเพื่อรักษาพระองค์เองด้วยนั่นเอง

คำสำคัญ: การใช้ยา, พุทธานุญาต, คัมภีร์แพทย์แผนไทย

Abstract

The aim of this article was to study and compare the taste of drugs based on the Thai tradition medicine scriptures with the taste of drugs based on the medical studies scripture, which explains the 10 flavors of medicine. These 10 flavors were used to treat diseases by Thai traditional medicine. In summary, the Buddha's permission of drug indicates the taste of medicine from the properties of pharmacy, because the various pharmacies mentioned are for treating the illness of the Buddhist monks and of the Buddha himself.

Keywords: the drug use, Tha Buddha's permission, the Thai traditional medicine scriptures

1. บทนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่า การแพทย์แผนไทยนั้นเริ่มมีบันทึกไว้ตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยมีชีวก โภมารักจเป็นบรมครูแพทย์แผนไทย ดังนั้น ในพระไตรปิฎกจึงมีการกล่าวถึงสมุนไพรต่าง ๆ ที่เป็นเภสัชไว้เป็นจำนวนมาก โดยมีกล่าวไว้ในเภสัชขันธ์ในพระวินัยปิฎก ซึ่งสมุนไพรดังกล่าว ไม่ได้ระบุรสชาติชัดเจน แต่เราสามารถทราบได้ว่าสมุนไพรนั้น ๆ มีรสอะไร จากสรรพคุณของสมุนไพร ซึ่งในคัมภีร์แพทย์แผนไทยมีการกล่าวถึงรสยาอย่างชัดเจน เพราะรสยาเป็น 1 ในหลักเภสัช 4 ได้แก่ 1) การรู้จักเภสัชวัตถุ คือ วัตถุประสงค์นานาชนิดที่นำมาใช้เป็นยารักษาโรค จะต้องรู้จักลักษณะพื้นฐานของตัวยา หรือสมุนไพรแต่ละชนิด คือ จะต้องรู้จักชื่อ ลักษณะ สี

กลั่น และรส 2) การรู้จักสรรพคุณเภสัช คือ รู้จักสรรพคุณของวัตถุตำนาคานาชนิดที่จะนำมาใช้เป็นยา จะต้องรู้รสของตัวยานั้น ๆ ก่อนจึงสามารถทราบสรรพคุณได้ภายหลัง 3) รู้จักคณาเภสัช คือ รู้จักการจัดหมวดหมู่ตัวยาหลายสิ่งหลายอย่าง รวมเรียกเป็นชื่อเดียว และ 4) รู้จักเภสัชกรรม คือ รู้จักการปรุงยา ผสมเครื่องยา หรือตัวยา ตามที่กำหนดในตำรับยา หรือตามใบสั่งยา ในที่นี้ผู้เขียนจะกล่าวถึงสรรพคุณเภสัช ซึ่งเป็นพื้นฐานของแพทย์แผนไทย สาขาเภสัชกรรมไทย ที่ควรรู้ และควรทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ เพราะรสยาจะเป็นตัวชี้ถึงสรรพคุณสมุนไพรนั้น ๆ นั้นเอง

2. รสยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย

สรรพคุณเภสัช คือ การรู้จักสรรพคุณของวัตถุที่จะนำมาใช้เป็นยารักษาโรค หลักสรรพคุณเภสัชนี้เป็นหมวดที่สำคัญยิ่ง ที่จะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษเพราะตัวยาแต่ละอย่าง ถ้าไม่รู้สรรพคุณแล้วก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย และก่อนที่จะรู้จักสรรพคุณของตัวยาได้นั้น เราจำเป็นต้องรู้ “รสของตัวยา” ก่อน เพราะรสของตัวยาจะเป็นสิ่งที่ชี้ถึงสรรพคุณของตัวยานั้น ๆ หรืออาจกล่าวได้ว่า การรู้ถึงสรรพคุณของตัวยา จำเป็นต้องรู้รสของตัวยานั้น ๆ เสียก่อน เมื่อรู้รสของตัวยานั้น ๆ แล้ว รสนั้นจะแสดงถึงสรรพคุณของตัวยาได้ทันที ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการปรุงยา ถ้าไม่รู้รสของตัวยาจะปรุงยาให้มีสรรพคุณดีไม่ได้ ดังนั้น การรู้จักว่ายานั้นมีสรรพคุณรักษาโรคอย่างไร สรรพคุณของยาสมุนไพรแต่ละชนิดจะขึ้นอยู่กับรสของสมุนไพรนั้น ๆ เพราะรสแต่ละรสจะมีสรรพคุณในการรักษาโรคต่างกัน

รสยา จำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ยารสประธาน แบ่งออกเป็น 3 รส 2) รสของตัวยา แบ่งออกเป็น ยา 4 รส, ยา 6 รส, ยา 8 รส และยา 10 รส

1. คัมภีร์เวชศึกษา กล่าวถึง ยารสประธาน , ยา 10 รส และรสยาแก้ตามธาตุ ไว้ดังนี้

1) **ยารสประธาน** หมายถึง รสของยาที่ปรุง หรือผสมเป็นตำรับแล้ว สิ่งที่จะนำมาประกอบขึ้นเป็นยานั้นประกอบด้วยวัตถุธาตุ 3 ประเภท คือ พืชวัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ เมื่อนำมาประกอบปรุงเป็นยาสำเร็จรูปแล้ว จะเหลือรสของตัวยาสำเร็จรูปอยู่เพียง 3 รส หรืออาจกล่าวได้ว่า ยารสประธาน เป็นรสของยาที่ปรุงสำเร็จรูปแล้ว นำไปใช้รักษาโรค และใช้เป็นหลักใหญ่ หรือเป็นแม่บท แบ่งออกเป็น

1.1) ยานานใดที่ปรุงขึ้นมาแล้ว **รสเย็น** ได้แก่ ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่ไม่ร้อน เช่น เขาสัตว์เขี้ยวสัตว์ เกสรดอกไม้ ใบไม้ รากไม้ที่ไม่ร้อน มาปรุงเป็นยารสเย็น เช่น ยามหานิล ยาเขียว เป็นต้น ซึ่งมีสรรพคุณแก้ทาง **เตโชธาตุ (ธาตุไฟ)** แก้ไข้ ระบายความร้อน ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูร้อน ตัวอย่างสมุนไพรที่มีรสเย็น เช่น รากกระชับ, ใบเงิน-ทอง-นาก, ใบก้ามปู, เถา-ใบ-รากตำลึง, เถารางจืด, รากมะลิวัลย์, ดอกสารภี, ใบพิมเสนต้น, ราก-ใบ-เมล็ดผักข่า

1.2) ยานานใดที่ปรุงขึ้นมาแล้ว **รสร้อน** ได้แก่ ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่มีรสร้อน เช่น เบญจกูล ตรีภูก เหง้าขิง เหง้าข่า กะเพรา มาปรุงเป็นยารสร้อน เช่น ยาประจวโย ยาประสะไพโล ยาไฟประลัยกัลป์ ยาประสะกานพลู ยาธณีสันตะฆาต เป็นต้น ซึ่งมีสรรพคุณแก้ในกองวาโยธาตุ (**ธาตุลม**) ลมกองหยาบ ลมจุกเสียดแน่น ลมพรรตึก บำรุงธาตุ ใช้สำหรับแก้ไข้ในกองฤดูฝน ตัวอย่างสมุนไพรที่มีรสร้อน เช่น กะเพราแดง, ใบ-ลูกกระวาน, ข่าต้น, ใบ-ดอก-เถาติปัส, ใบ-เถา-ดอก-เมล็ดพริกไทย,

1.3) ยานานใดที่ปรุงขึ้นมาแล้ว **รสสุขุม** ได้แก่ ยาที่เข้าพืช สัตว์ ธาตุที่ไม่ร้อน เช่น โกฐ เทียน กฤษณา กระลำพัก จันทน์เทศ เครื่องเทศที่ไม่ร้อน มาปรุงเป็นยารสสุขุม เช่น ยาหอมอินทจักร์ ยาหอมนวโกฐ ยาสังขวิชัย เป็นต้น ซึ่งมีสรรพคุณแก้ในกองอาโปธาตุ (**ธาตุน้ำ**) แก้ไข้ที่ใช้ยารสเย็นไม่ได้ แก้ลมกองละเอียด ลมวิงเวียน ใจสั่นหวนไหว แก้ทางโลหิต บำรุงกำลัง ใช้สำหรับ แก้ไข้ในกองฤดูหนาว ตัวอย่างสมุนไพรที่มีรส

สุขุม เช่น ใบสันพร้าวหอม, รากแฝกหอม, ดอกบุนนาค, ดอกมะลิ, ขอนดอก, เปลือกต้นกระเจาะ, เนื้อไม้จันทน์ขาว, เนื้อไม้จันทน์ชะมด, รากละหุ่งแดง-ขาว, ขี้เหล็กบ้าน-ป่า

2) รสยา 10 รส

2.1) **รสผาด** สรรพคุณ มีฤทธิ์ทางสมาน เช่น สมานบาดแผลทั้งภายใน และภายนอก แผลสด แผลเปื่อย กัดเนื้อร้าย แก้กโรคบิด ท้องร่วง แก้อุจจาระธาตุพิการ คุมธาตุ

แสดงกับโรค ไอ ท้องผูก โรคลม โรคพรรตึก (อุจจาระแข็งเป็นก้อนกลมคล้ายมูลแพะ) โรคท้องผูก เตโชธาตุพิการ (ธาตุไฟ)

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น กัลปิงหา, เปลือกข้าว้าย, แคล้อย, ใบจาก, ใบจั่ว, ผลตะโกนา, เนื้อไม้ตะขบไทย, เปลือกต้นตะแบก, ใบ-ผล-เปลือกต้นตาเสือ, กาบหรือก้านใบสดของตาลโตนด, เปลือกลูกทุเรียน, เทียนต้น, ทับทิมทั้ง 5 (ราก, ต้น, ใบ, ดอก, ลูก/ฝัก), ฝรั่งทั้ง 5, เปลือกขนุนหรี, ลูกเบญจกานี, เมล็ดเพกาแก่, ใบ-เปลือกต้นมะกอก, เปลือกต้นมะขาม, เมล็ดในมะม่วง, ใบชา, เปลือกลูกมั่งคุด, เปลือก-ใบ-ผล-เมล็ดหว่า, ลูกสมอพิเภกแก่, ก้อนสีเสียดไทย-เทศ

2.2) **รสเค็ม** สรรพคุณ มีฤทธิ์ซึมซาบไปตามผิวหนัง แก้กโรคผิวหนัง โรคพรรตึก (ท้องผูกอย่างแรงมีการถ่ายอุจจาระเป็นก้อนแข็งกลม เป็นเม็ดลักษณะคล้ายมูลแพะ) ถ่ายชำระน้ำเหลือง ชำระเมือกมันในลำไส้ ฟอกโลหิต แก้เสมหะเหนียว

แสดงกับโรค อุจจาระธาตุพิการ โรคบิดมูกเลือด ภาวะอาหารเป็นแผล

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น ใบเหืองอกปลาหมอ, เปลือกต้นลำพู, เปลือกต้นมะเกลือ, เปลือกแค, ดินประสิว, เปลือกต้นตะบูน, ใบกระชาย, ใบหอม, ฝักชะคราม, เกลือสินเธาว์, เกลือพิก, เกลือวิก, เกลือฝ่อ, เกลือสมุทร, หอยสังข์หนามเผา, โคกกระสุน

2.3) **รสเปรี้ยว** สรรพคุณ แก้เสมหะพิการ แก้เสมหะเหนียว แก้ไอ แก้อท้องผูก ระบายอุจจาระ ฟอกโลหิต แก้กกระหายน้ำ

แสดงกับโรค น้ำเหลืองเสีย ท้องเสีย บาดแผล และไข้ต่าง ๆ

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น ใบกระเจียวแดง, ใบและผลชะมวง, รากพิลังกาสา, ผลมะกอก, ใบมะดัน, ใบ-เนื้อในฝักมะขาม, ลูกมะขามป้อมอ่อน, ลูกสมอพิเภกอ่อน, น้ำลูกมะจั่ว, น้ำมะนาว, รากมะอึก, ใบ-เปลือกต้นส้มเสี้ยว, ใบส้มเช้า

2.4) **รสเผ็ดร้อน** สรรพคุณ แก้อลมจุกเสียด ขับลมให้ผาย หรือเรอ บำรุงเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) ขับเหงื่อ ช่วยย่อยอาหาร

แสดงกับโรค ไข้ตัวร้อน เพ้อคลั่ง

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น เมล็ดเทียนขาว (ยี่ห่วย), เทียนกลบ, เทียนตากบ, มหาหิงค์, หัวว่านน้ำ, ต้น-ใบ-ลูก-รากข้าวพลู, รากเจตมูลเพลิงแดง, รากเจตพังคี, ต้น-ใบ-รากมะไฟเดือนห้า, เปลือกต้น-รากมะรุ้ม, กานพลู, การบูร, ใบพลูจีน, พาดไฉน, เนื้อไม้สัก, ลูก-ดอกจันทน์เทศ, ลูกกระวาน, หัวกระชาย, ขิงแห้ง

2.5) **รสหวาน** สรรพคุณ มีฤทธิ์ซึมซาบไปตามเนื้อ เช่น ทำให้เนื้อในร่างกายชุ่มชื้น แก้ไอ บำรุงกล้ามเนื้อ บำรุงหัวใจ บำรุงกำลัง เจริญอาหาร แก้อ่อนเพลีย แก้อหอบ แก้เสมหะแห้ง

แสดงกับโรค ฟันผุ เสมหะเพื่อง อาเจียน บาดแผลทำให้แผลขึ้น น้ำเหลืองเสีย โรคเบาหวาน

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น ดอกคำไทย, ดอกคำฝอย, งวงตาลโตนด, น้ำอ้อย, ดอกแคแตร, รากชะเอมไทย-จีน, โกงฐเชียง, เทียนข้าวเปลือก, รากและดอกมะพร้าว, เปลือก-ราก-ใบอบเชยไทย, เปลือกต้นอบเชยญวน, เหง้าสับปะรด

2.6) **รสขม** สรรพคุณ แก้ในทางโลหิต และดี แก้กาเดา แก้ไข้ต่าง ๆ เช่น ไข้ตัวร้อน ไข้จับสั่น บำรุงน้ำดี เจริญอาหาร ช่วยย่อยอาหาร

แสดงกับโรค หัวใจพิการ ลมจุกเสียด แน่นเฟ้อ

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น เถาบอระเพ็ด, เถามะระ, เถาชิงช้าชาลี, เถา-ลูก-รากข้ากาแดง, ลูกกระดอม, ลูกประคำดีควาย, ใบและลูกมะแว้งเครือ, ดีสัตว์ต่าง ๆ, โกงสุล, เทียนชม, รากชิงช้า, แก่นจันทน์แดง, รากปลาไหลเผือก, ลูกมะขามป้อมแก่, เมล็ดมะนาว, ใบ-ลูกมะระขี้นก, มะกาเครือ, ใบ-รากน้ำเต้าขม, ใบ-ดอก-ผล-เปลือกต้น-กระพี-แก่น-ราก-ยาง-ผลอ่อนสะเดา

2.7) **รสมัน** สรรพคุณ มีฤทธิ์ซึมซาบไปตามเส้นเอ็น แก้เส้นเอ็นพิการ บำรุงเส้นเอ็น แก้ปวดเมื่อย บำรุงไขข้อ บำรุงเยื่อกระดูก เป็นยาอายุวัฒนะ ให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย

แสดงกับโรค เสมหะพิการ เช่น ไอ หอบ บิด และไข้ต่าง ๆ ร้อนในกระหายน้ำ

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น งาดำ, เนื้อเม็ดยะขาม, เมล็ดมะม่วงหิมพานต์, แก่นกันเกรา, แก่นสน, โกงสุล, โกงสุลกระดูก, เนื้อในฝักกระเจี๊ยบ, เมล็ดถั่วเขียว, เมล็ดถั่วแปบ, เมล็ดถั่วลิสง, รากบัวหลวง, รากชุมเห็ดเทศ, เลือดแรด, เห็ดตับเต่า, หัวแห้ว, หัวถั่วพู, น้ำมันมะพร้าว

2.8) **รสหอมเย็น** สรรพคุณ บำรุงหัวใจ บำรุงตับ บำรุงปอด บำรุงครรภ์ แก้อ่อนเพลีย ชูกำลัง แก้กระหายน้ำ ดับพิษร้อน

แสดงกับโรค ลมจุกเสียดแน่น ลมป่วง

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น กล้วยาฝรั่ง, น้ำดอกไม้มะลิ, ต้นเตยหอม, พิมเสนในปล้องไม้ไผ่, กฤษณา, รากแฝกหอม, ดอกกุหลาบมอญ, รากมะเดื่อหอม, ดอกขจร, ดอกเบญจมาศบ้าน (เก็กฮวย), ชะมดเชียง, ดอกมะลิ, ดอกพิกุล, ดอกบุนนาค, ดอกสารภี, เกสรบัวหลวง, กระลำพัก, ขอนดอก

2.10) **รสเมาเบื่อ** สรรพคุณ แก้พิษ เช่น พิษดี พิษเสมหะ พิษโลหิต พิษไข้ พิษสัตว์กัดต่อย แก้โรคทางอาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) แก้พยาธิ ผื่นคัน

แสดงกับโรค หัวใจพิการ ไอ

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น ใบกระท่อม, กัญชา, ใบ-ดอก-เมล็ด-น้ำมันจากเมล็ด-รากลำโพง, ลูกสะบ้าต่าง ๆ, รากขันทองพยาบาท, ใบ-รากทองพันชั่ง, รากทองหลางหนาม, รากกระทิงหมาบ้า, เถากระดังงา, ชุมเห็ดเทศทั้ง 5, ใบกรวยป่า, เมล็ด-ใบ-เปลือก-ราก-โกฐกษลัก, เปลือกข่อย, ต้นชา, ลูก-รากมะเกลือ, ยาตำ, ยางของต้นรงทอง, สลัดได, เถาพระขรรค์ไชยศรี, กำแพง 7 ชั้น

เพิ่มอีก 1 รส คือ **รสจืด** สรรพคุณ แก้เสมหะ ขับปัสสาวะ ดับพิษไข้ ดับพิษปวดร้อน แก้ทางเตโชธาตุ ไม่แสดงกับโรคใด

ตัวอย่างสมุนไพรร เช่น ต้นผักกาดน้ำ, กล้วยาถอดปล้อง, กล้วยาไซ, รากและตาไม้ไผ่ป่า, แก่นปฐ, รากต่อไล่, รากไทรย้อย, รากแตงหนู, ต้นขลุ้, เถาตำลึง, รากตะไคร้

3) **รสาประจำธาตุ** กล่าวคือ ในร่างกายของมนุษย์นั้นประกอบขึ้นมาจากธาตุทั้ง 4 ได้แก่ธาตุดิน 20 ธาตุน้ำ 12 ธาตุลม 6 และธาตุไฟ 4 เมื่อธาตุใดธาตุหนึ่งพิการ หรือเจ็บป่วยขึ้น จึงจำเป็นต้องมีรสาแก้ตามธาตุดังนี้

1. ปถวิธาตุ (ธาตุดิน) เมื่อพิการชอบยา รสฝาด, รสหวาน, รสมัน และรสเค็ม

2. อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) เมื่อพิการชอบยา รสเปรี้ยว, รสขม และรสเมาเบื่อ

3. วาโยธาตุ (ธาตุลม) เมื่อพิการชอบยา รสสุขุม และรสเผ็ดร้อน

4. เตโชธาตุ (ธาตุไฟ) เมื่อพิการชอบยา รสเย็น และรสจืด (โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ, 2538, หน้า

การจัดรस्याแก้ไขถูกต้องตรงตามธาตุดังกล่าว จะทำให้โรค หรืออาการเจ็บป่วยบรรเทา หรือหายได้

2. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ ได้กล่าวถึง รस्या 4 รส ดังนี้

- รस्याฝาด ขาบไปในผิวหนังเนื้อ และเส้นเอ็น
- รस्याเค็ม ขาบไปในทุกเส้นเอ็น และกระดูกทั่วสรรพางค์กาย
- รस्याเปรี้ยว ขาบไปในเส้นเอ็นทั่วสรรพางค์กาย
- รस्याเผ็ด ขาบไปในผิวหนังทุกเส้นขน (กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวง

สาธารณสุข, ม.ป.ป., หน้า 143)

3. คัมภีร์วรัญชสาร ได้กล่าวถึง รस्या 6 รส ดังนี้

- 1) กะสาวะ คือ รสฝาด สรรพคุณ เจริญไฟธาตุ แก้กระหายน้ำ ให้เจริญผิวกาย และเนื้อ
- 2) ลวณะ คือ รสเค็ม สรรพคุณ เจริญไฟธาตุ เพาโทษ เพาเขษะ (น้ำลาย)
- 3) อัมพิระ คือ รสเปรี้ยว สรรพคุณ ทำให้ดี ลม เสลดตอนุโลมตามซึ่งตน และเจริญรสอาหาร บำรุงไฟธาตุ กระทำสารพัดที่ติบให้สุก ถ้าใช้เป็นเกิดคุณ ใช้ไม่เป็นเกิดโทษ

4) ฏุกะ คือ รสเผ็ด สรรพคุณ บำรุงไฟธาตุ ให้อาหารสุก กระทำให้กำลังน้อย ระวังความเกียจคร้าน ระวังพิษไม่ให้เจริญ

5) มธุระ คือ รสหวาน สรรพคุณ ชอบกับยา ให้เจริญรสธาตุ

6) ติตติกะ คือ รสขม สรรพคุณ เจริญไฟธาตุ เจริญรสอาหาร แก้อ่อน แก้กระหายน้ำ กระทำให้มูตรและคุณบริสุทธิ์

ยา 6 รสนี้ แสลงกับโรคต่าง ๆ ดังนี้

- รสเผ็ด รสขม และรสฝาด ทั้ง 3 รสนี้ ทำให้ ลมกำเริบ
- รสเผ็ด รสเปรี้ยว และรสเค็ม ทั้ง 3 รสนี้ ทำให้ ดีกำเริบ
- รสหวาน รสเปรี้ยว และรสเค็ม ทั้ง 3 รสนี้ ทำให้ เสลดกำเริบ ((กองการประกอบโรคศิลปะ

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป., หน้า 143)

4. คัมภีร์ธาตุวิภังค์ กล่าวถึง รस्या 8 รส, รस्याตามอายุสมุฏฐาน, และรस्याตามโลหิตชนิด

4.1) รस्या 8 รส ตามคัมภีร์ธาตุวิภังค์ แก้อโรค ดังนี้

- 1) รสฝาด ย่อมซาบมังสา (เนื้อ)
- 2) รสเค็ม ย่อมซาบบริหาร (เส้นเอ็น)
- 3) รสเปรี้ยว ย่อมซาบอันตะคุณัง (ลำไส้เล็ก)
- 4) รสเผ็ด และรสร้อน ย่อมซาบอัฐิมิได้เว้น (กระดูก)
- 5) รสหวาน ย่อมซาบอันตัง (ลำไส้ใหญ่)
- 6) รสขม ย่อมซาบไปตามตะโจ (ผิวหนัง)
- 7) รสมัน ย่อมซาบที่อัฐิมิณูซึ่งทั้งปวง (ข้อต่อ)
- 8) รสเย็นหอม ย่อมซาบหทัย (หัวใจ)

4.2) รस्याตามอายุสมุฏฐาน หรือ รस्याแก้ตามวัย (แก้ตามอายุ) ไว้ดังนี้

1. ปฐมวัย (วัยเด็ก) อายุตั้งแต่แรกเกิด – อายุ 16 ปี เป็นโรคเพื่อเสมหะ สมุฏฐานอาโป
ควรใช้ยา รสขม รสหวาน และรสเปรี้ยว
2. มัชฌิมวัย (วัยกลาง หรือวัยหนุ่มสาว) อายุ 16 ปี – อายุ 32 ปี เป็นโรคเพื่อโลหิต และดี สมุฏฐาน

อาโป

ควรใช้ยา รสขม รสเปรี้ยวฝาด และรสเปรี้ยวเค็ม

3. ปัจฉิมวัย (วัยผู้เฒ่า หรือวัยชรา) อายุ 32 ปี – อายุ 64 ปี หรือจนถึงสิ้นอายุขัย เป็นโรคเพื่อลมกำเริบ สมุฏฐานวาโย มีอาโปแทรก คือ เสมหะกับเหงื่อ

ควรใช้ยา รสขม รสฝาด รสเค็ม รสร้อน และรสหอม

4.3) การใช้ยารักษาโรคตามโลหิตฉวี มีดังนี้

1) คนไข้ผิวเนื้อขาว โลหิตรสหวาน ใช้ยารสเผ็ด รสร้อน และรสขม

2) คนไข้ผิวเนื้อขาวเหลือง โลหิตรสเปรี้ยว ใช้ยารสเค็ม (ใส่เกลือเจือให้มาก)

3) คนไข้ผิวเนื้อดำแดง โลหิตรสเค็ม ห้ามใช้ยารสเค็ม

4) คนไข้ผิวเนื้อดำ โลหิตรสเค็ม และเย็นมาก ให้ใช้ยารสหวาน (กองการประกอบโรคศิลปะ

สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 25410, หน้า 60)

นอกจากนี้ ยังมีรสยาแก้ตามฤดู และแก้ตามกาล ดังต่อไปนี้

รสยาแก้ตามฤดู

ใน 1 ปี มี 3 ฤดู และใน 1 ฤดู จะมี 4 เดือน และถือว่าเป็นฤดูแห่งกองโรค คือ เกิดเป็น โรคปิตตะ โรควาตะ และโรคเสมหะ ตามลำดับ จึงจัดรสยาไว้แก้ ดังนี้

1. คิมหันตฤดู (ฤดูร้อน) เกิดโรคเพื่อเตโชธาตุพิการ สมุฏฐานปิตตะพิการ คือ โรคตีพิการ

ควรใช้ยา รสเย็น และรสจืด

2. วสันตฤดู (ฤดูฝน) เกิดโรคเพื่อวาโยธาตุพิการ สมุฏฐานวาตะพิการ คือ โรคลมพิการ

ควรใช้ยา รสร้อน และรสสุขุม

3. เหมันตฤดู (ฤดูหนาว) เกิดโรคเพื่ออาโปธาตุพิการ สมุฏฐานเสมหะพิการ คือ โรคเสลดพิการ

ควรใช้ยา รสเปรี้ยว และรสสุขุม

รสยาแก้ตามกาล

รสยาแก้ตามกาล หรือตามยามนี้ จัดไว้เพื่อให้คนไข้ได้รับประทานยาให้ทัน หรือตรงกับสมุฏฐานของโรคซึ่งเกิดขึ้นในเวลา หรือกาลนั้น ๆ แบ่งเป็นกาล 3 นับ 4 ชั่วโมง และกาล 4 นับ 3 ชั่วโมง ดังนี้

1. กาล 3 ทั้งกลางวัน และกลางคืน แบ่งออกเป็น 3 ยาม คือ

ยามที่ 1 กลางวัน นับแต่ 06.00 – 10.00 น. กลางคืน นับแต่ 18.00 – 22.00 น.

เกิดโรคเพื่อเสมหะ ใช้ น้ำกระสายยารสเปรี้ยว

ยามที่ 2 กลางวัน นับแต่ 10.00 – 14.00 น. กลางคืน นับแต่ 22.00 – 02.00 น.

เกิดโรคเพื่อโลหิต และดี ใช้ น้ำกระสายยารสขม

ยามที่ 3 กลางวัน นับแต่ 14.00 – 18.00 น. กลางคืน นับแต่ 02.00 – 06.00 น.

เกิดโรคเพื่อลม ใช้ น้ำกระสายยารสร้อน

2. กาล 4 ทั้งกลางวัน และกลางคืน แบ่งออกเป็น 4 ยาม คือ

ยามที่ 1 กลางวัน นับแต่ (ย่ำรุ่ง) 06.00 – 10.00 น. กลางคืน นับแต่ (ย่ำค่ำ) 18.00 – 21.00 น.

เป็นสมุฏฐานอาโป พิกัดเสมหะ

ยามที่ 2 กลางวัน นับแต่ 10.00 – 12.00 น. กลางคืน นับแต่ 21.00 – 24.00 น.

เป็นสมุฏฐานอาโป พิกัดโลหิต

ยามที่ 3 กลางวัน นับแต่ 12.00 – 15.00 น. กลางคืน นับแต่ 24.00 – 03.00 น.

เป็นสมุฏฐานอาโป พิกัดดี

ยามที่ 4 กลางวัน นับแต่ 15.00 – 18.00 น. กลางคืน นับแต่ 03.00 – 06.00 น. เป็นสมุฏฐานวาโย

พิกัดวาตะ (ลม) (กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, ม.ป.ป., หน้า 150)

3. พระพุทธานุญาตเกี่ยวกับเภสัช

ในเภสัชขันธ์นวกะ ได้กล่าวถึง การที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตเกี่ยวกับเภสัชแก่พระสาวกไว้ ดังนี้ 1) พระพุทธานุญาตเภสัชทั้ง 5 ในกาล และนอกกาล 2) พระพุทธานุญาตมูลเภสัช 3) พระพุทธานุญาตกสาวเภสัช 4) พระพุทธานุญาตปณณเภสัช 5) พระพุทธานุญาตผลเภสัช 6) พระพุทธานุญาตชตุเภสัช 7) พระพุทธานุญาตโลณเภสัช 8) พระพุทธานุญาตจุมเภสัช 10) พระพุทธานุญาตตำรามหาวิภัก 4 อย่าง 10) พระพุทธานุญาตเกี่ยวกับยาตา 11) พระพุทธานุญาตยาตองโลณโสจิริกะ (วินย.ม.ท. (ไทย) 5 /25-48/36-56)

1. พระพุทธานุญาตเภสัชทั้ง 5

เรื่องเภสัชทั้ง 5 นี้ พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตไว้ดังนี้ “...เภสัชอันควรลิมของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนเภสัชทั้ง 5 แล้วพึงเก็บไว้ฉันได้ 7 วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุเก็บไว้ให้เกินกำหนดนั้นไป (ล่วงเกิน 7 วัน) พึงปรับอาบัติตามธรรม...” (วินย.ม. (ไทย) 5/4/55)

2. พระพุทธานุญาตมูลเภสัช

มูลเภสัช คือ พืชสมุนไพรที่ใช้รากเป็นยา พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตแก่พระสาวก ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตรากไม้ที่เป็นเภสัช คือ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิต ข่า แผลง หัวหมู ภิกษุรับประเคนมูลเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้ใช้ได้ตลอดชีวิต ต่อมีเหตุ (อาพาธ) จึงบริโภคนได้ เมื่อเหตุไม่มี (ไม่อาพาธ) ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏา” (วิ.มหา (ไทย) 5/263/46)

3. พระพุทธานุญาตกสาวเภสัช

กสาวเภสัช คือ พืชสมุนไพรที่ใช้น้ำฝาดเป็นยา พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตแก่พระสาวก ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตน้ำฝาดที่ใช้เป็นเภสัช คือ น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอม น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดพญามือเหล็ก น้ำฝาดกระถินพิมาน ภิกษุรับประเคนกสาวเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้ใช้ได้ตลอดชีวิต ต่อมีเหตุ (อาพาธ) จึงบริโภคนได้ เมื่อเหตุไม่มี (ไม่อาพาธ) ภิกษุบริโภค ต้องอาบัติทุกกฏา” (วินย.ม. (ไทย) 5/210/310)

4. พระพุทธานุญาตปณณเภสัช

ปณณเภสัช คือ พืชสมุนไพรที่ใช้ใบเป็นยา พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตแก่พระสาวก ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตใบไม้ที่เป็นเภสัช คือ ใบสะเดา ใบมูกมัน ใบกระดอม ใบขี้กา ใบกะเพรา ใบแมงลัก ใบฝ้าย เมื่อภิกษุรับประเคนปณณเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้ใช้ได้ตลอดชีวิต ต่อมีเหตุ (อาพาธ) จึงบริโภคนได้ เมื่อเหตุไม่มี (ไม่อาพาธ) ภิกษุบริโภคต้องอาบัติทุกกฏา” (วินย.ม. (ไทย) 5/30/40)

5. พระพุทธานุญาตผลเภสัช

ผลเภสัช คือ พืชสมุนไพรที่ใช้ผลเป็นยา พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตแก่พระสาวก ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตผลไม้เป็นเภสัช คือ ลูกพลิงกาสา ดีปลี พริก สมอไทย สมอพิเภกมะขามป้อม ผลแห่งโกฐ เมื่อภิกษุรับประเคนผลเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้ใช้ได้ตลอดชีวิต ต่อมีเหตุ (อาพาธ) จึงบริโภคนได้ เมื่อเหตุไม่มี (ไม่อาพาธ) ภิกษุบริโภคต้องอาบัติทุกกฏา” (วินย.ม. (ไทย) 5/31/40)

6. พระพุทธานุญาตชตุเภสัช

ชตุเภสัช คือ พืชสมุนไพรที่ใช้ยางเป็นยา พระพุทธเจ้าทรงมีพระพุทธานุญาตแก่พระสาวก ว่า “ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตยางไม้เป็นเภสัช คือ ยางอันไหลออกจากต้นหิงค์ ยางที่เคี้ยวจากก้าน และใบแห่งต้นหิงค์ ยางที่เคี้ยวจากใบแห่งต้นหิงค์ ยางอันไหลออกจากยอดไม้ตะกะ ยางอันไหลออกจากใบแห่งต้นตะกะ ยางที่เคี้ยวจากใบ หรือไหลออกจากก้านแห่งต้นตะกะ ต้นกำยาน เมื่อภิกษุรับประเคนชตุเภสัชเหล่านั้นแล้วเก็บไว้

ใช้ได้ตลอดชีวิต ต่อมีเหตุ (อาพาธ) จึงบริโภคได้ เมื่อเหตุไม่มี (ไม่อาพาธ) ภิกษุบริโภคต้องอาบัติทุกกฏฯ” (วินย.ม. (ไทย) 5/4/55)

7. พระพุทธานุญาตโลณเภสัช

โลณเภสัช คือ เกลือชนิดต่าง ๆ ได้แก่ เกลือสมุทร เกลือดำ เกลือสินเธาว์ เกลือดินโป่ง เกลือหุง หรือ เกลือที่เป็นยาชนิดอื่น ๆ (พระครูอินทสารวิจักษ์ อินทสโร (กิจไธ), 2551), หน้า 54-56)

8. พระพุทธานุญาตจุนเภสัช

จุนเภสัชคือผงยาชนิดต่างๆ ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธเป็นโรคฝีดาษ หิด ตุ่ม พุพอง ใช้ทาเพื่อไม่ให้ น้ำเหลืองที่ไหลเยิ้มออกมาไปติดเกาะกับจีวรและผิวหนังจนทำให้แกะออกลำบาก (พระครูอินทสารวิจักษ์ อินทสโร (กิจไธ), 2551), หน้า 54-56)

10. พระพุทธานุญาตตำรามหาวิภัก 4 อย่าง

ยามมหาวิภัก 4 อย่าง คือ คุณ (อุจจาระ) มูตร (ปัสสาวะ) เห่า และดิน พระองค์ทรงอนุญาตให้เจื่อน้ำฉันทน์ แก้วพิษ (พระครูอินทสารวิจักษ์ อินทสโร (กิจไธ), 2551), หน้า 54-56)

10. พระพุทธานุญาตเกี่ยวกับยาตา

สมัยพุทธกาล มีภิกษุรูปหนึ่งอาพาธเป็นโรคนี้ย่นตา ลำดับนั้น พระพุทธเจ้าทรงถือเอาเหตุที่ภิกษุรูปนั้น อาพาธด้วยโรคนี้ย่นตา จึงทรงมีพระพุทธานุญาตแก่พระสาวกว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตยาตา คือ ยา ตาที่ปรุงด้วยเครื่องปรุงหลายอย่าง ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตไม้จันทน์ กฤษณา กระลำพัก ใบเฉียง แห้วหมู... (วินย.ม. (ไทย) 5/31/40)

11. พระพุทธานุญาตยาตองโลณโสจิระกะ

ยาตองโลณโสจิระกะ คือ เภสัชที่ปรุงด้วยข้าวทุกชนิด มีส่วนประกอบดังนี้ 1) น้ำฝาดแห้งผลสมอมะขามป้อม และสมอพิเภก 2) ธัญชาติ หรือพืชจำพวกข้าวทุกชนิด อปรัณชาติ หรือพืชจำพวกถั่ว งา ผักทุกชนิด 3) ข้าวสุกแห้งธัญชาติทั้ง 7 ชนิด คือ ข้าวสาลี ข้าวเปลือก ข้าวเหนียว ข้าวละมาน ข้าวฟ่าง ลูกเดือย หญ้ากับแก (พ่อค้าตีเมีย) 4) ผลไม้ทุกชนิดมีผลกล้วย เป็นต้น ผลไม้ที่งอกในหัวทุกชนิด เช่น ผลหวาย การะเกต และเป้ง เป็นต้น 5) เนื้อปลา และเนื้ออื่น ๆ 6) เภสัชหลายอย่าง มี น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือสินเธาว์ เกลือธรรมดา 7) เครื่องเทศ เป็นต้น โดยให้เอาของทุกอย่างดังกล่าวใส่รวมกันลงในหม้อ ปิดฝา ไล่ปากหม้อไว้ อย่างดีแล้วเก็บไว้ 1-3 ปี ยาตองโลณโสจิระกะนี้กลั่นให้มีสีเหมือนสีน้ำชมพู ใช้เป็นยาแก้โรคอย่างชะงัด สำหรับ ผู้เป็นโรคลม โรคไอ โรคเรื้อน โรคผอมเหลือง และโรคจิตสิดวงทวาร เป็นต้น และใช้เป็นเครื่องดื่มหลังรับประทานอาหารจะช่วยย่อยอาหารได้ดี ยานี้ภิกษุจะเอาผสมน้ำฉันทน์หลังอาหารก็ได้ หรือหากจะใช้รักษาโรค ก็ได้ผลดีทีเดียว สรุปล้ำยยานี้เป็นทั้งเครื่องดื่มรักษาโรค และเป็นยาเจริญอาหาร (วิ.อ. (บาลี) 1/5863/1810 ฉบับมหาจุฬารามราชวิทยาลัย)

4. การวิเคราะห์และสรุปการใช้ยาตามพุทธานุญาตกับรศยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย

ในการวิเคราะห์การใช้ยาตามพุทธานุญาตกับรศยาตามคัมภีร์แพทย์แผนไทย ผู้เขียนจะขอเทียบกับรศยาในคัมภีร์เวชศึกษา คือ รศยา 10 รศ เพราะรศยา 10 รศ เป็นรศที่แพทย์แผนไทยนำมาใช้ในการรักษาโรค

รศฝาด : 1) ลูกสมอพิเภกแก่ รศฝาด แก้วโรคตา บำรุงธาตุ แก้วริดสีดวง แก้วบิด

รศเค็ม : 1) เกลือสินเธาว์ รศเค็ม แก้วพรตึก แก้วจุกเสียด แก้วไขก้าเดา 2) น้ำต่างต่าง ๆ (ได้จากเถา) รศเค็มกร่อย ล้างปัสสาวะ แก้วโรคไต แก้วนี้ว

รศเผ็ดร้อน : 1) ว่านน้ำ รศเผ็ดขึ้นเล็กน้อย แก้วโรคอันเกิดแต่ทราง แก้วลมอุทงคมาวตา (ลมพัดขึ้น เบื้องบน) แก้วท้องขึ้น บำรุงธาตุ น้ำ แก้วหักแผลง 2) ลูกพิลังกาสา รสร้อนฝาดเล็กน้อย แก้วใช้ท้องเสีย แก้วลมเป็น

พิษ บางตำราว่ารสสุขุม 3) มหาหิงค์ รสเผ็ดร้อนเหม็นเปื้อน แก้พรรดิก แก้จุกเสียด แก้ปวดท้อง ท้องขึ้น ท้องเฟ้อ แก้อซินโรค 4) ประการ ทำให้อาหารงวด เจริญธาตุให้ผ่องแผ้ว ขับลม ผายลม ชำระเสมหะ และลม แก้อาเจียน แก้อาการประสาท 4) ใบกระเพราป่า รสเผ็ดร้อน บำรุงธาตุ ขับโลหิตให้เดินทั่วสรรพางค์กาย แก้อาเจียน แก้อาการ และลมพิษ 5) ลูกตี่ปลี รสเผ็ดร้อนขม แก้ปฏิวธาตุ 20 ประการ แก้หืดไอ แก้ลมวิงเวียน แก้อาการสั่นไหว แก้คุดทะราด

รสหวาน : 1) น้ำอ้อย กลิ่นหอมรสหวานเย็น , น้ำอ้อยแดง รสหวานขมเล็กน้อย แก้เสมหะหะ และหืด ไอ กระจายเสมหะ ขับปัสสาวะ

รสขม : 1) ลูกกระดอม รสขมจัด บำรุงน้ำดี แก้ดีแห่ง ดีผ่อ ดีเดือด เจริญอาหาร ดับพิษโลหิต บำรุงธาตุ 2) ลูกขี้กาแดง รสขมจัด ถ้ายแรงกว่าเถา แก้พิษตานทราย ตานขโมย 3) เถาขี้กาแดง รสขม บำรุง น้ำดี ถ้ายาล้างเสมหะให้ตก ดับพิษเสมหะ และโลหิต 4) รากขี้กาแดง รสขม แก้ไข้ 5) เถาบอระเพ็ด รสขม แก้พิษฝีดาษ แก้ไข้เหนือ แก้ไข้พิษ แก้กาฬ แก้โรคแทรกของไข้ทรพิษ แก้ไข้ทุกชนิด บำรุงกำลัง บำรุงไฟธาตุ แก้อาการในกระหายน้ำ แก้สะอึก 6) ใบสะเดา รสขมฝาดเย็น บำรุงธาตุไฟ ทำอุจจาระให้ละเอียด

รสหอมเย็น : 1) กระลำพัก รสหอมเย็น แก้พิษเสมหะ พิษโลหิต บำรุงตับ บำรุงปอด บำรุงหัวใจ แก้ธาตุพิการ

รสเปรี้ยว : -, รสมัน : -, รสเมาเบื่อ : -, รสจืด : -

1. พระพุทธานุญาตเภสัชทั้ง 5 กล่าวถึง เนยใส เนยข้น น้ำมัน (รสมัน) น้ำผึ้ง น้ำอ้อย (รสหวาน)

2. พระพุทธานุญาตมูลเภสัช กล่าวถึง ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ ข่า ผัก หัวหมู (รสร้อน) ขมิ้น (รสฝาด) อุตพิต (รสเมาเบื่อ)

3. พระพุทธานุญาตกสาวเภสัช กล่าวถึง น้ำฝาดสะเดา น้ำฝาดมูกมัน น้ำฝาดกระดอม น้ำฝาดขี้กา น้ำฝาดบอระเพ็ด น้ำฝาดพญามือเหล็ก น้ำฝาดกระถินพิมาน (รสฝาด) น้ำฝาด มีสรรพคุณ คือ แก้ท้องเสีย บิด มูกเลือด คุมธาตุ สมานบาดแผลทั้งภายใน และภายนอก แต่ตัวยานในกสาวเภสัชนี้ โดยส่วนใหญ่จะมีรสขม

4. พระพุทธานุญาตปณฺณเภสัช กล่าวถึง ใบสะเดา ใบกระดอม ใบขี้กา ใบมูกมัน (รสขม) ใบกะเพรา ใบแมงลัก (รสเผ็ดร้อน) ใบฝ้าย (รสจืด)

5. พระพุทธานุญาตผลเภสัช กล่าวถึง ลูกปลิงกาสา ตี่ปลี พริก (เผ็ดร้อน) สมอไทย(รสฝาดติดเปรี้ยว) สมอพิเภก (รสเปรี้ยวฝาดหวาน) มะขามป้อม (รสเปรี้ยวฝาดขม) ผลแห่งโกฐ (รสฝาด)

6. พระพุทธานุญาตขตุเภสัช กล่าวถึง ยางอันไหลออกจากต้นหิงค์ (รสขมร้อนเหม็น) ยางที่เคี้ยวจาก ก้าน และใบแห่งต้นหิงค์ ยางที่เคี้ยวจากใบแห่งต้นหิงค์ ต้นกำยาน (รสสุขุมหอม)

7. พระพุทธานุญาตโลณเภสัช กล่าวถึง เปลือสมุทรา เปลือดำ เปลือสินเธาว์ เปลือดินโป่ง (ยารสเค็ม มีสรรพคุณ ชำระเมือกมันในลำไส้ รักษาบาดแผล ถ้ายาล้างน้ำเหลืองเสีย)

8. พระพุทธานุญาตจุนเภสัช กล่าวถึง จุนเภสัช คือ ผงยาชนิดต่าง ๆ ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่อาพาธ เป็นโรคฝีดาษ หิด ตุ่ม พุพอง ใช้ทาเพื่อไม่ให้ น้ำเหลืองที่ไหลเยิ้มออกมาไปติดเกาะกับจีวร และผิวหนังจนทำให้แกะออกลำบาก (ส่วนใหญ่จะเป็นตัวยารสเมาเบื่อ เพราะแก้ทางโรคผิวหนัง)

10. พระพุทธานุญาตตำราวมหาวิภัก 4 อย่าง กล่าวถึง ยามหาวิภัก 4 อย่าง คือ คุถ (อุจจาระ) มูล (ปัสสาวะ) มีรสเค็ม เถ้า (รสเค็ม) และดิน (รสเย็น) พระองค์ทรงอนุญาตให้เจื่อน้ำฉิน แก้พิษงู

10. พระพุทธานุญาตเกี่ยวกับยาตา กล่าวถึง ไม้จันทน์ กฤษณา กระลำพัก (รสหอม) หัวหมู (รสร้อน) ใบเฉียง

จะเห็นได้ว่าพระพุทธานุญาตเภสัชที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ สามารถบ่งบอกรสยาได้จากสรรพคุณของเภสัชนั้น ๆ เพราะเภสัชต่าง ๆ ที่ทรงตรัสไว้เพื่อรักษาการอาพาธของภิกษุผู้เป็นสาวก และเพื่อรักษาพระองค์เองด้วย (พท.ภ.ว. นภาพร กิตติศักดิ์ไพรัช)

บรรณานุกรม

กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (ม.ป.ป). **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเภสัชกรรม**. ม.ป.ท.

กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (ม.ป.ป). **ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไป สาขาเวชกรรม เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : บริษัท ไทภูมิ พับลิชชิ่ง จำกัด.

พระครูอินทสารวิจักษ์ อินทสโร (กิจไธ). (2551). **ศึกษาการรักษาโรคด้วยยาสมุนไพรและธรรมโอสถที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

โรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. (2538). **ตำราประมวลหลักเภสัช**. กรุงเทพฯ : นำอักษรการพิมพ์.

บทวิจารณ์หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ”

เขียนโดย สุขพัฒน์ อนนท์จารย์

Review of the Book on "Mystery of Philosophy in the Funeral Tradition"

Written by Sukaphat Anonchan

ศิริเพ็ญ ชัยสนธิ

Siripen Chaisanit

โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

Nakhon Pathom Rajabhat University Demonstration School

พระมหาหมหินทร์ ปุริสสุตโม

Phramaha Maghavin Purisuttamo

ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

Research Center for Dhammasuksa

Email: Siripen@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 15 พฤษภาคม 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 29 พฤษภาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 29 พฤษภาคม 2564

1. บทนำ

หนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” ผู้เรียบเรียง : ดร.สุขพัฒน์ อนนท์จารย์ เป็นหนังสือที่เกี่ยวกับปริศนาในงานศพโดยเฉพาะ ผู้เขียนได้รวบรวมปริศนาธรรมทางพระพุทธศาสนาไว้ในเล่มเดียวกัน และได้รวบรวมขึ้นมาในโอกาสที่ผู้เขียนได้สูญเสียบุคคลสำคัญในชีวิตไป เฉพาะเรื่องปริศนาปรัชญาธรรมใน งานศพ เคยตีพิมพ์ไปแล้วครั้งหนึ่ง แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหนังสือปริศนา ปรัชญาธรรม เนื้อหาไม่มากนัก โดยสำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี จัดพิมพ์ เมื่อปี พ.ศ. 2546 ได้รับการตอบรับจากผู้สนใจเป็นอย่างดี ผู้เขียนจึงได้รวบรวม หนังสือเล่มนี้ขึ้นมาใหม่ต่างหาก เอาเฉพาะเนื้อหาที่เป็นปริศนาปรัชญาธรรมในประเพณีการบำเพ็ญกุศลศพเท่านั้น และได้เพิ่มเติมเนื้อหาบางส่วน สำหรับเล่มนี้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม หอสมุดแห่งชาติ สำนักพิมพ์ ลูก ส. ธรรมภักดี, 2552 จำนวน 75 หน้า ข้าพเจ้าสนใจ จึงยกบางประเด็นขึ้นมาวิจารณ์

2. สรุปสาระสำคัญ

พระพุทธศาสนาสอนให้มวลมนุษย์รู้จักธรรมชาติของตน ตามสภาพ ความเป็นจริง ความจริงในที่นี้คือ ความตาย สอนให้พิจารณาเนืองๆ ถึง ความตายว่า เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่สามารถล่วงพ้นความตายไปได้ ที่สอนไว้อย่างนี้เพื่อให้รู้จักธรรมชาติของตัวเอง ตามสภาพความเป็นจริง จะได้บรรเทาความเมาต่างๆ เช่น ความเมาในวัย ความเมาในทรัพย์ ความ เมาในความไม่มีโรค ความเมาในอำนาจ เป็นต้น ให้บรรเทาเบาบางลงเมื่อ ความพลัดพรากเกิดขึ้นเพราะความตายเป็นเหตุ จะได้สามารถทำได้ มีชาว พุทธไม่มากนักที่พยายามทำความเข้าใจกับความจริงดังกล่าวนี้ น้อยคน ที่จะกล้ามองสบตากับความตายอย่างผู้เดินร่วม

ทางในชีวิต ยิ่งเป็นความตาย ก็ยิ่งไม่มีใครอยากคิดถึงเลย หากจะต้องคิดถึงก็คิดถึงด้วยจิตใจที่ไหวหวั่น หรือหวาดหวั่น หรือมีความเข้าใจว่า เป็นสิ่งที่ไม่เป็นมงคลในชีวิต

ความจริงอย่างหนึ่งในพุทธปรัชญา เป็นความจริงที่ชาวพุทธผู้ไม่ได้ ศึกษาพระพุทธานุศาสนาย่างจริงจัง มีน้อยคนที่จะทราบหรือรู้จักความจริงที่ว่านี้ กล่าวคือ ภาวะใกล้ดับจิตของมนุษย์ เราทุกคนตระหนักแน่โดยปราศจากข้อสงสัยว่าเราต้องตายแน่นอน เพราะมนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้ว ต้องตายทั้งนั้น แต่น้อยคนที่จะทราบว่าขณะที่เรากำลังจะตายหรือขณะที่ จิตของเราจะดับไปจากร่างกายนี้ ปรากฏการณ์ทางจิตของเราเป็นอย่างไร ในทางปรัชญาและศาสนาอื่นๆ ไม่มีปรากฏการณ์ดังกล่าว หากมีแต่ในพุทธ ปรัชญาเท่านั้นที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ทางจิตของมนุษย์ที่กำลังจะตาย ไว้อย่างละเอียดจนถึงวินาทีสุดท้ายของชีวิต

ความหมายของความตาย

คำว่า ความตาย หมายถึง การไม่มีชีวิตอยู่ หรือการสิ้นใจ หรือการ ที่ร่างกายไม่ไหวติง เช่น อวัยวะต่างๆ มีมือและเท้า เป็นต้น ไม่สามารถ เคลื่อนไหวได้อีกต่อไป เหมือนอย่างรถยนต์ตายก็ไม่สามารถหมุนหรือเคลื่อน มีนักปราชญ์บางท่านกล่าวว่า คำว่า “ตาย” สันนิษฐานมาจากคำว่า “ติ” ซึ่งเป็นภาษาบาลี แปลว่า สาม ในทางอักษรศาสตร์ให้แปลว่า สาม ในทางอักษรศาสตร์ให้แปลงอิที่ติ เป็น เอ แล้วแปลง เอ เป็น อาเย นำ อาเย ผสมกับ ตะ เป็นตายะ เทียบกับ คำว่าตายหรือคำว่า นาย แปลว่า “ผู้นำ” การแปลง อิ เป็น เอ นี้ มีเทียบได้ เช่นคำว่า ติปิฎก บางทีก็ใช้คำว่า เตปิฎก แปลว่า พระไตรปิฎก คัมภีร์ 3 คัมภีร์ ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่สำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นต้น

คำว่า ตาย แปลว่า ครบ 3 รอบ มีอธิบายว่า ความเป็นไปของสังขาร ธรรม มีอาการ 3 อย่าง คือ มีการเกิดขึ้นในเบื้องต้น มีการเปลี่ยนแปลงไปในท่ามกลาง และมีการแตกสลายลงไปในที่สุด ธรรมตา สังขารจะมีวิญญานครองหรือไม่วิญญานครองก็ตาม จะต้องตกอยู่ใน สภาพอย่างนี้ทั้งสิ้น เหมือนบ้านเรือนที่เราอยู่อาศัย เมื่อได้ปลูกสร้างขึ้นแล้ว ก็ต้องได้เกิดการเปลี่ยนแปลง คืออาจจะมีการชำรุดทรุดโทรมไป และในที่สุด ก็ต้องรื้อทิ้งหรือผู้เป็นเจ้าของเสียชีวิตและกลายสภาพเป็นดินไปในที่สุด

ความหมายในนันทาทศนะ

ความหมายตามทัศนะต่างๆ ยกมาเป็นเบื้องต้น ดังต่อไปนี้

1. ลัทธิปริมาณนิยม “การ ตาย คือ การที่บรรดาปรมาณูที่ ประกอบกันเป็นร่างกายและวิญญาน สลายตัวออกจากกัน”

2. เฟลโต “การตาย คือ การ ที่วิญญานพ้นจากโลกแห่งประสา สัมผัสไปสู่โลกแห่งมนคติ”

3. นักจิตนิยมอินเดีย “การตายเป็นการสละร่างกายเก่า แล้วถือเอา ร่างใหม่เช่นเดียวกับการเปลี่ยนเสื้อผ้า”

4. นักสสารนิยม “การตาย คือ การจบสิ้นกระบวนการชีวิต”

5. มาร์ติโน “การตาย คือ การเปลี่ยนรูปของพลังงาน”

การตาย 3 ลักษณะ

ลักษณะ 3 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. ฌณิกมรณะ คือ การตายชั่วขณะหนึ่ง หมายถึง การหายใจเข้า หายใจออกขณะหนึ่ง ตายชั่วครู่ชั่วยาม มีอาการเกิดดับๆ อยู่ตลอดเวลา

2. สัมมัตมรณะ คือ การตายแบบปุถุชนหรือสามัญชนทั่วไป หมายถึง คนที่มีกิเลสตัณหา ได้แก่ ผู้มีความโลภ ความรัก ความโกรธ ความหลง ที่เรียกว่า มี จิตอันอวิชชาห่อหุ้มอยู่ เมื่อตาย ไปแล้วก็ต้องไปเกิดในภพในภูมิ อื่นอีก

3. สมุจเฉทมรณะ คือ การตายของพระอรหันต์ หมายถึง การตายของคนทั้งหมดกิเลสตัณหา อาสวะ

ทั้งปวง เป็นผู้สิ้นภพสิ้นชาติ ไม่ต้องกลับมาเกิดอีก เช่น การตายของพระอรหันต์ทั้งหลายที่ เรียกว่า ปรินิพพาน ไป เป็นต้น

ลักษณะการตาย 2 อย่าง

ลักษณะการตายโดยย่อมี 2 อย่างดังต่อไปนี้

1. กาลมรณะ หมายถึง หรือ การตายตามกาลเวลา บุคคลจะ ได้ก็ตามเมื่อได้เกิดมาในโลก แล้วก็มี การเจริญเติบโตขึ้น มาเริ่มตั้งแต่วัยเด็กอยู่ในวัย กลางคน จนถึงปัจฉิมวัย(วัยชรา) มีชีวิตอยู่จนถึง วัยชราภาพ จนกระทั่งหมดอายุขัยจึงได้ตายตามกาลเวลาอุปมาเหมือนต้นไม้ ไม่เมื่อมันเกิดขึ้น ก็มีการเจริญเติบโตจนแก่ เฒ่าในที่สุดต้นไม้ต้นนั้นก็เหี่ยวแห้งลงไปและถูกโค่นล้มลงจนได้แก่นั่น

2. อกาลมรณะ หมายถึง การตายที่ไม่สมควรจะตาย คือไม่ถึงคราว ที่จะตาย เช่น บุคคลใดก็ตามกำลัง อยู่ในวัยเด็กวัยหนุ่มสาวยังไม่ทัน หันแก่ แต่ก็มีเหตุหรือมีกรรมมาตัดรอนชีวิตินทรีย์ อาทิเช่น บางคน อุบัติเหตุ บ้าง หรือเจ็บป่วยด้วยโรคร้ายบางชนิดบ้าง หรือตายอย่างฉับ ในที่สุดก็ต้องตายจากไปก่อนถึงอายุขัยหรืออายุจริงของมนุษย์ เป็นต้น

การตายในพระอภิธรรม 4 อย่าง

การตายในพระอภิธรรมมี 4 อย่าง ดังต่อไปนี้

1. การตายเพราะสิ้นอายุ กล่าวคืออายุขัยของมนุษย์ในปัจจุบัน อายุของมนุษย์เราจะอยู่ได้สูงสุด ประมาณ 100ปี บางคนมีอายุไม่ถึง 100 ปี หรือบางคนก็สร้างกุศลไว้มากอาจจะเลย 100 ปี แต่ก็มีไม่มากถึง กระนั้น ก็จะต้องตายเหมือนกัน ใครที่มีอายุยืนนานถึงขณะนี้คืออยู่ในวัยชราที่มีอายุยืน 80 ปี 90 ปี หรือ 100 ปี ก็สิ้นอายุ อุปมาเหมือนอย่างรถยนต์ที่ทางโรงงาน เขากำหนดอายุไว้ ถ้าเราใช้ตามปกติไม่เกิดอุบัติเหตุร้ายแรง รถยนต์ที่มีอายุ ที่เขากำหนดตั้งไว้เพียงเท่านั้น ถ้าเลยจากนี้แล้วจะใช้งานไม่ได้

2. ตายเพราะสิ้นกรรม กล่าวคือ บางคนเกิดมามีชะตาชีวิตกำหนดมาผู้ที่กำหนดชะตาชีวิตของเรา คือ วิบากกรรม ในขณะที่ดวงวิญญาณได้ ปฏิสนธิแล้ว วิบากของกรรมก็จะกำหนดชีวิตของเราให้มีชีวิตอยู่ได้ 1-2-3 ปี หรือ 10 ปี 20 ปี 30 ปี เราก็จะอยู่ได้ตามกรรม เช่น คนบางคนแม้จะมี อายุไม่มาก แต่ถึงคราวที่จะตายหรือ ชะตาชีวิตขาด ไม่ว่าจะซ่อนตัวอยู่ในถ้ำในซอกแห่งภูเขาหรือขึ้นไปอยู่ในอากาศหรือดำลงไปใต้น้ำ ก็ไม่สามารถ หลีกเลี่ยงผลของกรรมไปได้ เมื่อมีเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ ตายด้วยเหตุนั้น เป็นต้น

3. ตายเพราะสิ้นอายุ และสิ้นกรรมพร้อมกัน หมายถึง คนนั้นๆ ได้อยู่มามีชีวิตอัน ยืนยาวนานเพราะ กุศลกรรมดี ที่เขาทำไว้จึงอำนวยผลให้เขา มีอายุยืน เมื่อกรรมมาบรรจบ กันพอดี เขาต้องสิ้นชีวิตจา โลกนี้ไป บุคคลประเภทที่ 3 นี้ เป็นบุคคลที่หาได้ยากนัก

4. ตายเพราะกรรมชาติก่อนตามทัน ภาษาบาลี เรียกว่า อุปปัจเจกกรรม คือ กรรมที่เคยสะสมหรือทำ มาในชาติปางก่อน เช่น คนบางคนอาจจะ เคยฆ่าคนอื่นมา ชื่อว่าได้ทำบาปกรรมอย่างรุนแรงไว้ หรือได้สร้าง ความเดือดร้อนแก่บุคคลอื่นเป็นอันมาก กรรมเหล่านั้นโดยสรุป พอมาถึงชาติปัจจุบันผลของกรรมนั้นก็ส่งผลให้ ได้รับผลกรรมอันนี้ เป็นต้น

หากเปรียบเทียบลักษณะของความตายดังตะเกียงน้ำมันที่ลูกโพล่งต้องดับลงเพราะเหตุ 4 อย่าง คือ

1. ใส้หมด ดังมนุษย์ตายเพราะสิ้นอายุขัย 2. น้ำมันหมด ดังมนุษย์ตายเพราะสิ้นกรรม 3. ทั้งใส้ทั้งน้ำมันหมด ดังมนุษย์ตายเพราะสิ้นอายุขัยและกรรม 4. ใส้และน้ำมันยังมีแต่ถูกลมดับ ดังมนุษย์ตายเพราะถูกกรรม เข้ามา ตัดรอน

พฤติการณ์บังชี้ที่เกิดหลังการสิ้นใจ

ชีวิต คือ การเดินทางไปสู่ความตาย วันหนึ่งผ่านไปก็คือก้าวหนึ่งที่ตัว ก้าวใกล้ความตาย เมื่อถึงความ ตายชีวิตก็แตกสลายไป ความตายจึงเป็น เรื่องของชีวิตแต่ไม่ใช่ที่สุดแห่งชีวิต และไม่ใช่ที่สิ้นสุดแห่งทุกข์ด้วย

ความตายเป็นเพียงปรากฏการณ์อย่างหนึ่งของชีวิตที่ท่องเที่ยวไปตาม ต่างๆ เป็นภัยคุกคามชีวิตแก่สรรพสัตว์ที่ร้ายแรงที่สุด พุทธปรัชญาอธิบายไว้ว่า สภาพที่เรียกว่า ความตายหรือ มรณะนั้นได้แก่ สภาวะ ภาวะที่เคลื่อนไหว การทำลาย การหายไป การทำกาละ การแตกแห่งชั้น ความตาย และความทิ้งซากศพไว้ ความตายแห่งสังขาร คือร่างกายการแตกแห่งชั้น มฤตยู แห่งสังขาร คือร่างกายของคน ที่ สิ้นลมหายใจนอนนิ่งไม่ไหวติง นอนตัวแข็งทื่อเหมือนท่อนไม้ มี สัญลักษณ์แห่งความตาย เป็นการปิดฉากชีวิตอย่างสนิท ความตาย เป็นทุกข์ เพราะเป็นที่ตั้งแห่งความทุกข์ของผู้เข้าถึงมรณะ คือ คนที่ใกล้ตาย จะแสดงออกให้ปรากฏออกมา 2 สภาพ” คือ

1. สภาพการณ์ทางกาย ลักษณะที่ร่างกายไม่มีชีวิตอยู่ต่อไปได้อีก กล่าวคือ คือลักษณะที่บ่งบอกผู้ที่ใกล้ตายจะมีอาการอวัยวะระเหิดระเหิด ตา ตาย มองอะไรไม่เห็น หูก็ไม่ได้ยิน หมดความรู้สึกทางอารมณ์ และ ความนึกคิด นาที ซึ่งมีลักษณะคล้ายนอนหลับแต่ไม่หายใจ หัวใจก็หยุดเต้นไม่ทำงาน ประสาท เตือนและสมองค่อยๆ หมดความรู้สึก จะเป็นวาระสุดท้ายของชีวิตตามหลัก วิชาแพทยศาสตร์ อธิบายว่า เมื่อสมองหยุดทำงานเป็นวาระอันดับสุดท้าย ในบางรายเมื่อมีการตายกลับฟื้นขึ้นมาญาติจะนำไปเก็บไว้รอดูหลายๆ การที่ผู้ตายฟื้นขึ้นมาแสดงให้เห็นว่าสมองยังไม่หยุดทำงาน ยังมีความรู้สึกทางอารมณ์ที่ตกค้างเหลือจากอารมณ์ ทำให้ผู้ตายมี ตัวอย่างสมองเป็นส่วนสำคัญในการตัดสินใจความตายที่แน่นอน

2. สภาพการณ์ทางจิต ตามสภาวะธรรม จิตจุติเคลื่อนออกจากร่างกายไปเกิดหรือปฏิสนธิใหม่ ตามผลแห่งกรรม ตามผลแห่งกรรม สภาพที่ต้อง ตายเกิด คือ สังสารวัฏ มนุษย์ก่อนที่จะตายลงไปจริงๆ จะมีอารมณ์เกิดขึ้น คือจิตใจในขณะนั้นทำหน้าที่คิดนึกอารมณ์ ซึ่งอารมณ์เป็นเหมือนผู้นำทางหรือชี้ทางบอกให้รู้ล่วงหน้าว่าจะเกิดในภพใด หรือจะกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก

ปริศนาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ

ปริศนาอันดับที่ 1 ฆ้องตี 3 ครั้งเป็นสัญญาณ ปริศนาอันดับที่ 2 การอาบน้ำศพ ปริศนาอันดับที่ 3 พิธีรดน้ำศพ ปริศนาอันดับที่ 4 การหวิ้มให้ศพ ปริศนาอันดับที่ 5 การนุ่งผ้าให้ศพ ปริศนาอันดับที่ 6 การทาแป้งแต่งศพ ปริศนาอันดับที่ 7 การดำหมากใส่ปากศพ ปริศนาอันดับที่ 8 การนำเงินใส่ปากศพ ปริศนาอันดับที่ 9 การมัดตราสัง ปริศนาอันดับที่ 10 การห่อตราสัง ปริศนาอันดับที่ 11 การเอาขี้ผึ้งปิดตา ปาก จมูก และหู ปริศนาอันดับที่ 12 บันได 3 หรือ 4 ชั้น ปริศนาอันดับที่ 13 รั้วไม้ไผ่รองศพ ปริศนาอันดับที่ 14 ปากกาจับโลง ปริศนาอันดับที่ 15 หันหัวศพไปทางทิศตะวันตก ปริศนาอันดับที่ 16 ดอกไม้ธูปเทียนในมือศพ ปริศนาอันดับที่ 17 การสวดพระอภิธรรม ปริศนาอันดับที่ 18 ตามไฟปลายเท้าศพ ปริศนาอันดับที่ 19 น้ำ น้ำมัน ข้าวเปลือก ปริศนาอันดับที่ 20 การเลี้ยงศพ ปริศนาอันดับที่ 21 เคาะโลงศพให้รับศีล ปริศนาอันดับที่ 22 การจูงศพ ปริศนาอันดับที่ 23 การบวชน้ำไฟ ปริศนาอันดับที่ 24 การชักฝัก ๆ ที่ ปริศนาอันดับที่ 25 การโปรยข้าวสาร ปริศนาอันดับที่ 26 การหว่านข้าวตอก ปริศนาอันดับที่ 27 ประตูปา ปริศนาอันดับที่ 28 การตีหมอน้ำและหมอน นอนดับที่ 29 การใช้ไม้ขีดทางนำหน้า ปริศนาอันดับที่ 30 เวียน 3 รอบก่อนขึ้นเมรุ ปริศนาอันดับที่ 31การกระแทกเมรุ 3 ครั้ง ปริศนาอันดับที่ 32 การทิ้งเบ๊ย 32-33 ปริศนาอันดับที่ 33 การล้างหน้าศพ ปริศนาอันดับที่ 34 ไฟเผาศพ ปริศนาอันดับที่ 35 การวางดอกไม้จันทน์ ปริศนาอันดับที่ 36 การโยนผ้าข้ามโลง ปริศนาอันดับที่ 37 ไม้ข่มเหง ปริศนาอันดับที่ 38 การชักฟั่น 3 ดัน ปริศนาอันดับที่ 39 การเดินสามหาบ ปริศนาอันดับที่ 40 การแปรรูป ปริศนาอันดับที่ 41 ด้ายสายสิญจน์ ปริศนาอันดับที่ 42 พวงหรีด

3. บทสรุป

หลังจากที่ได้อ่านเนื้อหาทั้งหลายก็กล่าวถึง ความตาย ความหมายแห่งความตาย ความตายตามความหมายใน พระพุทธศาสนา และปริศนาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพมีทั้งหมด 42 ปริศนาธรรม ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราต่างๆ และจากการสอบถามจากท่านผู้รู้ทั้งหลาย ปริศนาบางอย่างต้นฉบับ

เดิมเป็นภาษาท้องถิ่น เช่น ภาษาถิ่นอีสาน ภาษาถิ่นเหนือ เป็นต้น ได้นำมาแปลเป็นภาษาไทยกลางสำนวนภาษาก็พยายามใช้สำนวนภาษาร่วมสมัยให้มากที่สุด เพื่อความเข้าใจ ได้ง่ายๆ แต่บางปริศนาบางประโยคก็ยังคงไว้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งสำนวนภาษาเก่า หนังสือเล่มนี้เหมาะกับชนทุกวัย เพราะเป็นศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า โดยที่ปราชญ์ผู้ฉลาดทั้งหลายได้นำมาผูกเป็นเงื่อนไขเพื่อให้แก่ให้หาย ซึ่งเป็นวิธีการถ่ายทอดศาสนธรรมในอีกวิธีการหนึ่ง จะมีความ หลากหลาย วิธีการในการศึกษาศาสนธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นกระบวนการ ที่ชวนให้ติดตาม เป็นบ่อเกิดแห่งการวิเคราะห์สังเคราะห์ตามหลักศาสนธรรม นั้นๆ สามารถที่จะจดจำได้ง่าย และมีความเข้าใจในแก่นธรรมได้เร็วขึ้น ปริศนาปรัชญาธรรมเหมาะสำหรับนักเทศน์ นักพูด นักปาฐกถา นักสนทนา นักเผยแพร่ศาสนธรรม นักโฆษณา พิธีกรตามงานต่างๆ โดยเฉพาะงานศพ นักแสดงต่างๆ นักเรียน นักศึกษาแนวพุทธปรัชญา และ ผู้สนใจทั่วไป นอกจากนี้ยังนำไปแจกเป็นที่ระลึกในงานบำเพ็ญกุศลศพได้ หรือเป็นของฝากในเทศกาลและงานต่างๆ หากใครได้อ่าน และศึกษาก็สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ต่อไป

4. ข้อวิจารณ์และข้อเสนอแนะ

ผู้วิจารณ์มีทัศนะต่อหนังสือเรื่อง “ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ” โดยมีข้อวิจารณ์ทั้งจุดเด่น จุดด้อย และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

จุดเด่น หนังสือเรื่องนี้ คือ หนังสือเล่มไม่ใหญ่นัก พอเหมาะต่อการพกพา เนื้อหาทั้งหลายก็กล่าวถึงความตาย ความหมายแห่งความตาย ความตายตามความหมายใน พระพุทธศาสนา และปริศนาธรรมในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ ปริศนาธรรม ผู้เขียนพยายามศึกษาค้นคว้าจากเอกสารตำราต่างๆ พอสมควร เพื่อให้สามารถเป็นคู่มือให้กับผู้สนใจทั่วไป

จุดด้อย หนังสือเรื่องนี้ คือ เนื่องจากหนังสือเรื่องนี้เรียบเรียงเฉพาะที่เป็นเนื้อหาปริศนาปรัชญาธรรม เนื้อหาไม่มาก เอาแต่เพียงสรุปประเด็นที่ผู้เขียนอยากนำเสนอเท่านั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าเสียดาย เนื้อหาหรือข้อมูลสำคัญอีกมากที่ไม่ได้รับการบันทึกเรียบเรียงเข้ากับหนังสือนี้ ดังนั้นแล้วผู้วิจารณ์เห็นว่า หากคราวต่อไปมีการพิมพ์ใหม่ หรือปรับปรุงใหม่ ควรนำข้อมูล ที่สามารถเพื่อเติมได้ ใส่เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อความสมบูรณ์ต่อไป

บรรณานุกรม

สุขพัฒน์ อนนทจารย์. (2552). ปริศนาปรัชญาธรรม ในประเพณีบำเพ็ญกุศลศพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ลูก ส.ธรรมภักดี.

จริยธรรมการตีพิมพ์บทความในวารสารวิจัยธรรมศึกษา ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

วารสารวิจัยธรรมศึกษา ของศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้น จึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการในวารสารวิจัยธรรมศึกษา

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพของบทความตามกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์
2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการในพิจารณาบทความโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และต้องไม่มีอคติต่อผู้เขียนบทความและเนื้อหาบทความที่พิจารณาไม่ว่าจะด้วยกรณีใดๆ ทั้งสิ้น
3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้เขียนบทความหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความ ไม่ว่าจะเป็นประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือในการนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง
4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจประเมินบทความและผู้เขียนบทความ
5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้เขียนบทความในวารสารวิจัยธรรมศึกษา

1. บทความที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ไหนมาก่อน
2. ผู้เขียนบทความต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมานำเสนอหรืออ้างอิงประกอบในเนื้อหาบทความของตนเอง และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น
3. หากผลงานทางวิชาการของผู้เขียนเกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้เขียนควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมาย และข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง
4. ผู้เขียนบทความต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารวิจัยธรรมศึกษาก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารวิจัยธรรมศึกษาแล้ว
5. ชื่อผู้เขียนที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้นๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์บทความ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพของบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว
2. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง
3. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน
4. หากผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความได้ตรวจสอบแล้วพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน
5. ผู้ทรงคุณวุฒิที่ประเมินบทความต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารวิจัยธรรมศึกษากำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้อื่นได้รับรู้

การเตรียมต้นฉบับเพื่อการเสนอจัดพิมพ์ในวารสารวิจัยธรรมศึกษา
ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม

1. ขนาดของต้นฉบับ

พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาด A4 โดยเว้นระยะระหว่างขอบกระดาษด้านบน 3.81 ซม. ด้านขวากับด้านล่าง 2.54 ซม.

2. รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง

ใช้รูปแบบอักษร TH Sarabun PSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาดและชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการวางตำแหน่งดังนี้

2.1 ขนาดกระดาษ จัดพิมพ์บทความด้วยกระดาษ ขนาด A4 พร้อมระบุเลขหน้า ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวาและซ้ายตามรูปแบบการจัดหนังสือทั่วไป

2.2 ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.3 ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ตัวพิมพ์ใหญ่ ขนาด 14 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์เล็ก ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

2.4 ชื่อผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อเรื่อง โดยให้ใส่ทั้งชื่อผู้เขียนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุอีเมลด้วย

2.5 ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านขวา ได้ชื่อผู้เขียน โดยให้ใส่ที่อยู่หรือหน่วยงานทั้งชื่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.6 หัวข้อบทคัดย่อไทยและอังกฤษ ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ได้ที่อยู่หรือหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน โดยหัวข้อบทคัดย่อไทยและหัวข้อบทคัดย่ออังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตัวพิมพ์ใหญ่

2.7 เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์ไม่ควรเกิน 3 ย่อหน้า บรรทัดแรกเว้น 1 แท็บ (Tab) จากขอบกระดาษด้านซ้าย และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

2.8 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาไทย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาไทย และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.9 หัวข้อของคำสำคัญ ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดซ้ายหน้ากระดาษ ได้บทคัดย่อภาษาอังกฤษ และคำสำคัญนี้ไม่ควรเกิน 3 ศัพท์ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา

2.10 หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งขีดขอบกระดาษด้านซ้าย ระบุหมายเลขข้อ

2.11 หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ระบุหมายเลขข้อย่อย โดยเรียงตามลำดับตามเลขหัวข้อเรื่องเป็นหลัก

2.13 เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน โดยบทความวิจัยและบทความวิชาการ ให้มีองค์ประกอบเริ่มตั้งแต่บทนำหรือความนำ เนื้อหาหลัก วิเคราะห์และสรุป บรรณานุกรม

ส่วนบทวิจารณ์หนังสือ ให้มีข้อมูลทางบรรณานุกรม ชื่อผู้วิจารณ์ บทวิจารณ์ สำหรับงานสร้างสรรค์ประเภทอื่นๆ ให้มีองค์ประกอบตามบทความวิจัยและบทความวิชาการ

3. จำนวนหน้าต้นฉบับ

เนื้อหาของบทความตั้งแต่หัวข้อเรื่องจนถึงบรรณานุกรมควรมีความยาวไม่ควรเกิน 15 หน้า กระดาษขนาด A4

4. ช่องทางการส่งผลงาน

4.1 ทางไปรษณีย์ ให้พิมพ์ผลงาน 1 ชุด และซีดีบันทึกผลงานในรูปแบบไมโครซอฟต์เวิร์ด 1 แผ่น ส่งถึง พระมหารามฆวรินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร. 137 วัดอาวุธวิกสิตาราม ถ.จรัญสนิทวงศ์ 72 แขวงบางพลัด เขตบางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทร. 086-086-4258

4.2 ทาง Email โดยส่งไฟล์เวิร์ด ไปที่ maghavin9@yahoo.com

4.3 ทาง website โดยส่งไฟล์เวิร์ดเข้าในระบบของวารสาร หลังจากนั้น ทางวารสารจะดำเนินการตามลำดับจนกว่าจะมีการตีพิมพ์ผลงาน